NARRATIEF - OPGAVEN - **GEBIEDSATELIERS** - FINANCIERING - PLEIDOOI

Inspiratieboek

gebiedsateliers voor het MRA landschap

Download INTENS en de bijlagen via de website:
www.deltametropool.nl/publicaties/intens/

COLOFON

Inhoudelijke leiding gebiedsateliers
Steven Slabbers en Clim Sorée
BoschSlabbers landschapsarchitecten
Pieter Jannink en Bram Klatser
Must Stedenbouw
Berdie Olthof, Yoran van Boheemen en Lisanne Struckman
Feddes/Olthof landschapsarchitecten

Coördinatie en redactie
Rob van Aerschot & Marijn Bos
Metropoolregio Amsterdam
David Dooghe, Paul Gerretsen & Merten Nefs
Vereniging Deltametropool

Ruimtelijk-financiële expertise
Joost Hagens & Anneke van Mispelaar (Bureau Buiten)

Regionale trekkers gebiedsateliers
Cees van Wijnen & Suzanne Meyer
Zaanstreek / Waterland
Martijn Dekker & Jeroen Traudes
(Binnen)duinrand
Annemare Lodder & Miriam Brouwer
Brettenscheg / Spaarnwoude / Haarlemmermeer West
Henk Keizer
Westeinderscheg
Clement Jager & Paul van Hoek
Amstelscheg
Christiaan van Zanten & Marja van Nieuwkoop
Diemerscheg, Gooi en Vechtstreek
Melanie Koning & Werner Pison
flevoland
Marjolijn Nijkamp & Remco van den Bos
Gooimeer, IJmeer, Markermeer

Uitkomsten gebiedsateliers
12 juli 2019, Amsterdam
76 pagina's full-colour, pdf
Resultaten vrij te gebruiken onder Creative Commons voorwaarden: Naamsvermelding en GelijkDelen

Voorwoord

Tijdens de Landschapstriënnale werd duidelijk dat het MRA landschap aan de vooravond staat van grote veranderingen, én dat er een breed gedragen idee bestaat dat de kwaliteit van dit landschap cruciaal is voor de identiteit, economie en leefbaarheid van de metropool.

Dat de groeiende intensiteit van het MRA landschap onontkoombaar is, betekent niet dat we niets te kiezen hebben. Integendeel, slimme en breed gedragen ruimtelijke keuzes zijn de enige manier om het landschap van de MRA aantrekkelijk te houden én een antwoord te vinden op de grote uitdagingen van nu. Op zichzelf niets nieuws, want de regio heeft een lange traditie van aanpassingen in het landschap, zoals het droogmaken van Flevoland een antwoord was op de vragen van toen.

De regio's van de MRA hebben, in samenwerking met het programma Metropolitaan Landschap, gebiedsateliers georganiseerd om de impact van de stapeling van grote opgaven op het landschap te verkennen. De inhoudelijke begeleiding van deze ateliers en de productie van de resultaten lagen in handen van een drietal ontwerpbureaus en een bureau gespecialiseerd in de financiële kant van gebiedsontwikkelingen. Belangrijke bouwsteen is de inventarisatie van de opgaven waarmee het landschap in de komende tijd te maken zal hebben.

De ateliers

De verschillende gebieden in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) hebben elk landschappen met eigen onderscheidende kenmerken en waarden. Binnen deze gebieden zijn verschillende beleidsplannen en toekomstvisies actueel. Tegelijk is het onontkoombaar dat de grote ruimtelijke opgaven een aanzienlijke impact zullen hebben. Kan het landschap dat aan, ontstaan er nieuwe kansen en perspectieven?
Het doel van de ateliers is op gebiedsniveau de visie en het beleid te toetsen aan de vraag vanuit de grote ruimtelijke opgaven, met de ambitie landschappelijke kwaliteit te behouden of te versterken. Waarbij de inzet is:

- in kaart te brengen welke conflicten en perspectieven dit oplevert;
- mogelijke koersen voor de toekomst van het landschap te markeren;
- op basis van de ateliers de resulterende investeringsopgave te verkennen, plus perspectieven om dekking voor de investeringen re genereren.

De resultaten van de gebiedsateliers worden benut om op het niveau van de MRA soortgelijke conclusies te trekken, met name wat betreft de gezamenlijke investeringsopgave en de daarbij behorende financiële afspraken en methodieken.

Rob van Aerschot
Metropoolregio Amsterdam

Gebiedsateliers

Naast het belang van het MRA landschap voor leefbaarheid en economie, en de complexiteit van opgaven die in het landschap opgelost moeten worden, maakten de 60 evenementen van de Landschapstriënnale 2017 (Haarlemmermeer) nóg iets duidelijk: de MRA is ruimtelijk en sociaal heel divers. De bewoners en professionals zijn pragmatisch van insteek en zeer gemotiveerd om mee te denken en te doen. Een vanzelfsprekende werkvorm voor het vervolg was dan ook 'het atelier'. De ateliers werden voorafgegaan door een analyse van elf opgaven die op het landschap afkomen en begeleid door ontwerpbureaus en een economisch expert.

De centrale vraag in de ateliers was, hoe het landschap van de MRA met behoud of versterking van kwaliteit antwoord kan geven op de huidige uitdagingen, op gebied van verstedelijking, klimaat, groene economie en innovaties in het landschap. Per gebied zijn in twee sessies de ruimtelijke opgaven geconfronteerd met de kernkwaliteiten van het landschap. In totaal hebben meer dan 150 stakeholders uit verschillende hoeken aan de ateliers deelgenomen, van natuurbeheerders en boeren tot plannenmakers voor woningbouw en de energietransitie.

In de eerste van de twee atelierbijeenkomsten per gebied werd de tijd genomen om de opgaven in de vingers te krijgen. In de meeste gebieden gingen de gesprekken dan nog over behoud en niet over ontwikkeling. Tijdens de tweede atelierbijeenkomsten werd veel meer verkend en in een aantal gebieden werden ook heilige huisjes ter discussie gesteld. In alle gebiedsateliers werd gereflecteerd op de vele reeds bestaande werkverbanden en toekomstvisies voor het landschap: hoe vind je je weg in al die plannen en wat is de noodzaak en meerwaarde om de koers van het landschap op het schaalniveau van de MRA uit te zetten?

MRA panorama op de landschapstriënnale 2017 (foto: Daniel Nicolas)

Landschapstrlënnale 2017 - workshop in Rijsenhout (foto: Daniel Nicolas)

— **Minimaal zoveel als in de rest van Nederland, heeft de Metropoolregio Amsterdam een rijk palet aan landschappen; en een daarmee samenhangende diversiteit in gebiedsidentiteiten en sociale gemeenschappen.**

Regionale landschappen en identiteiten (bron: RCE, West 8, bewerkt door Vereniging Deltametropool)

Uitkomsten

De gebiedsateliers hebben een schat aan ideeën en concepten voortgebracht, in dialoog tussen ontwerpers, experts uit verschillende disciplines en stakeholders uit de gebieden zelf. Naast de inhoudelijke uitkomsten is vooral de vergrote betrokkenheid van partijen bij de opgaven een belangrijk resultaat. Er heerst naast de liefde voor het eigen landschap - en soms de wens om dat zoveel mogelijk te behouden - ook een significant verantwoordelijkheidsgevoel om vanuit het eigen gebied antwoorden te zoeken voor de grote uitdagingen van deze tijd, op het gebied van verstedelijking, klimaat, groene economie en innovatie.

Kansrijke koppelingen van opgaven

Sommige opgaven zijn bijna universele opgaven die men overal mee kan en moet verbinden. Het gaat dan om woningproductie, energietransitie, recreatie en toerisme, agrarische transformatie en natuur en ecologie. Dat deze opgaven, ook in de ateliers, steeds gekoppeld worden, valt te verklaren vanuit de grote dynamiek op korte termijn en grote financieringsstromen, of uit de urgentie en schaal waardoor ze snel op tafel komen. Ook zijn er opgaven waarmee weinig werd gekoppeld, omdat ze bijvoorbeeld nog weinig tastbaar zijn, zoals in het geval van de Circulaire economie en Smart landscapes. Meerdere koppelingen vragen om een versterking van het landschappelijke casco.
De schuurpunten en dilemma's die ontstonden tijdens de ateliers, tussen de waarden en opgaven in het landschap, komen in de kern vaak neer op twee regelknoppen van de MRA: water en koolstofdioxide.
In alle windstreken van de regio lag de keuze op tafel: waar gaan we het veenweidegebied vernatten tot het nauwelijks meer zakt en CO_2 uitstoot, met behoud van een uniek zuivellandschap? En waar gaan we over naar de volgende fase van aangroei van nieuw veen of moerasbos, zonder boer?
Waar slaan we het regenwater op een aantrekkelijke manier op, zodat we droge voeten houden, een frisse wind in de zomer, en een reservevoorraad voor in de droge maanden?
Hoe verkleinen we onze koolstof-voetafdruk door zoveel mogelijk zelf in de eigen duurzame energiebehoefte te voorzien? En hoe verzilveren we de compensatie-gelden van de CO_2 kampioenen in de regio, die voorlopig nog zullen bestaan?
Het valt op dat sommige koppelingen niet of nauwelijks zijn gemaakt in de ateliers, zoals bereikbaarheid met klimaatadaptatie en smart landscape met energietransitie. Dit duidt op dilemma's in het ruimtegebruik, of het zijn combinaties die nog niet goed voorstelbaar zijn voor de partijen in de huidige situatie met de huidige oplossingen. Het creëren van ruimte en urgentie voor het ontwikkelen en uitwerken van kansrijke koppelingen is hard nodig.
De vijf opgaven die in de ateliers het meest met andere opgaven werden gekoppeld zijn:

Woningproductie

De MRA wil 230 duizend woningen realiseren tot het jaar 2050, waarvan 105 duizend tot 2025. Deze opgave is in de meeste gebieden een stedelijke verdichtingsopgave (uitzondering is Haarlemmermeer West en Bloemendaler polder). Soms gaat dit de hoogte in (Sluisbuurt, Havenstad en Almere), soms gaat het om 'laagstenigheid' (Binnenduinrand, Purmerend) en gemengde milieus (Waarderpolder). De opgave vraagt om landschapsinclusief ontwikkelen: investeren in beleving van de groene ruimte en cultuurhistorie, klimaatadaptatie en biodiversiteit. Stad en land als gecombineerde opgave, het landschap als de tuin van de metropool. Er kan ook worden ingezet op bouwen in hout, om CO_2 vast te leggen terwijl de productie van cement juist koolstof uitstoot.

Energietransitie

De transitie van fossiele naar hernieuwbare energie, vraagt om ruimte voor opwekking, opslag en transport van elektriciteit en warmte. Indirect gaat deze opgave ook over het voorkomen van uitstoot door bijvoorbeeld industrie en huishoudens én het vasthouden en opslaan van CO_2 door toepassing van biomassa. Naast zonnepanelen op de daken zijn de veranderingen in het landschap ook groot, zoals zonnevelden, windturbines en mogelijk nieuwe bossen.
In Flevoland zijn al veel windparken gerealiseerd en is de capaciteit bijna bereikt. Een koppeling met de bereikbaarheidsopgave laat een zorgvuldige inpassingen van panelen en turbines langs lijnvormige infrastructuren zoals water- en snelwegen toe.

De oogst uit de ateliers is na afloop door BoschSlabbers, Must, Feddes/Olthof, de MRA en Vereniging Deltametropool verder uitgewerkt tot een bondig pleidooi* met vier handvatten:
—— Een nieuwe blik op de basiselementen van het MRA landschap
—— Ruimte en urgentie voor het combineren van initiatieven en opgaven
—— Circulair plannen van steden en open landschappen
—— Plannen met wederkerigheid tussen stad en land

***zie pamflet 'INTENS - de toekomst van het MRA landschap'**

Recreatie en toerisme

Deze opgave werd het snelst omarmd in de ateliers, want recreatie en landschap lijken een voor de hand liggende match. Veel gebieden zien een rol als metropolitaan park. Beduidend minder gebieden hebben zelf een plan voor nieuwe regionale recreatieve of toeristische bestemmingen zoals PARK21 en ontwikkelingen rondom Bataviastad, terwijl de hele regio hier grote behoefte aan heeft, in het bijzonder als uitlaatklep voor het drukbezochte centrum van Amsterdam. Men zoekt naar nieuwe perspectieven: "los alle opgaves op een aantrekkelijke wijze op, zodat het tegelijkertijd recreatiekansen oplevert".

Agrarische transformatie

Een nieuw landbouwsysteem, waarvoor nu ook politiek draagvlak is, maakt in de MRA verschillende koppelingen mogelijk. Zo zijn het sluiten van regionale kringlopen en het vernatten van het veen belangrijke stappen richting CO2 neutraliteit, die kunnen worden gecombineerd met hogere biodiversiteit en waterberging. Het is in de circulaire economie wel opletten of voedselgewassen niet gaan concurreren met de productie van biobrandstoffen en materialen. Productie en afzet van streekproducten kunnen in de MRA de beleving van het landschap én het rendement van de boer verbeteren (streekproductie kan overigens ook grootschalig zijn en high-tech).

Natuur en ecologie

De financiering van natuurgebieden blijft ingewikkeld. Maar verbetering van het leefmilieu voor mens en dier (inclusief water- en bodemkwaliteit in en buiten de stad) is wel goed te koppelen met opgaven in woon- en werkgebieden. De bouwopgave van infrastructuur en bedrijfs- en woonruimte kan zonder veel extra kosten natuurinclusief worden gemaakt, terwijl ontwikkeling van het buitengebied van belang is om in de recreatieve behoeften te voorzien. Een nieuw landbouwsysteem biedt ook kansen voor biodiversiteit. Recreatie en toerisme profiteren direct van veerkrachtige natuur, en ook hier is meer wederkerigheid mogelijk.

Aandacht voor nieuwe zones

Drie nieuwe zones sprongen eruit tijdens de gebiedsateliers, door hun dynamiek en de omvang van de opgaven, waarin veel partijen een belang hebben. Extra gezamenlijke aandacht, experimenteerruimte, investering en sturing door de MRA partijen is hier gewenst:
—— Noordzeekanaalgebied (van Havenstad tot IJmond)
—— Westeinderscheg (van Amsterdamse Bos via de kassen tot de Westeinderplassen, gebied waarin ook het MIRT project ZWASH (Zuidwest Amsterdam, Schiphol en Hoofddorp) is gesitueerd
——Metropolitaan Waterpark (water en oevers van IJmeer, Gooimeer en Markermeer), met hoogwaardige metropolitane samenhang en verbindingen zoals bij de steden rond de San Francisco Bay en de Øresund tussen Kopenhagen en Malmö.

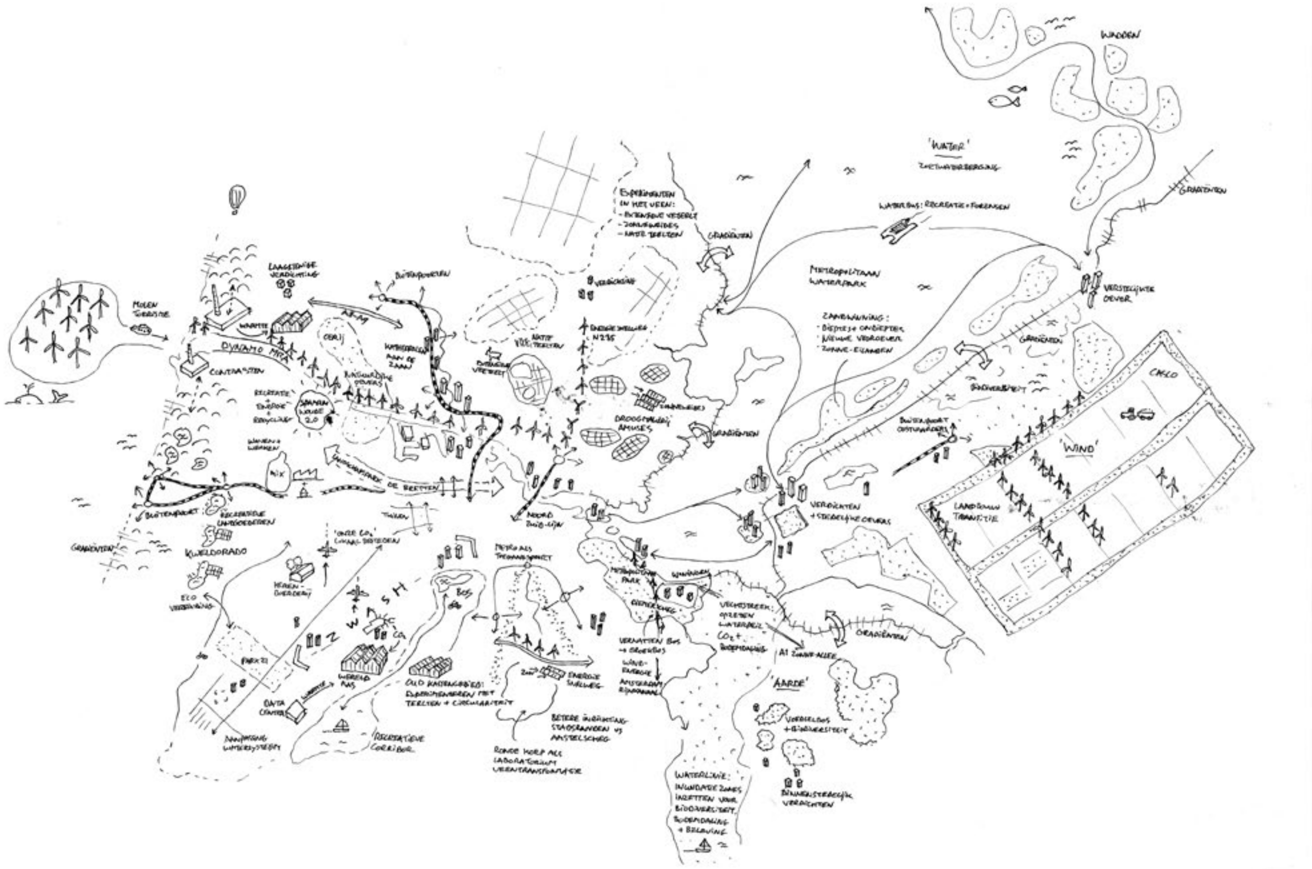

De oogst van ideeën en concepten uit de gebiedsateliers

een nieuwe blik

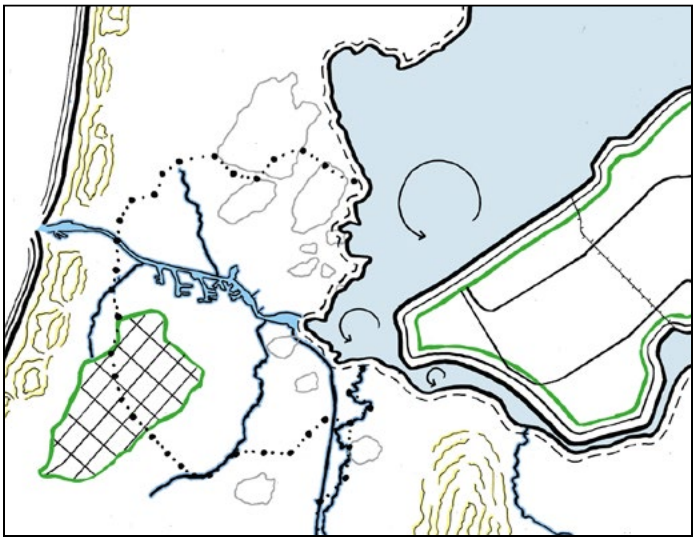

ruimte voor combinaties

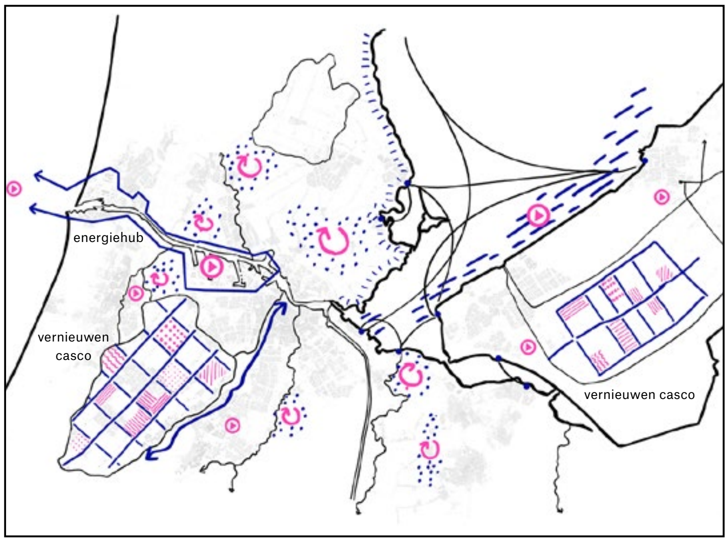

Pleidooi voor het MRA landschap met vier handvatten

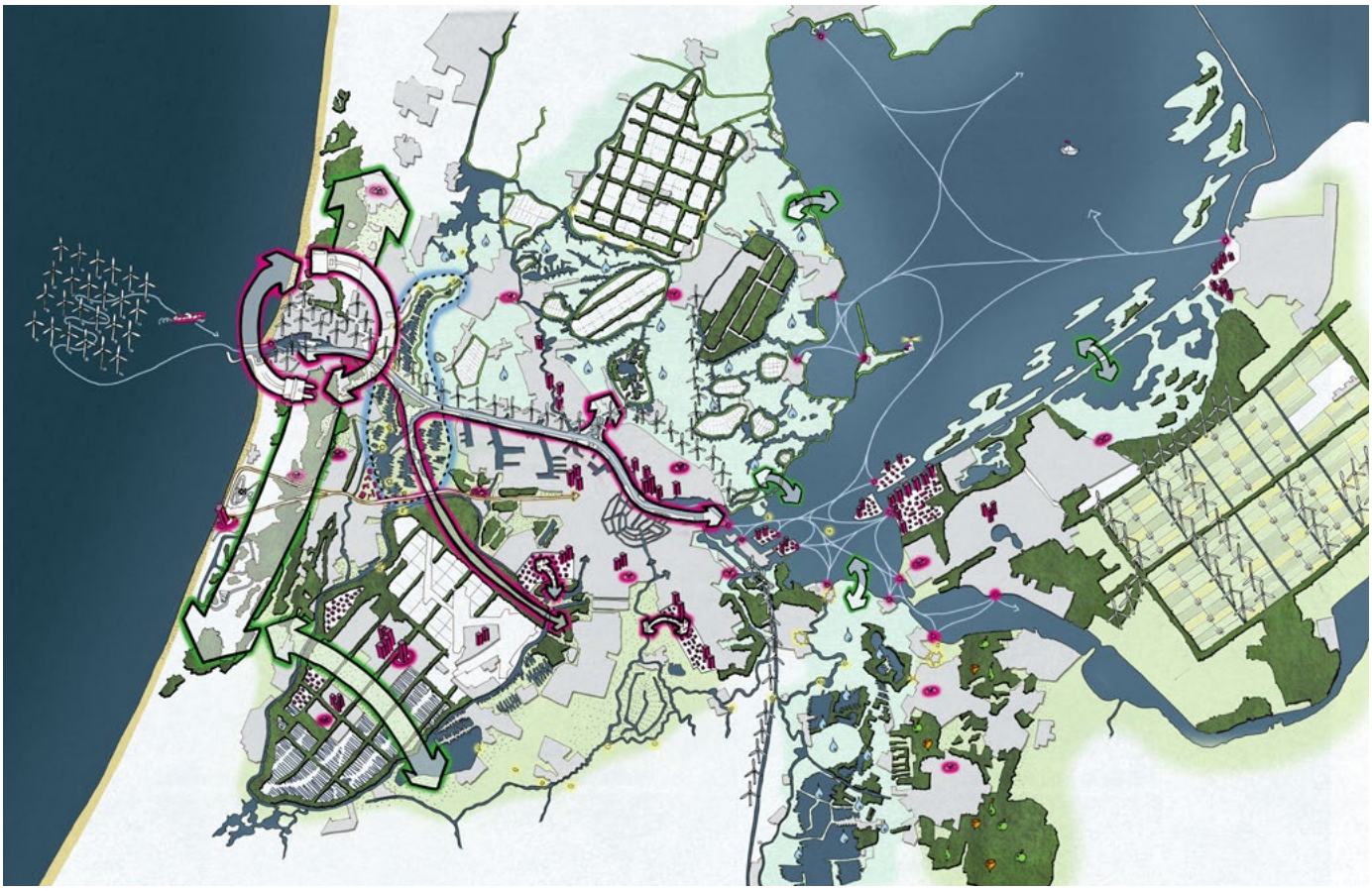

Een blik op de toekomst, aan de hand van de atelierbijeenkomsten

circulair plannen

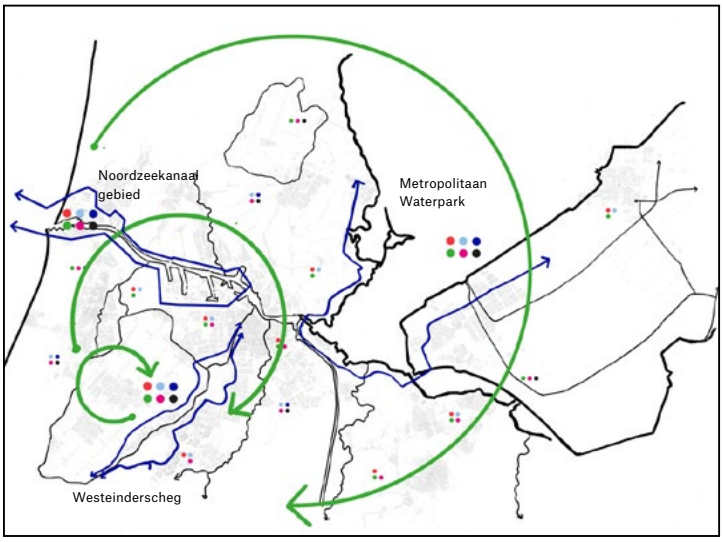

plannen met wederkerigheid

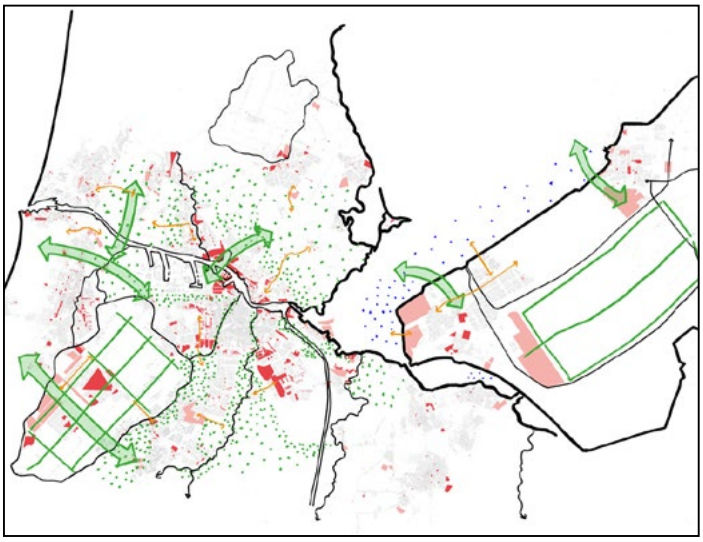

INTENS
toekomst van het MRA landschap

1. Duinen + Zaanstreek Waterland
Steven Slabbers
(BoschSlabbers)
Saline Verhoeven
(Amsterdam Wetlands)
Herenzaal
2. Scheggenland
Singelzaal
3. Oud en Nieuw land
Berdie Olthof
Gerwin de Vries
(Flux)
Keizerzaal
4. Waarden +
Marinke Steenhu
(Steenhuis Meurs)
Dorine van Hoogs
(Mooi Noord-Holland)
6. Onderhandelings-spel
Marja van Nieuwkoop
(gemeente Amsterdam)

Agenda

Impressie van symposium ‘INTENS - toekomst van het MRA landschap’, 19 juni 2019 in Amsterdam
Foto’s: Daniel Nicolas

Ruimtelijke opgaven

1. Woningproductie
2. Bereikbaarheid
3. Bedrijven en kantoren
4. CO2/bodemdaling
5. Energietransitie
6. Klimaatadaptatie
7. Recreatie en Toerisme
8. Agrarische transformatie
9. Natuur en ecologie
10. Circulaire economie
11. Smart landscape

Gebiedsateliers

1. Zaanstreek / Waterland
2. (Binnen)duinrand
3. Brettenscheg / Spaarnwoude / Haarlemmermeer West
4. Westeinderscheg
5. Amstelscheg
6. Diemerscheg, Gooi en Vechtstreek
7. MRA gebied Flevoland
8. IJmeer / Gooimeer / Markermeer

Context

Dit traject staat niet op zichzelf: de MRA heeft een traditie in het onderzoeken en bespreken van het metropolitane landschap in bijvoorbeeld de kwaliteitsbeelden (MRA, 2014; Noord-Holland, 2018), in andere publicaties zoals Spot On – het landschap als vestigingsvoorwaarde, Het volgende landschap, en Buitenpoorten. Ook sluit het nauw aan op de lopende programma's rond de regionale energiestrategieën (RES), bereikbaarheidsonderzoeken en sleutelprojecten woningbouw. Daarnaast zijn er talloze sectorale studies, o.a. naar de toekomst van het veenweidegebied en de omschakeling naar een circulaire economie, én studies op het niveau van de deelgebieden, zoals de Gebiedsagenda IJsselmeergebied. Deze publicatie is een tussenstap op de weg naar een duurzaam en aansprekend MRA landschap, geen visie met pasklare oplossingen, maar een werkdocument met oplossingsrichtingen en focusgebieden.

Het 'Kwaliteitsbeeld en Nieuwe Opgaven voor het MRA landschap', in 2014 uitgebracht onder leiding van provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit Jandirk Hoekstra en uitgevoerd door Boom landscape, benoemde vijf principes voor de doorontwikkeling van het MRA landschap:

1. Capaciteit en bereikbaarheid van een aantal landschappen van de MRA vergroten respectievelijk verbeteren;
2. Aantrekkelijkheid, belevingswaarde van de MRA-landschappen verhogen en verschillen in karakter, gebruik en geschiedenis uitgesprokener maken;
3. Koesteren en versterken van een aantal structuurlijnen en landschappen, die uniek of 'outstanding' zijn;
4. 'Doorwaadbaarheid' van de MRA-landschappen vergroten door in te zetten op passages voor fietsers, wandelaars en vaarverkeer daar waar dragende, landschappelijke structuren infrastructuurbundels kruisen;
5. Ruimte reserveren voor waterberging, natuur, landschapsontwikkeling en verstedelijking.

In 2017 werd een nieuw kwaliteitsbeeld gepresenteerd door de PARK, vormgegeven door Van Paridon x De Groot, waarin opnieuw de confrontatie van landschappelijke kwaliteit met de groeiende opgaven aan bod kwam. "De aantrekkelijkheid van de regio Amsterdam om te wonen en werken wordt mede bepaald door de kwaliteit en nabijheid van de aangrenzende agrarische cultuurlandschappen, de natuurgebieden, de zee en het grote open water. De centrale vraagstelling is hoe de regio zich verder kan ontwikkelen met behoud van deze kwaliteiten." Actielijn 3 van de huidige MRA actieagenda luidt niet voor niets: De leefkwaliteit verbeteren en beter benutten van het landschap.

Impressies van de gebiedsateliers

1
2
3
4
5

8
7
6

Ontwerpbureau Bosch Slabbers
Ateliers: Zaanstreek/Waterland en (Binnen)duinrand

Foto: Michiel Wijnbergh 'Ijmuiden'

Kweldorado

Bosch Slabbers leidde de ateliers in de gebieden Zaanstreek/Waterland en Binnenduinrand. De kernkwaliteiten die daar werden genoemd waren het eeuwenoude veenweidelandschap, met daarin als 'amuses' de kleinere droogmakerijen en het industriële verleden langs de Zaan, het sublieme contrast tussen wilde droge natuur (de Waterleidingduinen als 'Serengeti van het noorden') en het indrukwekkende werklandschap van IJmond ('Emscherpark van de nieuwe economie').

Zaanstreek/Waterland is bovendien een gebied dat gewend is aan grote transformaties (veen via water naar droogmakerij, Zuiderzee naar IJsselmeer). Al in de aanloop naar de Gouden Eeuw had dit gebied een wederkerige relatie tussen landschap en stad, op gebied van handel en defensie. De majeure opgaven in dit gebied zijn CO_2/bodemdaling en de energietransitie. Deze zijn sterk verweven met klimaatadaptatie en natuur en ecologie. Het tegengaan van de veenoxidatie door vernatting is de grootste uitdaging voor dit gebied en ook financieel sterk bepalend. Verschillende veengebieden vragen om verschillende oplossingen en bijbehorende verdienmodellen: soms gaat het om natte teelten (kroosvaren, cranberries), soms om aangepaste veeteelt of regeneratie van veen in combinatie met zonneweides. Knelpunt is de beschikbaarheid van voldoende zoet en schoon water voor de vernatting. Een andere belangrijke koppeling van opgaven is die tussen woningbouw en bereikbaarheid. Door nieuwe woon-werkmilieus in Amsterdam Noord en langs de Zaan te clusteren rond OV knooppunten, ontstaat een intensievere stad, waar men kan genieten van een extensiever buitengebied op korte afstand. OV haltes in het groen – Buitenpoorten – versterken dat effect.

De binnenduinrand is het meest gevarieerde landschap in de MRA, terwijl de ongepolijste schoonheid van het Noordzeekanaalgebied er in contrast staat met de 'laagstenige kernen' en de landgoederen. Het gebied is nu al een belangrijk landschapspark voor de MRA. In dit gebied zijn de recreatieve opgave en natuurontwikkeling het meest bepalend. Door het koppelen van natuurontwikkeling met de klimaatopgave in de vorm van een florarijke kwelwaternatuur kan dit verder worden versterkt ('kweldorado'). De vegetatie en waterberging functioneert tegelijkertijd als regenton en airco voor het aangrenzend stedelijk gebied. De woningbouwopgave kan binnenstedelijk worden opgelost door verdichting in lage typologieën, mogelijk in nieuwe mengvormen met bedrijvigheid zoals in de Waarderpolder. IJmond wordt een dynamo voor de MRA met opwekking en doorvoer van groene energie. De circulaire economie ligt voor de hand in het goed bevaarbare Noordzeekanaalgebied, hoewel het ruimtebeslag daarvan nog onduidelijk is.

1. Zaanstreek/Waterland

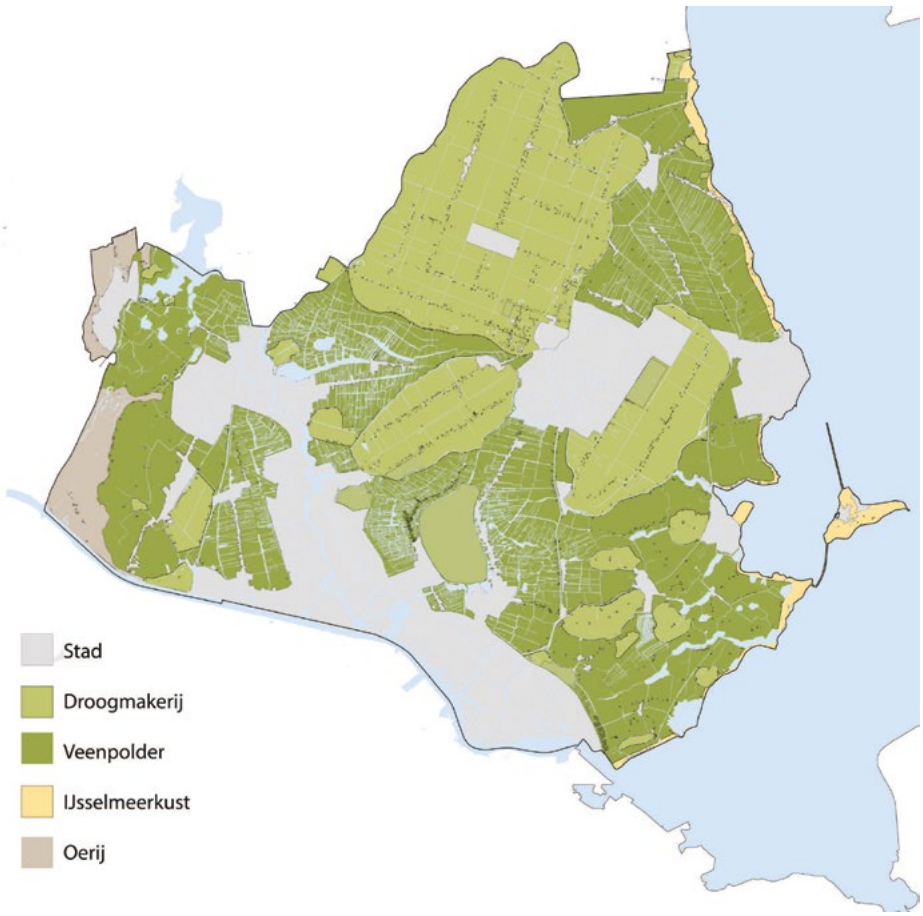

Oerij, veencomplex en droogmakerijen

Het onderscheid tussen Oerij, Veenweidelandschap en Droogmakerijen tekent het landschap van Zaanstreek-Waterland. Tot op de dag van vandaag vormt dit onderscheid de grote, ordenende onderlegger van de ruimtelijke ontwikkeling en staat deze borg voor een verhalend landschap vol van contrasten. Deze eenheden zijn helder ten opzichte van elkaar afgebakend. Het zijn ruimtelijk sterke en helder begrensde entiteiten.

Ruimte!

Zaanstreek-Waterland is weids, open en waterrijk, dit is het landschap van diepe vergezichten en hoge wolkenluchten. Met zijn verre horizonten, grazige weiden en glinsterende sloten en vaarten is dit een oer-Hollands polderlandschap. Ondanks de nabijheid van wereldstad Amsterdam ervaart men hier rust en ruimte, waant men zich hier ver van de stad en de stedelijke hectiek verwijderd.

Agrarische identiteit

Dit deelgebied heeft een onversneden agrarische identiteit. 'Men' ervaart dit als een agrarisch gebied 'pur sang', als een landbouwgebied zoals men dat van de melkverpakking kent. De landbouw is, naast de natuur, de dragende functie achter de zo gewaardeerde openheid van het gebied. In grote delen van dit deelgebied is de landbouw naast voedselproducent tevens beheerder van het landschap.

Landschap van de grote transformaties

Dit is ook het landschap van de grote transformaties:

- Van veen naar water naar land, of zoals de boerderij in de Beemster het in zijn naam bondig samenvat 'vee na vis'.
- Van vaarpolder naar rijpolder,
- Van land aan een zoute en wilde Zuiderzee naar land aan een zoet en getemd IJsselmeer / Markermeer.
- Van agrarisch gebied ver van de stad naar agrarisch gebied op de dorpel van de stad.

Droogmakerijen naast bovenland

Dit is ook het landschap van de droogmakerijen, omgeven door onvergraven bovenland. Dit gebied herbergt mondiaal de grootste concentratie aan renaissance-droogmakerijen (Wijde Wormer, Schermer en Beemster). Naast deze 'grote' en monumentale droogmakerijen is het gebied rijk aan kleinere, meer individuele droogmakerijtjes, die als amuses in het landschap dobberen

Contrastrijk

De ontwikkeling van de droogmakerijen in het veen heeft geleid tot een contrastrijk landschap met rationeel ingedeelde entiteiten naast sterk organisch gegroeide landschappen, nieuw versus oud, droog naast nat. De veengebieden bieden een fascinerend contrast tussen de intimiteit en beslotenheid in het lint en de openheid van het aanliggend polderland.

Kenmerkend voor de droogmakerijen is naast de strikt stelselmatige indeling dat zij ruimtelijk helder omkaderd zijn. Ringvaart en omringdijk vormen een eenduidige, niet mis te vatten contour. Hierdoor is er ook een duidelijk onderscheid tussen 'binnen' en 'buiten' de droogmakerij.

Water- en natuurrijk

'Buiten', op het bovenland, tekent het water het natuurrijk veenweidelandschap. Hier weerspiegelen de hoge wolkenluchten zich in een eindeloze

ritmiek aan sloten waarin het water zo hoog staat dat het vrijwel naadloos overgaat in de weilanden, waar vogels zich op hoge stelten door het lange gras een weg tussen de grazende koeien banen.

Dit is het landschap van water, dijken en molens, die tezamen een sterk ensemble vormen. De dijken zijn cultuurlijnen in, en levenslijnen van, het landschap. Zij bieden fascinerende routes door de openheid. Door hun hogere ligging en het kronkelig verloop geniet men vanaf de dijken voortdurend wisselende vergezichten over het aanliggende land en water. Kenmerkend voor dit deelgebied is de omgang met het water. Soms was het de strijd tegen het water, getuigen de vele dijkdoorbraken en wielen. Even zo vaak was het de coalitie met het water.

Het water heeft niet alleen de stad Amsterdam, maar ook Zaanstreek-Waterland grote welvaart gebracht. Die welvaart toont zich in de rijkdom van steden als Monnikendam, Edam en Zaandam, maar ook in kleinere kernen als Broek in Waterland of Graft-de Rijp. Het water bracht voedsel en werk, denk aan de visserij in Volendam of Marken, maar ook aan de teerfabrieken, touwslagerijen en zeilmakerijen en fabrieken voor scheepsproviand in de omgeving van Zaandam.

Coalitie van stad en land - positieve wederkerigheid

Daarbij was hier een sterke coalitie tussen stad en land. De droogmakerijen zijn aangelegd met Amsterdams kapitaal, verkregen vanuit de handel van de VOC en WIC. Amsterdamse kooplieden investeerden hun vermogen in landwinning. Niet zelden gaven zij de architect van hun grachtenhuis opdracht ook de boerderij in het nieuw gemaakte land te ontwerpen en reserveerden zij in die boerderij een herenkamer als zomerverblijf. Boerderij ‘de Eenhoorn’ is hiervan een magnifiek voorbeeld.
Het land produceerde voor de stedelijke markten, in Zaanstreek-Waterland waren dat letterlijk boter, kaas en eieren, naast hennep als grondstof voor touwslagerijen en zeilweverijen. De positieve wederkerigheid tussen stad en land komt ook tot uiting in de betekenis die het land vervulde in de bescherming van de stad.

DEELNEMERS

Koos van Zaanen (Haven Stad, Amsterdam)
Erik Griffioen (Economie, ZaWa)
Maria Santman & Damir Dulovic (Duurzaamheid/Energietransitie, ZaWa)
Ilva Swart & Hilde Donker (Omgevingsdienst IJmond/Waterland)
Marjorie Verhoek (Toerisme)
Mirte Rozemond & Fred Bouwman (RO, ZaWa)
Joke van Ruler (Landschap en Erfgoed, ZaWa)
Alfred Warmenhoven (RO/Landschap, ZaWa)
Tom Schilder & Niek Zwaag (Bereikbaarheid, ZaWa)
Ed Buijs (Veenweide, Amsterdam)
Derk Jan Marsman (Hoogheemraadschap)
Rona Uitenthuis (LTO Noord)
Saline Verhoeven & Onno Steendam (Landschap Noord-Holland)
Martijn de Jong (Natuurmonumenten)
Peter Hogervorst (Provincie/Laag Holland)
Pieter-Jan Labrijn & Vincent Evers (Stelling en A8 en A9)
Nadav Haran (Provincie coördinator, ZaWa)
Martijn Hemmer (BPD)
Arthur Middelman (ANWB, Recron)
Reno Mol & Richard Mooser (Woningbouwcoöperaties)
Marlies Romeijnders (Recreatie en Toerisme, ZaWa)
Franke Hoekstra (Natuurbeschermingsorganisaties)
Vera Geelen (Staatsbosbeheer, Oost-Waterland)
Diana Himmelbauer (Leefbare stad, ZaWa)
Josselin Bakker (Beverwijk, OER-IJ)
Gerben Houtkamp (Recreatieschap Alkmaarder en Uitgeestermeer)
Annebet van Duinen, M. Veldkamp & Anneke Houdijk (Provincie Noord-Holland)
Theo Baart, MRA fotograaf
Luzette Kroon (Burgemeester Waterland, voorzitter Landschap)
Anneke van Mispelaar (Bureau BUITEN)
Maite Vos (gemeente Beverwijk)
Mardiek Voorneveld (BTLH)
Jeroen Zomer (MOOI Noord-Holland)
Evert Vermeer (OERIJ)
Joke van Ruler (ZaWa)
Jelle Burger (Stagair MRA)

ORGANISATOREN

Steven Slabbers (Landschapsarchitect, BoschSlabbers)
Clim Sorée (BoschSlabbers)
Cees van Wijnen (Secretaris Ruimte/Landschap MRA, ZaWa)
Joktan Cohen (Directeur Ruimte ZaWa)
Marijn Bos & Rob van Aerschot (MRA bureau)
Julius Betist & Yusuf Becir (Regioregisseurs, MRA ZaWa)
Suzanne Meyer (Landschap en Erfgoed, ZaWa)
David Dooghe & Mariana Faver (Vereniging Deltametropool)

Uniek cultureel erfgoed

Met de Beemster en de Stelling van Amsterdam huisvest dit deelgebied twee topstukken van de UNESCO-Werelderfgoedlijst. Deze zijn van mondiale betekenis. Het erfgoed beperkt zich niet tot deze twee parels. Het plangebied wordt in zijn totaliteit gekenmerkt door een sterk historisch perspectief. De aanwezigheid van elementen en structuren uit verschillende tijdlagen (van dijken tot verkavelingspatronen, Oer-IJ, stellingwerken, individuele monumenten naast gave stadsgezichten, van renaissancepolder tot industrieel erfgoed) maakt dat het landschap van vandaag kan worden herkend als het resultaat van een lange ontwikkelgeschiedenis, en als vertrekpunt voor nieuwe ontwikkelingen.

Oudste industrielandschap van europa

De Zaanstreek is het oudste industriegebied van Europa. Nagenoeg alle industrie die daar tot ontwikkeling is gekomen was op enerlei wijze met de scheepvaart verbonden: scheepsbeschuit, chocola, cacao, zeil- en touwfabrieken etc. Zij hebben een rijkdom aan industrieel erfgoed aan het landschap nagelaten. De Zaanstreek stond bekend als ‘de provisiekast van Nederland’. Nergens werden zoveel levensmiddelen geproduceerd als in de fabrieken langs de Zaan. Uit dit verleden zijn ook de huidige complexen van Ahold en Krommenie voortgekomen.

Ijsselmeerkust en stadjes

Naar het oosten wordt dit deelgebied begrensd door de dijk langs de voormalige Zuiderzee met daaraan een reeks van Zuiderzeestadjes (Durgerdam, Monnikendam, Edam, Volendam) en het eiland Marken als vooruitgeschoven post.

Recreatief toeristische kwaliteit

Het landschap is open en weids. Maar ook rijk aan detail. Binnen die openheid is een grote variatie; hier is sprake van een gedetailleerde grootschaligheid. De enorme ruimtebeleving, de natuurrijkdom, het historisch perspectief en de afwisseling die binnen dit deelgebied aanwezig zijn maken het tot een recreatief toeristisch aantrekkelijk gebied. Volendam en Marken, Zaanse Schans en Beemster

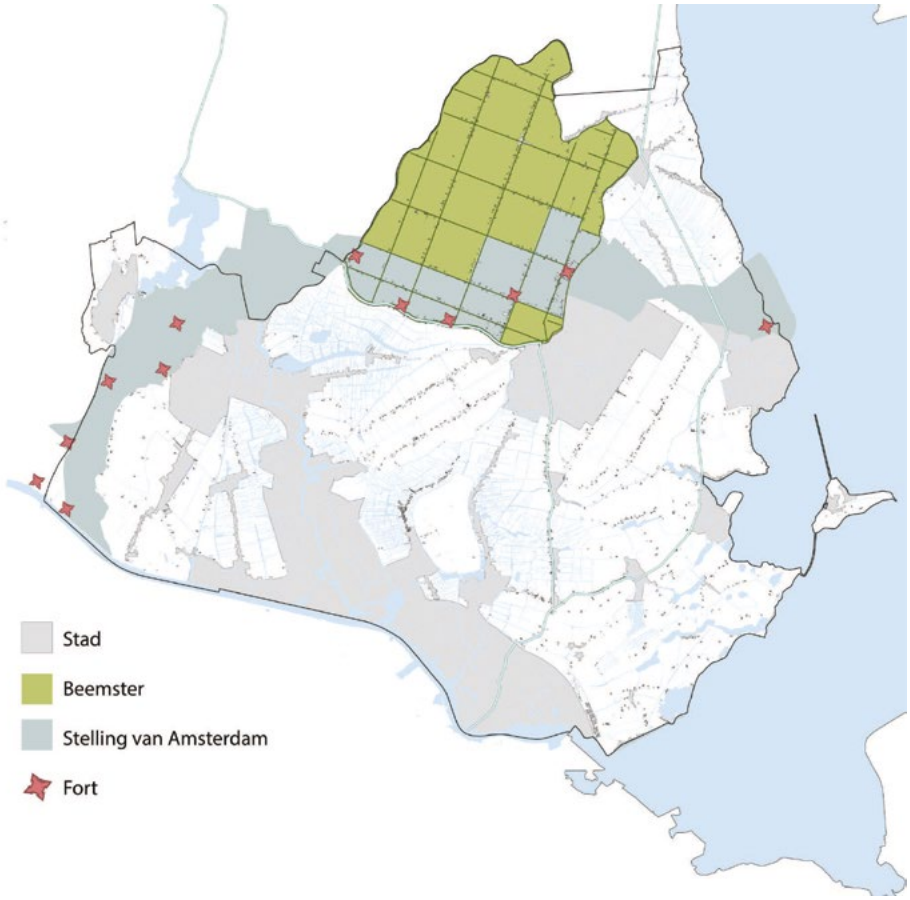

zijn nu al internationaal vermaarde trekpleisters. Edam, Monnikendam, Broek in Waterland en de Stelling van Amsterdam hebben de potentie om, wanneer men dat wil, eveneens uit te groeien tot toeristische hotspot. Het gebied is typisch Nederlands voor de buitenlandse toerist en typisch Hollands voor de Nederlandse toerist.

landschap van verschillende snelheden

Dit deelgebied is ook het landschap van de verschillende snelheden.

- De soms verstilde veenweidegebieden,
- De droogmakerijen,
- De hectiek van de stad.

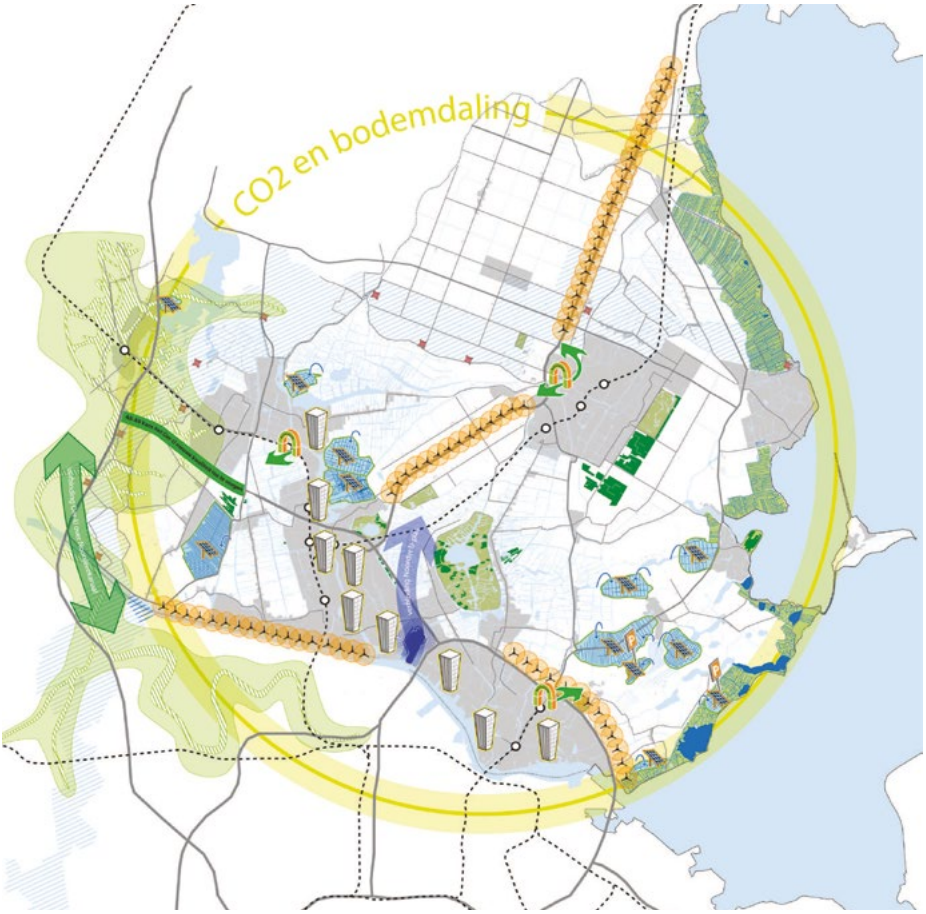
CO2 en bodemdaling

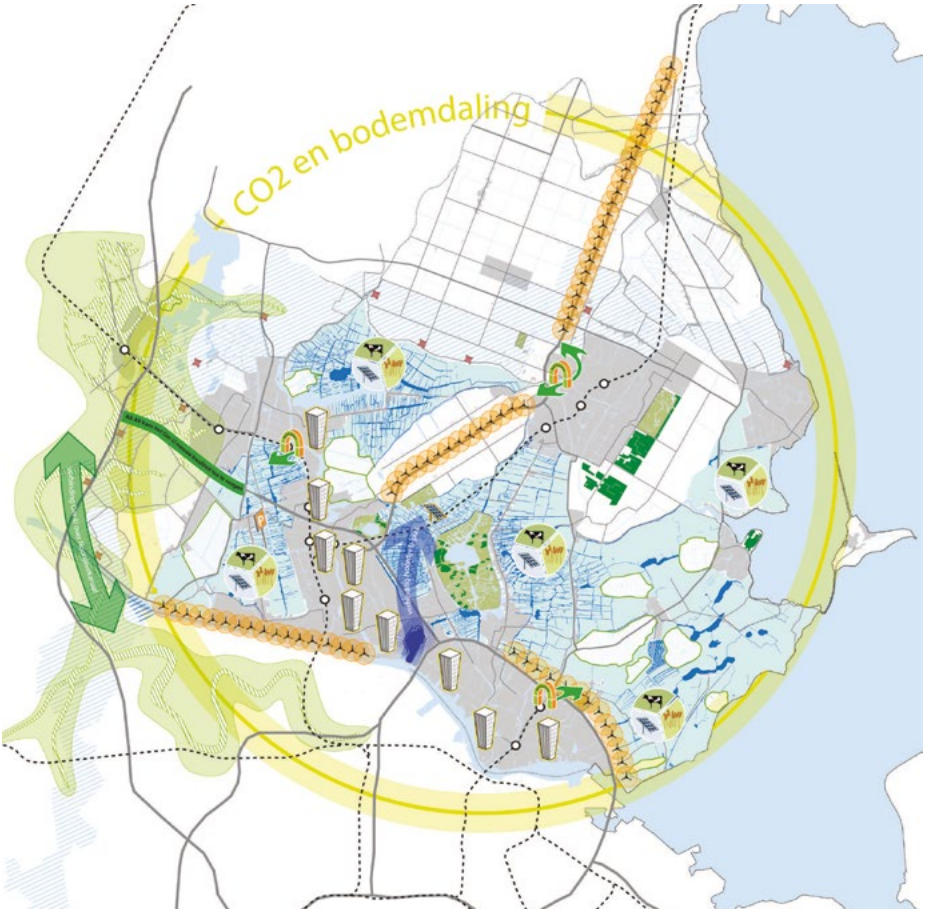
CO2 en bodemdaling

OPGAVES

Woningbouw

De kwantitatieve opgave moet nagenoeg geheel binnen bestaand bebouwd gebied worden geaccommodeerd. De zorg gaat uit naar de kwalitatieve opgave. Hoe zorgen we dat hier anno 2020 een woningbouw wordt gerealiseerd die in aard en programma ook voldoet aan de toekomstige woonwensen en -behoeften?

De opgave is:
• tijdig in te spelen op een markt die meer dan thans uit kleinere huishoudens bestaat en waarbij de vraag vooral naar kleinere woningen uitgaat;
• Uit- en inbreidingsplannen en een woontypologie te ontwikkelen die beter inspelen op het DNA van de locatie en daarmee op een eigentijdse wijze weer 'streekeigen' is;
• in- en uitbreidingen dusdanig vorm te geven dat daarmee ook andere doelen dan alleen 'wonen' worden bereikt zoals een verbeterde relatie met het aanliggend landelijk gebied, meer ruimte voor waterberging of natuur.

Bij een slimme benutting van de ruimte voor herstructurering en transformatie kan de opgave op het gebied van woningbouw goeddeels binnen bestaand bebouwd gebied worden gerealiseerd. Dat vergt een intensievere ontwikkeling van het stedelijk weefsel, met hogere dichtheden nabij de OV-knooppunten. Intensiever betekent niet per se hoger. Koester het onderscheid tussen hoogstedelijk en laag-landelijk. Het ligt in de rede om in Amsterdam Noord in hogere dichtheden en grotere hoogten te ontwikkelen dan in een kern als Purmerend.

De woningbouwopgave leidt tot een verdere verdichting van het stedelijk netwerk. Die intensievere stad gaat alleen werken wanneer de stedeling nabij die stad een uitmuntend bereikbaar en goed ingericht buitengebied treft. Een buitengebied waarmee hij zich kan identificeren, waar hij de geschiedenis aan af kan lezen, waar hij rust en ruimte vindt, waar hij kan wandelen, fietsen en hardlopen, kan genieten van de biodiversiteit. Dat buitengebied moet vanuit de stad op een logische en veilige wijze bereikbaar zijn, ook en vooral voor de fietser en voetganger. Aanvullend moeten aansluitend aan het OVnetwerk 'buitenpoorten' worden ontwikkeld die de bereikbaarheid van het landelijk gebied als uitloop- en uitrengebied van de stad versterken.

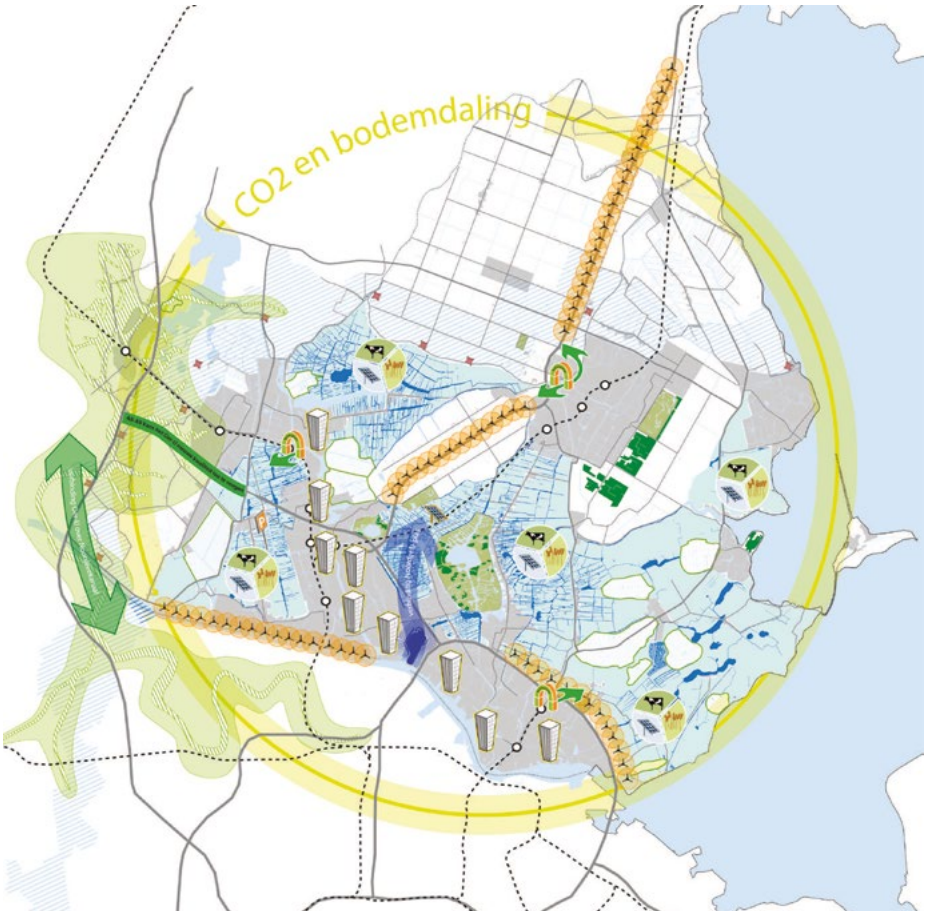

Bereikbaarheid

'Bereikbaarheid' is ook in Zaanstreek-Waterland een belangrijk thema. De bereikbaarheid moet op de eerste plaats worden versterkt door de aanwezige infrastructuur beter te benutten, door de verschillende vervoerssystemen optimaal op elkaar af te stemmen. Afhankelijk van het gekozen alternatief doorklieft de voorgenomen verbeterde verbinding A8-A9 de Stelling van Amsterdam. De ruimtelijke inpassing van deze op zich ongewenste doorsnijding biedt wellicht kansen om schootvelden, liniedijken en inundatievlakten ruimtelijk weer 'vrij te spelen' als ook het Oer-IJ als landschappelijke hoofdstructuur sterker voor het voetlicht te brengen.

Bedrijven en kantoren

Hier ligt de opgave deels in het 'bij de tijd' houden van bestaande bedrijventerreinen en kantoorgebieden, deels in herstructurering en transformatie van deze gebieden. Aan de Zaan ligt het oudste industrieel landschap van Europa. Nog altijd biedt de Zaanstreek naast een aantrekkelijk agrarisch gebied een belangrijk en cultuurhistorisch interessant werklandschap. De opgave is dit werklandschap door te ontwikkelen, met behoud van de cultuurhistorische waarden / industrieel erfgoed. Daarbij liggen kansen voor een meer gemengde opzet van wonen, kleinschalige bedrijvigheid, broedplaatsen en grootschalige bedrijven.

CO_2 en bodemdaling

Het tegengaan van bodemdaling en CO2 uitstoot is voor Zaanstreek-Waterland de centrale opgave. Dit deelgebied bestaat, behoudens de kleinere en grote droogmakerijen en het zeekleilandschap van de Oer-IJ, geheel uit veenpolders. Binnen dit veengebied is een grote differentiatie

zowel in dikte van het resterend veenpakket als in samenstelling van het veen. De oxidatie van het veen vindt deels plaats doordat het grondwaterpeil kunstmatig laag wordt gehouden ten behoeve van het landbouwkundig gebruik en/of doordat water vanuit de hoger gelegen veengebieden wegzijgt naar de laaggelegen en goed ontwaterde droogmakerijen. Door innovatieve technieken als peilgestuurde (onderwater) drainage weet men het proces van oxidatie te vertragen. Maar hiermee wordt de verbranding van het veen uiteindelijk niet gestopt. Op termijn is de strategie van 'peil volgt functie', het aanpassen van het waterpeil aan het landbouwkundig gebruik, niet volhoudbaar. Uiteindelijk zal dit leiden tot een volledige oxidatie van het veen waarmee:
• De bodem verder daalt waarmee zowel de waterveiligheid als de waterkwaliteit (zoutindringing / verbrakking) verder in het geding komt.
• De aan het veengebied kenmerkende natuurwaarden verloren gaan.

De enige duurzame oplossing is over te schakelen op een strategie waarbij het grondgebruik wordt aangepast aan het waterpeil dat nodig is om de bodemdaling te stoppen. In de praktijk is dat een waterpeil dat maximaal 20 cm onder maaiveld ligt. Zet men het waterpeil verder op dan ontstaan mogelijkheden voor een veenregeneratie, waarbij het veen aangroeit en het maaiveld langzaam weer hoger komt te liggen. Daarbij is onderscheid naar het type veenontwikkeling dat men beoogt: bosveen, riet- en zeggeveen of veenmos. Het behoud van het veen vergt een hoog opgezet grondwaterpeil. Dit laat zich combineren met:
• Een aangepaste vorm van veeteelt in combinatie met natuurontwikkeling
• Introductie van nieuwe gewassen als broekbos, wilde rijst, lisdodde, cranberries, kroosvaren.
• Opwekking van zonne-energie.

Het realiseren van een hogere grondwaterstand kan nog wel een uitdaging zijn. In de zomer van 2018 kon het IJsselmeer bijna niet genoeg water leveren om alle veengebieden nat te houden. Dit zal zich in de toekomst waarschijnlijk vaker voordoen. Vernatting vraagt ook om een plan ten aanzien van de wateraanvoer en de waterkwaliteit. Wellicht is een koppeling met de wateropvang vanuit de stad mogelijk. Naast het vernatten van de veengebieden zelf is het vernatten van de kleine droogmakerijen die als 'amuses' in het veencomplex dobberen een te onderzoeken optie. Deze droogmakerijen paren een relatief grote randlengte aan een relatief beperkte oppervlakte. In de huidige situatie onttrekken zij veel water aan het veencomplex. Vernatting kan het wegzijgen van het water vanuit de aanliggende veengebieden voorkomen. Na vernatting kunnen deze kleine droogmakerijen worden ingericht als natuurgebied of als producent van zonne-energie.

Samenvattend zijn er verschillende bouwstenen die bij kunnen dragen aan het stoppen van de bodemdaling en de daaraan verbonden uitstoot van CO_2. Iedere bouwsteen vraagt om een integrale analyse van de maatschappelijke winsten verliesrekening. Waarschijnlijk ligt de oplossing in een gecombineerde inzet van de verschillende bouwstenen. Welke bouwsteen zich het best waar laat inzetten hangt af van de plaatselijke condities als dikte van het veenpakket, aard van het veen, eigendomssituatie, wensen van de betrokken agrariërs, ligging ten opzichte van de stad etc. Er wordt al heel lang onderzocht en gepraat over mogelijke oplossingen. Tegelijkertijd wordt duidelijk dat we nooit alles zullen weten. Het probleem van bodemdaling en CO_2 is dermate acuut dat verder uitstel niet wenselijk is. Vanuit het gebiedsatelier klinkt luidt en duidelijk de oproep om op korte termijn pilots te starten en die te monitoren.

Energietransitie

De mogelijkheden voor de opwekking van herwinbare energie zijn binnen het deelgebied Zaanstreek-Waterland beperkt. De beste kansen liggen in:
• de aanleg van windparken gebundeld aan de grote infrastructurele lijnen als A7, noordelijke randweg Amsterdam en Noordzeekanaal;
• de ontwikkeling van zonne-parken in combinatie met het vernatten van veengebieden;
• de ontwikkeling van zonneparken in combinatie met het vernatten van kleine droogmakerijen.
• het slim benutten van alle beschikbare dakvlakken voor zonne-energie.

Vanuit het gebiedsatelier werd de oproep gedaan om vooral vanuit de ruimtebeleving over plaatsing strategieën voor zonne- en windenergie na te denken. Inventariseer (en koester) de grote open ruimte en verre zichtlijnen.

Klimaatadaptatie

De opgaven op het gebied van wonen en werken moeten overwegend binnen bestaand bebouwd gebied tot een oplossing worden gebracht. Dat vergt bouwen in hogere dichtheden, met name bij de vervoersknooppunten. Tegelijkertijd moet die stad niet alleen intensiever, maar ook klimaat-

Foto's: BoschSlabbers

adaptiever worden ingericht. We moeten naar steden waar het beter wonen, werken en vertoeven is en die ieder op hun manier bijdragen aan het versterken van de biodiversiteit. Om hittestress te voorkomen, ruimte te bieden aan waterberging en de biodiversiteit in de stad te vergroten moet alle beschikbare ruimte - maaiveld, gevelvlakken en daklandschap - in de stad worden aangewend om een attractieve en adaptieve inrichting te realiseren; gericht op vasthouden van water, het versterken van het waterbergend vermogen en het tegengaan van hittestress.

Recreatie en toerisme

Het buitengebied is al lang niet meer uitsluitend productiegebied, het is in toenemende mate ook uitloop- en uitrengebied, recreatieomgeving, habitat voor tal van plant- en diersoorten. En meer dan dat. Het is ook koelmotor van de stad, regenton, energieleverancier. Daarmee moet dat landelijk gebied steeds meer functies in zich verenigen. Het metropolitane landschap moet worden ontwikkeld tot een gevarieerd en veelzijdig metropolitaan park, dat voor de aanliggende steden van directe betekenis is als uitloop- en uitrengebied, als ontspanningsruimte en dat duurzaam bijdraagt aan de versterking van de biodiversiteit. Dat betekent dat moet worden geïnvesteerd in de bereikbaarheid van dit metropolitane park vanuit de stad.

De ontwikkeling van de Noorder-IJ-Plas biedt mogelijkheden om het Noordzeekanaal zowel recreatief als ecologisch met Waterland te verbinden. Ontwikkel veelzijdig bereikbare, attractieve 'buitenpoorten', als 'schakel' tussen stad en land, als startplaats voor de ontdekking van het buitengebied.

Ook de tracés van voormalige trekvaarten en tramlijnen, denk aan de blauwe lijn, bieden kansen voor versterking van de recreatieve bereikbaarheid van het buitengebied. Zij kunnen worden herontwikkeld tot attractieve metropolitane fietspaden die stad en ommeland met elkaar verbinden. Breng vanuit de stadsrand een zonering van functies aan, met de intensieve functies in de overgangszone en functies die meer zijn gebaat bij rust en openheid verder van de stad verwijderd. Zaanstreek-Waterland behoort tot de meest archetypische landschappen van Holland. Daarbij huisvest het twee werelderfgoed gebieden: Stelling van Amsterdam en droogmakerij de Beemster. Tot slot grenst dit deelgebied direct aan de grootste toeristische trekker van Nederland: Amsterdam. Met zijn ligging aan de Zuiderzeekust, met kustplaatsen als Durgerdam, Monnikendam, Volendam en Edam, met natuurgebieden als Jisperveld en Ilperveld, met het eiland Marken, met de Zaanse Schans, het industrieel complex aan de Zaan en met het wonderschone Broek in Waterland beschikt dit deelgebied over een rijke variatie aan recreatief toeristische parels en een enorme verhaalkracht. Hier liggen mogelijkheden om de toeristen die Amsterdam bezoeken ook kennis te laten maken met het landschap van Laag-Holland, te laten zien hoe stad en land, maar ook land en water, hier vanouds in een positieve wederkerigheid met elkaar verbonden zijn.

Agrarische transformatie

Zaanstreek-Waterland grenst direct aan het stedelijk gebied van de Metropoolregio. De nabijheid van een

kritische en kapitaalkrachtige markt biedt kansen voor de versterkte positieve wederkerigheid tussen stad en land, waarbij het land producten en diensten aanbiedt die direct zijn afgestemd op de vragen vanuit de nabije stedelijke markt. De landbouw moet zich adaptief ontwikkelen, gericht op het behoud van het productief vermogen van de bodem en het tegengaan van bodemdegeneratie. Dat vergt een hoger grondwaterpeil, hetgeen leidt tot een verminderde draagkracht van de bodem. Dat vergt aangepaste vormen van landbouwkundig gebruik, dat kan variëren van andere vormen van veehouderij tot de introductie van andere teelten tot de ontwikkeling van zonne-weiden.

Natuur en ecologie

De overwegend open veenweidelandschappen van Zaanstreek-Waterland zijn van internationale betekenis als weidevogelgebied. Daarbij zijn zij ook vanuit de flora-samenstelling veelal van betekenis. Het behoud van het open weidelandschap vergt echter een drooglegging van tenminste 10 tot 20 cm. Ook bij dergelijke hoge grondwaterstanden treedt een geleidelijke oxidatie van het veenpakket, en daarmee een degeneratie van de bodem, op. Het behoud van de weidevogelkwaliteiten laat zich op termijn niet verenigen met behoud van het veen. Dat maakt dat hier keuzen moeten worden gemaakt; kiest men voor behoud van de weidevogelkwaliteiten of voor het behoud van het veen, gaat men voor het stoppen van de bodemdaling of neemt men genoegen met het remmen van de bodemdaling?

Aanvullend lijkt de zone direct achter de Markerzeedijken goede mogelijkheden te bieden voor een versterkte natuurontwikkeling die het verlies aan buitendijkse natuurwaarden als gevolg van afnemende gradientsituaties kan compenseren. De voorgestelde koppeling van Zaanstreek (via het Oer-IJ) en Waterland (over de Noorder-IJplas) met het Noordzeekanaal is niet alleen uit recreatief oogpunt van betekenis. Naar verwacht versterken deze koppelingen ook de robuustheid van het systeem.

KOPPELEN, KIEZEN, VERBINDEN

Onderlinge verwevenheid

Van de ‘grote opgaven’ op MRA niveau zijn voor dit deelgebied CO_2 en bodemdaling, energietransitie en klimaatadaptatie de ‘majeure opgaven’. Kenmerkend voor dit deelgebied is de onderlinge verwevenheid van de opgaven. De opgaven op het gebied van CO_2 en bodemdaling, klimaatadaptatie en natuur zijn zeer met elkaar verweven, en dat geldt ook voor bodemdaling, energietransitie en landbouw. Woningbouw, recreatie- en toerisme en bereikbaarheid hebben onderling tal van raakvlakken, en dat geldt even zo goed voor circulaire economie, woningbouw en bedrijven.

Energietransitie, CO_2, klimaatadaptatie, agrarische transformatie

De opgaven op het gebied van klimaatadaptatie, CO_2 en bodemdaling, agrarische transformatie en natuur en ecologie zijn in Zaanstreek-Waterland dusdanig met elkaar verbonden dat zij niet als afzonderlijk gezien kunnen worden. CO_2 uitstoot en bodemdaling hangen direct samen met ontwatering van het veenweidegebied die nodig is voor de aanwezige agrarische bedrijvigheid. Reductie van de CO_2 uitstoot en het tegengaan van de bodemdaling zijn onderdeel van de klimaatadaptieve inrichting van het gebied. Vernatting kan een belangrijk onderdeel zijn van de oplossing voor CO_2 uitstoot en bodemdaling en creëert de mogelijkheid voor nieuwe natuurgebied, maar vergt tevens een ander type agrarische bedrijfsvoering, meer gericht op het behoud van de productief vermogen van de bodem dan op het optimaliseren van de productie.

Bestuurlijke keuzes

De belangrijkste bestuurlijke keuze is of men genoegen neemt met het afremmen van de bodemdaling, waarmee het proces van bodemdegeneratie vertraagd doorgaat, of vol inzet op het stoppen van de bodemdaling. De tweede keuze is hoever men wil gaan in de bijdrage aan de energietransitie, hoeveel ruimte wil men bieden aan de ontwikkeling van wind en zonne-energie? De verbeterde verbinding A8-A9 is al sedert einde jaren zestig van de vorige eeuw onderwerp van discussie. Ook hier zal een knoop moeten worden gehakt. Tot slot is er de keuze voor waar de voorgenomen intensivering van het stedelijke gebied wel of niet zijn weerslag kan vinden in de ontwikkeling van hoogbouw. Waar zet men in op de ontwikkeling van intensieve, hoog stedelijke milieus en waar koestert de laag-stenigheid van Laag-Holland?

Verbinden

In de huidige situatie is het Noordzeekanaal vooral een barrière, waar het ook kan worden beschouwd als een backbone die kusten en landschappen met elkaar verbindt. Door de Zaanstreek (Oer-IJ) en Waterland (Noorder-IJ-Plas) met het Noordzeekanaal te verbinden ontstaat het perspectief van een groter samenhangend netwerk waarin het geheel meer is dan de som der delen.

2. (Binnen)duinrand

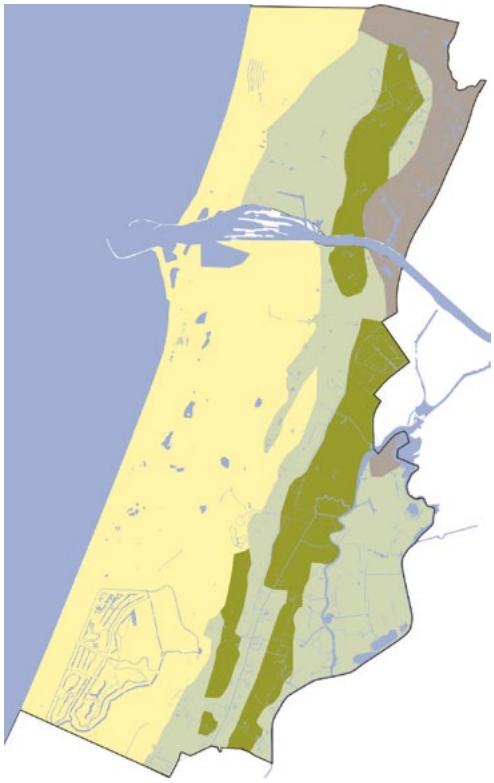

Hoog en droog

Tussen Noordzee en Spaarne ligt de (binnen) duinrand. Als enige deelgebied van de MRA ligt dit overwegend boven NAP.

Parallelle ordening en grote verscheidenheid

Onderscheidend voor dit deelgebied is de parallelle landschappelijke ordening evenwijdig aan de kust: zee-strand-duin-binnenduin-voetstrandwal-strandvlakte-strandwal-Spaarne. Hierdoor is er van noord naar zuid een grote landschappelijke continuïteit (onderbroken door IJmond en Noordzeekanaalgebied) terwijl haaks op de kust juist een grote landschappelijke variatie wordt beleefd. De (binnen)duinrand is (mede daardoor) onbetwist het meest gevarieerde deelgebied van de MRA. Op een relatief klein oppervlakte komt een grote verscheidenheid aan landschapstypen voor: zee, strand en duinen, landgoederen en buitenplaatsen (met bijbehorende bossen, parken, tuinen en ingesloten open ruimten), weilanden, bollenlandjes, glastuinbouw, steden en stadjes maar ook het industrieel complex van de hoogovens en de havenbedrijvigheid van IJmuiden. Zacht en hard komen hier naast elkaar voor. Welhaast romantische landschappen grenzen aan de ongepolijste schoonheid van het Noordzeekanaalgebied.

Alice in Wonderland

Dit leidt niet alleen tot een uitzonderlijk geschakeerd landschap, maar ook tot een landschap rijk aan contrasten. Bijzonder hierbij is dat al die landschappen, als ware het kamers, naast elkaar kunnen bestaan zonder dat ze elkaar in ruimtelijke zin storen.

- In het oude centrum van Wijk aan Zee is men omsloten door het duin en ervaart de passant verrassend weinig van de hoogovens, die op steenworp afstand liggen;
- In de Amsterdamse waterleidingdui-

DEELNEMERS
Geen definitieve deelnemerslijst beschikbaar

nen waant men zich in de ‘Serengeti van het noorden’, terwijl de Bijenkorf op minder dan een half uurtje rijden is;
• Op landgoed Beeckestein waant men zich teruggeworpen in de tijd, met de hightech van Tatasteel in de rug. Een tocht door (Binnen)duinrand leidt tot een ‘Alice in Wonderland-beleving’: men gaat van ‘kamer’ naar ‘kamer’ waarbij iedere ‘kamer’ een totaal andere, vaak tegengestelde ervaring biedt.

Fraaie randen

De landschappelijke verscheidenheid maakt dat er veel randen en overgangen zijn. Vrijwel alle randen en overgangen zijn hoogwaardig. Dat geldt in het bijzonder de kleine, open landbouwenclaves die als een ketting in de strandvlakte liggen.

Multifunctionaliteit

Kenmerkend voor de (Binnen) duinrand is dat vrijwel ieder gebied meerdere functies vervult.
• De boulevard van Zandvoort is kust-

verdediging, woongebied en recreatieomgeving;
• de duinen zijn zeewering, natuurgebied, recreatieomgeving en deels waterindustriegebied;
• de landgoedbossen zijn natuurgebied, stikstofbinder en recreatieomgeving,
• de bollenlandjes zijn productiegebied, maar dragen ook bij aan de toeristisch recreatieve aantrekkelijkheid ;
• de weilanden in de strandvlakten zijn naast landbouwgebied ook voor de natuur van belang en dragen bij aan de toeristisch-recreatieve aantrekkelijkheid;
• de steden zijn woon-, werk- en winkelgebied.

Vergezichten en 'laag-stenigheid'

(Binnen)duinrand is vanouds het deelgebied van de weidse vergezichten en de hoge wolkenluchten. Vanaf het hoge duin keek men eindeloos ver over zee en over land. 'Gezicht op Haarlem met bleekvelden' van Jacob van Ruisdael (1670) groeide uit tot een iconisch en veelvuldig gekopieerd schilderij. Naast de intensiteit van het kustlicht zijn de imposante wolkenformatie en het zicht op de toren van de Sint Bavo tekenend voor dit schilderij. Door de 'laag-stenigheid' die dit deelgebied kenmerkt is de Sint Bavo nog altijd ijkpunt in het landschap.

Dynamiek naast continuïteit

Wie het kaartbeeld 2018 met het kaartbeeld 1900 vergelijkt kan niet anders dan concluderen dat ook de (Binnen)duinrand een dynamisch landschap is, continu in ontwikkeling. Tegelijkertijd kent dit landschap een groot aantal constanten: zoals het onderscheid tussen stadwallen en strandvlakten en de parallelliteit die daaruit voortvloeit. Tekenend voor de continuïteit is dat 'het zicht op Haarlem' nog goeddeels intact is.

Bereikbaar over land en water

Dit deelgebied kent vanouds een uitstekende bereikbaarheid zowel over land als over water. Lange tijd was de weg over de binnenste strandwal de belangrijkste verbindingsweg in het Graafschap van Holland. Spaarne en trekvaart maakten dat het gebied over het water snel en comfortabel bereikbaar was. De goede bereikbaarheid gaf ook een boost aan de ontwikkeling van Haarlem, dat uitgroeide tot de zetel van de Graven van Holland en daarmee tot kraamstad van het latere Nederland.

Lommerrijk

De goede verbindingen met het buitengebied maakten de binnenduinrand en de oevers van het voormalige Wijkermeer tot een aantrekkelijk gebied voor buiten-wonen. In de 17e eeuw ontstonden hier landgoederen en buitenplaatsen. In de duinzoom ontwikkelden zich in de negentiende en twintigste eeuw villaparken. Het resultaat is dat grote delen van de binnenduinrand worden gekenmerkt door een lommerrijk, ontspannen en natuurrijk woonmilieu.

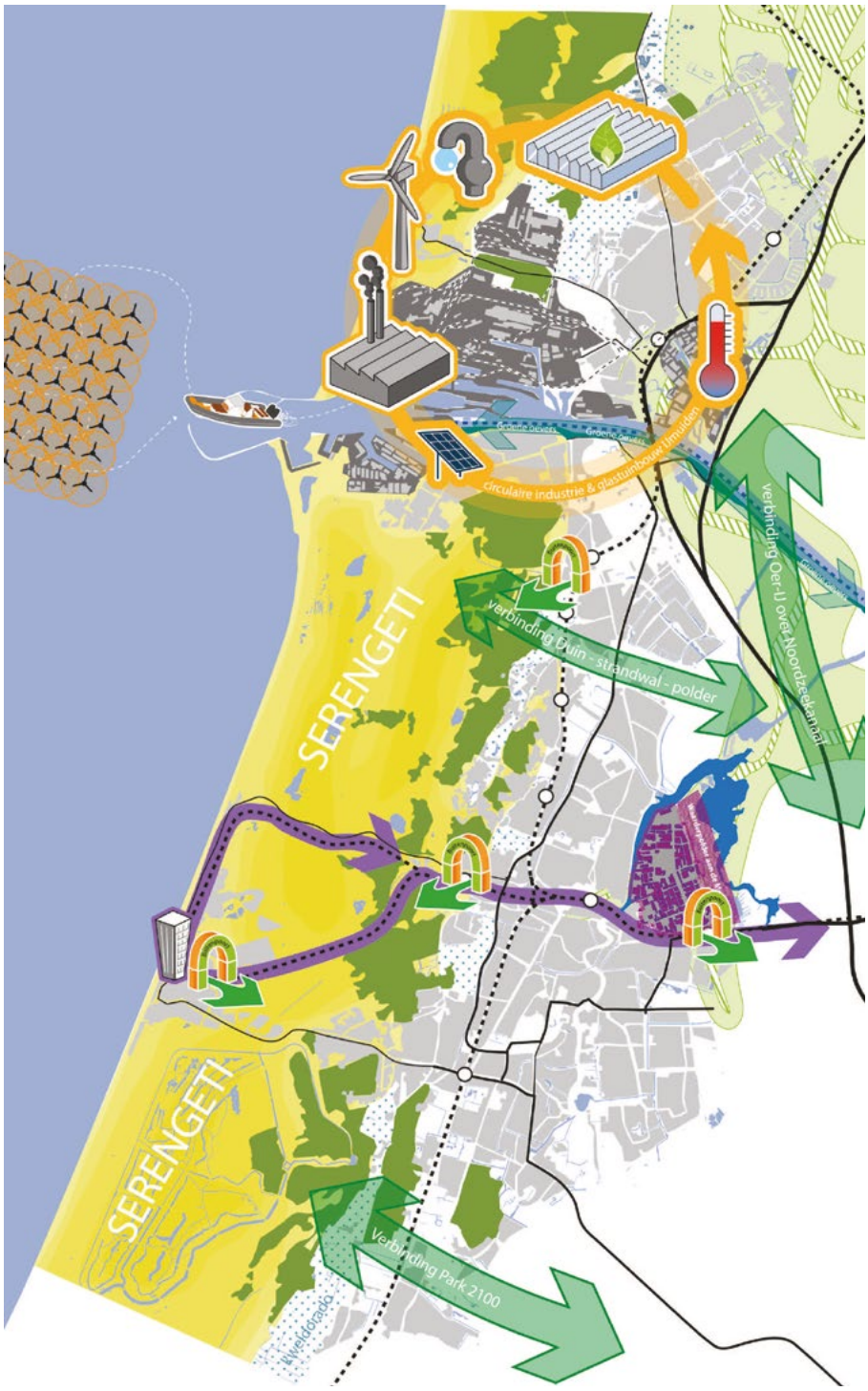

Deze 'ladderstructuur' heeft geleid tot een kenmerkende zonering in gebruiksintensiteit, intensief en vaak ook meer dynamisch nabij de drukpunten (denk aan Tatasteel en Zandvoort), extensief en laag-dynamisch in de tussengelegen gebieden.

Natuurrijk

Dit deelgebied is uitgesproken groen en natuurrijk. Hier komt een verscheidenheid aan milieutypen samen. Daarbij zijn ook de grondwaterbewegingen van belang. Het schone, mineraalrijke kwelwater dat aan de voet van duinen uittreedt schept condities voor de ontwikkeling van geschakeerde vegetaties.

Landschapspark van de mra

De grote ruimtelijke afwisseling op een klein oppervlak (gevoegd bij de natuurrijkheid en het historisch perspectief) maakt het gebied tot een recreatief aantrekkelijke omgeving, ook geschikt om met lage snelheid (fietsen en wandelen) te beleven. Dat wordt nog versterkt doordat de stad-land verbindingen overwegend goed op orde zijn. Het gebied biedt een parkachtige omgeving en verschaft de aan- en omwonende stedelingen een gewaardeerd uitloop-, uitren- en uitfietsgebied. De uitstekende bereikbaarheid, ook over het spoor, maakt het gebied letterlijk tot 'landschapspark' van de MRA.

Nabij zee

Ofschoon niet iedereen in dit deelgebied 'aan zee' woont, heeft wel eenieder het gevoel 'nabij zee' te wonen. Er is een sterk collectief bewustzijn van de nabijheid van de zee. Daarbij tonen de routes 'naar zee' een aantrekkelijke opeenvolging van landschappen.

Historisch perspectief

De aanwezigheid van kastelen en kasteelruïnes, landgoederen en buitenplaatsen, historische binnensteden met markante elementen als Vleeshal, hofjes en oude fabrieken verschaffen het gebied een sterk historisch perspectief.

Zonering

De ontsluiting over land en water verliep overwegend parallel aan de kust. Pas later werden hieraan spaarzaam verbindingen haaks op de kust aan toegevoegd. Zandvoortse laan, Zeeweg en Noordzeekanaal zijn hiervan voorbeelden, evenals de spoorverbinding Amsterdam CS-Zandvoort.

OPGAVES

woningbouw

De regio binnenduinrand kent een woningbehoefte van circa 20.000 woningen. Haarlem heeft de ambitie de helft daarvan voor 2025 te realiseren. Op de totale bestaande woningvoorraad is 20.000 woningen een forse kwantitatieve opgave, die voor circa 90% binnen bestaand bebouwd gebied moet worden gerealiseerd. De zorg gaat ook uit naar de kwalitatieve opgave. Hoe maken we dat hier anno 2020 een woningbouw wordt gerealiseerd die in aard en programma ook voldoet aan de toekomstige woonwensen en -behoeften?

De opgave is:
• Tijdig in te spelen op een markt die meer dan thans uit kleinere huishoudens bestaat en waarbij de vraag vooral naar kleinere woningen uitgaat.
• Uit- en inbreidingsplannen en een woontypologie te ontwikkelen die inspelen op het DNA van de locatie en daarmee op een eigentijdse wijze weer ‘streekeigen’ is.
• In- en uitbreidingen dusdanig vorm te geven dat daarmee ook andere doelen dan alleen ‘wonen’ worden bereikt, zoals een verbeterde relatie met het aanliggend landelijk gebied, meer ruimte voor waterberging of natuur. Bij een slimme benutting van de ruimte voor herstructurering en transformatie lijkt de kwantitatieve opgaven goeddeels binnen bestaand bebouwd gebied te kunnen worden ingevuld. Wel vergt dat een intensievere ontwikkeling van het stedelijk weefsel, met hogere dichtheden nabij de OV-knooppunten. Intensiever betekent niet persé hoger. Laagstenigheid is een belangrijk onderscheidend kenmerk van de Duinrand. Wellicht dat er in delen van de IJmond / het havengebied ruimte is voor de ontwikkeling van intensieve stedelijke milieus, maar daarbuiten ligt binnen dit deelgebied de ontwikkeling van dergelijke milieus uit ruimtelijk oogpunt niet in de rede. De toekomst van de Waarderpolder vergt heroverweging. Dit

bedrijventerrein ligt op één van de best denkbare woonlocaties: aan het Spaarne, tussen Spaarne en Mooie Nel / Liede. Hier lijken kansen voor een meer campusachtige herontwikkeling met een mix van wonen en hoogwaardig werken in een groene setting. Dat maakt het mogelijk dat het gebied van een barrière tussen stad en land tot een verbinding tussen stad en land transformeert. De woningbouwopgave leidt tot een verdere verdichting van het stedelijk netwerk. Die intensievere stad gaat alleen werken wanneer de stedeling nabij die stad een uitmuntend bereikbaar en goed ingericht buitengebied treft. Een buitengebied waarmee hij zich kan identificeren, waar hij de geschiedenis aan af kan lezen, waar hij rust en ruimte vindt, waar hij kan wandelen, fietsen en hardlopen, kan genieten van de biodiversiteit. Dat buitengebied moet vanuit de stad op een logische en veilige wijze bereikbaar zijn, ook en vooral voor de fietser en voetganger. Aanvullend moeten aansluitend aan het OVnetwerk 'buitenpoorten' worden ontwikkeld die de bereikbaarheid van het landelijk gebied als uitloop- en uitrengebied van de stad versterken.

Bereikbaarheid

De opgaves op het gebied van bereikbaarheid moeten worden opgelost door een betere benutting van de bestaande infrastructuur. Daarbij behoort ook het beter gebruik maken van de aanwezige vaarverbindingen als Noordzeekanaal, Spaarne en Trekvaart. Zandvoort kent een goede treinverbinding met Amsterdam-centrum. Overwogen moet worden of in de zomermaanden de treinen in een hogere frequentie kunnen rijden. Onderzoek de mogelijkheden van een 10 minuten dienstregeling in de zomermaanden, inclusief de mogelijkheden je mountainbike, surfplank etc eenvoudig mee te nemen. Daarnaast valt te overwegen het spoor naar Zandvoort een weinig uit te breiden door deze in noordelijke richting langs Bloemendaal door te trekken om hem vervolgens via een lus weer op het bestaande spoor aan te takken. Vroeger liep de trein ook al een stukje naar het noorden door.

Bedrijven en kantoren

De Binnenduinrand is, met uitzondering van de IJmond, vanouds op de eerste plaats een woonlandschap. Zo is Haarlem vanouds een woonstad. Negatief effect hiervan is de negatieve pendel. Mogelijkheden het wonen te combineren met werken moeten worden benut onder voorwaarde dat het 'werken' de kwaliteit van het 'wonen' sterker maakt. Dat betekent de ontwikkeling van hoogwaardige woon-werklandschappen in de plaats van monofunctionele bedrijventerreinen. De IJmond daarentegen kan zich als industrieel complex door ontwikkelen, binnen de grenzen van de wet- en regelgeving (milieuhinder, Natura 2000). Daarbij liggen kansen zich door te ontwikkelen tot koploper op het gebied van energietransitie en circulariteit.

CO_2 en bodemdaling

De opgave van bodemdaling speelt in dit gebied hoegenaamd niet, de opgave van het beperken van de CO2 uitstoot daarentegen wel. Het CO2 overschot van Tata-steel kan worden hergebruikt in de glastuinbouw van Heemskerk.

Energietransitie

De mogelijkheden voor de opwekking van herwinbare energie zijn binnen het deelgebied Binnenduinrand beperkt. De beste kansen liggen in:
• de aanleg van windparken op zee, bij voorkeur in combinatie met het beter benutten van het productief vermogen van de Noordzee (zeeboerderij), het versterken van het natuurlijk kapitaal (zeereservaat), of recreatie.
• het doorontwikkelen van het Noordzeekanaalgebied (NZKG) tot energiemachine, tot gebied waar energie aan land komt, waar energie wordt opgewekt, opgeslagen, gebruikt en gedistribueerd (energiehaven, -producent en -leverancier). Binnen het NZKG lijkt ruimte voor het bijplaatsen van windturbines. Dat kan ook de eigenheid van dit 'industrieel landschap aan zee' versterken.
• het benutten van de mogelijkheden van geothermie.
• het ontwikkelen van zonenergie, anders dan het slim benutten van alle beschikbare dakvlakken, lijken de mogelijkheden beperkt. Waar zich al mogelijkheden voordoen vergt de inpassing van zonne-energie een zorgvuldig
ontwerp. De ontwikkeling van zonne-energie is een ontwerpopgave.

Energie = elektriciteit + warmte. Het deelgebied Binnenduinrand biedt op termijn mogelijkheden voor energie uit water; de getijden van de zee maar ook de warmtewissel met de zee en het Noordzeekanaal.

Klimaatadaptatie

In (binnen)duinrand wordt een aanzienlijk deel van de woningbouwopgave binnen bestaand bebouwd gebied gerealiseerd. Dat impliceert een sterke intensivering van het stedelijk gebied. Een intensievere stad stelt eisen aan de inrichting van het openbaar gebied, dat moet voldoende groen bevatten om verkoeling te bieden, stof weg te vangen en de lucht te zuiveren, en voldoende ruimte tot waterberging bieden. Een intensievere stad leidt in de regel tot minder ruimte voor groen en water. Die ruimte moet worden gecreëerd door een dubbel grondgebruik: niet alleen groen op maaiveld maar ook groene gevels en groene daklandschappen. Maar ook groene daken waarmee het hemelwater langer wordt vastgehouden en vijvers of ondergrondse bassins waarin het water langer kan worden vastgehouden. De intensiever ingerichte stad vereist ook optimale verbindingen met het buitengebied waar men rust en koelte treft.

Het landelijk gebied wordt in toenemende mate naast productiegebied ook 'regenton' en 'airco' voor het aanliggend stedelijk gebied. Delen van het landelijk gebied zullen een versterkte functie krijgen voor (calamiteiten) berging. Dat biedt mogelijkheden voor een combinatie met adaptieve landbouw, natuurontwikkeling en recreatie.

Recreatie en toerisme

De binnenduinrand is mede door de aanwezigheid van tal van landgoederen en buitenplaatsen en door de hoge natuurlijkheid van het gebied voor een dieper achterland een recreatief aantrekkelijk gebied. Dit deelgebied kent van west naar oost een mooie sequentie:
• zee en strand
• natuurlijke duinen
• de culturele rijkdom van de landgoederen en buitenplaatsen
• het wonen op de strandwal.

Zorg dat deze gebieden 'drempelloos' in elkaar overgaan. Investeer

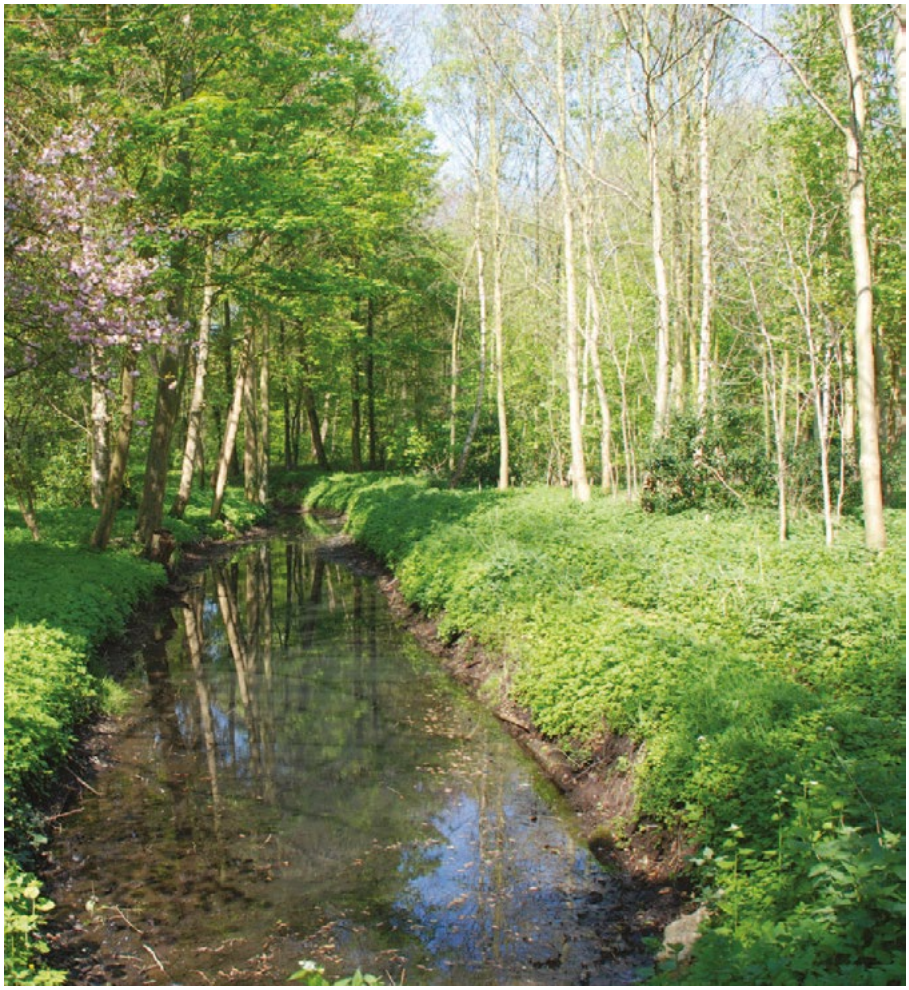

in veilige en attractieve recreatieve oost-westverbindingen en versterk de recreatieve noord-zuid verbinding. Ontwikkel station Santpoort-Noord tot 'buitenpoort', als schakel tussen stad en Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Differentieer binnen 'zee en strand'. Versterk de contrasten tussen Zandvoort, Bloemendaal, IJmond en Wijk aan Zee. Koester de grootheid en herkenbaarheid van de natuur. Voeg meer urbane recreatieve kwaliteit toe. Positioneer het Noordzeekanaalgebied niet alleen als industrieel complex maar ook als energiemachine en recreatief toeristisch interessant gebied, met een rijk industrieel erfgoed. Benut de aanwezigheid van een windpark op zee om het recreatief-toeristisch profiel van Wijk aan Zee te versterken, maak het windpark vanuit Wijk aan Zee bereikbaar.

Agrarische transformatie

De resterende landbouwenclaves in de duinzoom zijn beperkt van omvang en worden veelal aan drie zijden nagenoeg omsloten door stedelijk gebied. De nabijheid van een kritische en kapitaalkrachtige markt biedt kansen voor de versterkte positieve wederkerigheid tussen stad en land, waarbij het land producten en diensten aanbiedt die direct zijn afgestemd op de nabije stedelijke markt.

Natuur en ecologie

Versterkte verbindingen

De (Binnen)duinrand is een fascinerend veelzijdig landschap dat een grote ecologische betekenis paart aan een sterke recreatieve aantrekkelijkheid. Het verdriet van de duinrand is echter dat juist die ecologische en recreatieve relaties met het achterland slecht zijn ontwikkeld. Een 'gordijn' van bebouwing scheidt de duinen van het open polderland. Op een drietal plaatsen is er ruimte voor het versterken van de ecologische en recreatieve dwarsrelaties:

- Het Noordzeekanaal biedt wellicht mogelijkheden voor versterking van de recreatieve en ecologische structuren, denk aan de ontwikkeling van natuurvriendelijke oevers en ecologische ingerichte oeverlanden;
- Er lijken mogelijkheden voor de aanleg van een ecologische verbinding van Zandvoort, via Aerdenhout / Heemstede met de bufferzone die deels in de Haarlemmermeerpolder,

deels in het OerIJ ligt;
• Verder zuidelijk, tussen Heemstede en Hillegom, lijken er mogelijkheden voor een robuuste ecologische verbinding tussen duinen en Westeinderplassen, over het park 21e eeuw.

Duinen
De duinen, onderdeel van Nationaal Park Hollands Duin, vormen onbetwist de natuurparel van de MRA. Daarnaast zijn de duinen zeewering, recreatief uitloopgebied, waterzuivering en waterwingebied en dragen zij bij aan de CO_2 binding. De betekenis als natuur-, waterwin- en recreatiegebied mag niet worden aangetast. Binnen die randvoorwaarden moet wordt onderzocht waar een aanpassing aan de vegetatie kan leiden tot een versterkte binding van CO_2.

Duinvoet
Door ook de landbouwgebieden in de duinzoom bij dit nationaal park te voegen kunnen duinrellen worden hersteld en de ecologische potenties van het uittredend kwelwater beter worden benut. Dit biedt ruimte om aanvullend op het overwegend droge duinmilieu aan de voet van de duinen een florarijk kweldorado te ontwikkelen.

Landgoederen en buitenplaatsen
De landgoederen en buitenplaatsen zijn naast 'cultuurgoed' ook belangrijk 'natuurgoed'. Hier dient de toekomstige ontwikkeling te zijn gericht op het in balans brengen van de cultuur- en natuurbetekenis. In sommige gevallen vergt dit een versterkt herstel van de historische structuren, in andere gevallen laat dit ruimte voor een meer natuurlijke ontwikkeling.

Circulariteit
De beste kansen voor circulariteit liggen in een nuttig gebruik van de CO_2 uitstoot van Tatasteel door de naburige glastuinbouw en in het hergebruik van de restwarmte.

KOPPELEN, KIEZEN, VERBINDEN

Koppel opgaven
Beschouw voornoemde opgaven niet als op zichzelf staand maar zoek de verbinding met andere opgaven. Binnen het deelgebied (Binnen)duinrand zijn volop kansen voor het integreren van opgaven:
• IJmond: Energietransitie, circulariteit, recreatie, werken;
• Noordzeekanaal: Recreatie en ecologie;
• Zuidelijk deel: Recreatie en ecologie;
• Landbouwenclaves binnenduinrand: landbouw, natuur, waterberging, recreatie.

Kiezen
Voor een aantal gebieden moeten bestuurlijke keuzes worden gemaakt:
• De toekomst van de Waarderpolder;
• De keuze voor een meer veelzijdige ontwikkeling van de IJmond, naast haven in industriegebied ook dynamo voor het NZKG, aanjager voor innovaties op het gebied van duurzaamheid en circulariteit en gebied geschikt voor meer urbane recreatie;
• Uitbreiding van het spoor bij Zandvoort;
• De toekomst van de agrarische enclaves aan de duinvoet.

Verbinden
(Binnen)duinrand is één van de deelgebieden binnen de MRA. Op de schaal van de MRA huisvest de binnenduinrand zowel een van de belangrijkste haven- en industriegebieden van de MRA als een van de belangrijkste natuurgebieden als een van de toeristisch-recreatieve topmilieus. Tegelijkertijd is dit deelgebied slechts beperkt verbonden met het achterland. De ontwikkeling van recreatieve en ecologische structuren haaks op de kust kunnen de relatie met het achterland versterken. Hiertoe zijn mogelijkheden aan en langs het Noordzeekanaal (duinzoom-Markermeerkust), tussen Heemstede en Bufferzone (Zandvoort-OerIJ) en tussen Heemstede en Hillegom (duinen-park 21e eeuw-Westeinderplassen).

Ontwerpbureau MUST
Ateliers: Brettenzone, Westeinderscheg en Amstelscheg

Foto: Michiel Wijnbergh 'Amstel'

Nieuwe samenhang

Must leidde de ateliers in de gebieden Brettenzone, Westeinderscheg en Amstelscheg, en werkte met tegels van gebiedstypen. De kernkwaliteiten die daar werden genoemd waren de vele (bestaande en potentiële) relaties tussen stad en land, het grote vermogen van de Brettenzone en de Westeinderscheg om te transformeren, en het open karakter van de Amstelscheg.

Bepalende opgaven in **de Brettenzone** zijn de woningbouw (Havenstad) en de groene recreatievraag die dat met zich meebrengt, evenals ecologische verbindingen en een oplossing voor het veenweidegebied. In de droogmakerij van de Brettenzone (vooral de Haarlemmermeer) kunnen veel opgaves worden gecombineerd (verstedelijking, energievoorziening en sport), indien er een duidelijk landschappelijk raamwerk met dwarsverbindingen komt. Het veenweidegebied van de Brettenzone wordt sterk gewaardeerd, hoewel het door de geluidbelasting van Schiphol en de beperkte toegankelijkheid voor de recreant minder aantrekkelijk is. Het atelier bekeek naast behoud ook een progressieve optie: “accepteer het einde van dit weidegebied en begin een nieuw veengroeilandschap of veenbos.” Het recreatielandschap van Spaarnwoude kan door middel van een tweede oplevering fungeren als knoop voor onder andere recycling van materialen en parkeren onder een zonnedak. Betere bereikbaarheid (poortfunctie) kan worden gecombineerd met een permanente evenementen- en parkinfrastructuur. De verdichting van de stad kan mogelijkheden brengen voor landschapsontwikkeling met dwarsverbindingen en uitwisseling van warmte en CO_2, bij Havenstad en de Tuinen van West.

Ook in **de Westeinderscheg** zijn natuur- en recreatie en oplossingen voor het veen de meest bepalende opgaven. In de Westeinderscheg kan bij de grote droogmakerij en plas de CO_2 opgave aan de kassen worden gekoppeld en warmte worden geleverd aan het bebouwd gebied. Door Schiphol is geen woningbouw mogelijk en de oude kassen hebben een nieuw ontwikkelperspectief nodig. Dit biedt experimenteerruimte voor nieuwe teelten en circulaire economie. Het veenlandschap van de Bovenlanden kan een recreatieve corridor vormen van Amsterdamse Bos tot Westeinderplassen, met meer bos en natuurwaarde. Bedrijven uitplaatsen kan de maat creëren voor een robuust recreatief landschap. In de droogmakerij bij Kudelstaart en Aalsmeer is kans voor menging indien er heldere keuzes in het raamwerk komen, zoals concentreren van bebouwing en aanleg van recreatieve routes. Er zijn veel opgaves, maar door Schiphol komt er geen woningbouw: wat is dan de drijvende kracht van de verandering? De ZWASH/EnterNL ontwikkeling kan hierbij helpen. Hoe betaalt Schiphol mee aan de landschapsontwikkeling? Aan de stedelijke randen kan een betere toegankelijkheid van het landschap worden gerealiseerd, gekoppeld aan stedelijke verdichting en oplossingen voor ecologie en klimaat. Het Amsterdamse Bos is slecht bereikbaar vanuit de Haarlemmermeer. Aan de lijnvormige infrastructuur kan energieopwekking (zon en wind) worden gekoppeld.

In **de Amstelscheg** zijn de landbouwtransitie, in combinatie met keuzes voor het veenweidegebied, en recreatie de grootste opgaven. In de Amstelscheg wil men de ‘Rembrandt onder de landschappen’ graag behouden, maar aan de randen kan worden ingegrepen. Betere inrichting van de stedelijk randen, als een gezamenlijke strategie van alle gemeenten aan de scheg, kan het open landschap versterken. Enkele metrostations kunnen fungeren als stadsentree. De verdichting van de stad kan worden aangewend voor opwekken van zonne-energie. Koppel de groennorm van de stad aan het omliggende landschap en niet strikt aan stadsgroen. In Amstelland kan intensievere recreatie en ontsluiting in de randen de (recreatieve) druk in het open landschap verminderen. Het atelier bekeek ook een scenario van klimaatadaptatie waarin het open veenweidelandschap wel echt verandert door waterberging, veenbos en veengroei. De Ronde Hoep zou een voorbeeldproject kunnen zijn voor transformatie van veengebieden.

AANPAK EN PROCES

In de eerste atelierbijeenkomst zijn de landschappelijke kwaliteiten geconfronteerd met de vraag die ontstaat vanuit de grote ruimtelijke opgaven en/of transities. Dit is in groepen geïnventariseerd door te schetsen op de kaart.

In het tweede atelier is gewerkt aan inclusieve landschappen:
Hoe kunnen de verschillende opgaves een plek vinden binnen een ontwikkeling? Hoe kunnen de onderlinge verbindingen en de relatie met de stad verbeterd worden? Waar liggen kansen voor inclusieve landschappen en welke voorstellen ontstaan om de relatie stad-land te verbeteren.

Deze ideeën zijn verzameld door in groepen te schetsen op 'landschapstegels', met een vooraf bepaalde prioteit van opgaven per tegel.

Men gaf antwoord op deze drie vragen:
- Waar liggen de grootste meekoppelkansen?
- Wat moet hiervoor gebeuren?
- Wanneer moet wat gebeuren?

De resultaten van beide atelierbijeenkomsten zijn verwerkt in analysetekeningen (eerste atelier) en conclusietekeningen (tweede atelier).

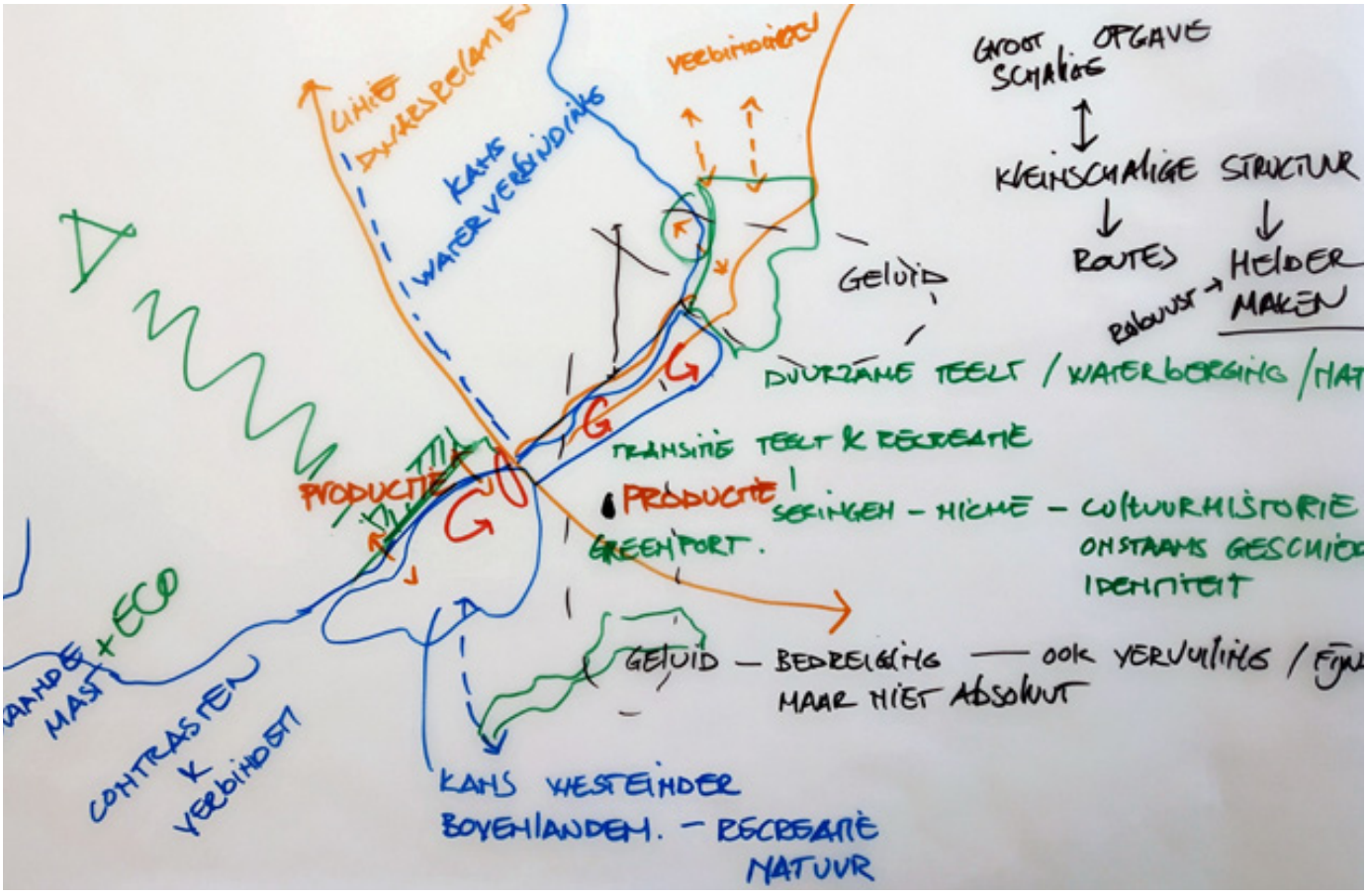

Kernwaarden en structuren van het landschap

Woningbouw
Woningbouwplannen stedelijk/urbaan

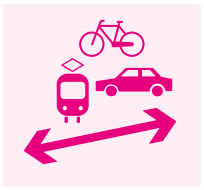

Infrastructuur
bereikbaarheid nieuwe woon- en werklocaties per auto, fiets, ov, etc

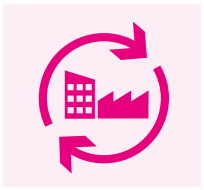

Bedrijven/kantoren
transitie bestaande terreinen/nieuwe werkterreinen

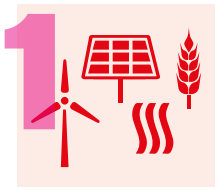

Energietransitie
zonneweides, windmolens, biomassateelt, warmte/koude

Klimaatadaptatie
urban heating, waterberging, droogte, zoute kwel

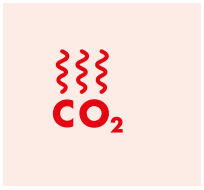

CO2 / bodemdaling
Bebossing

Recreatie / toerisme
nieuwe recreatieve bestemmingen/ verbindingen

Agrarische transf.
bodemvruchtbaarheid, natuurinclusieve landbouw, zilte teelt, binnen/buiten

Natuur en ecologie
nieuwe natuur, biodiversiteit

Circulaire economie
terugwinning fosfaat, afvalwaterzuivering, voedsel.

Smart landscapes
Smart city, MaaS, precisielandbouw dmv GPS/drones

Ruimtelijke opgaven in het landschap - prioriteiten en koppelingen

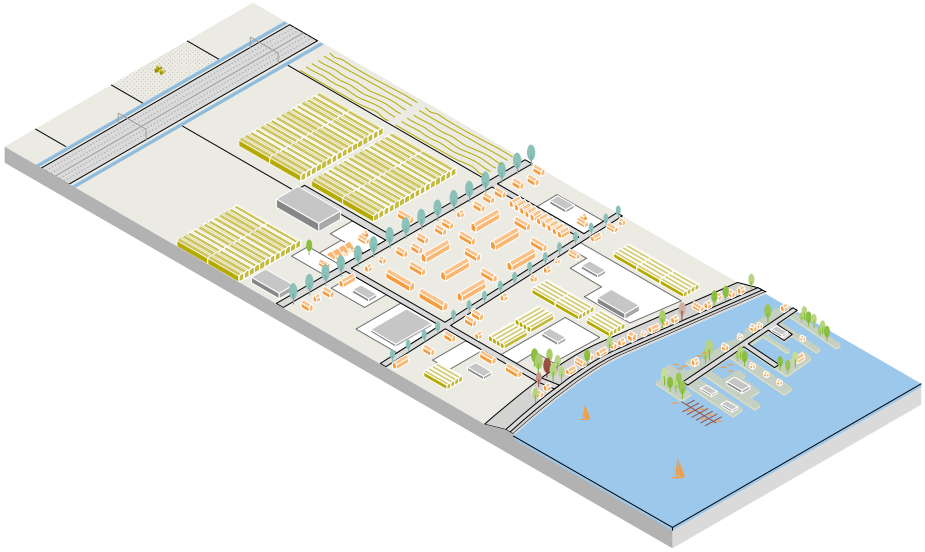

Landschapstegel - voorbeeld 'grote droogmakerij & plas'

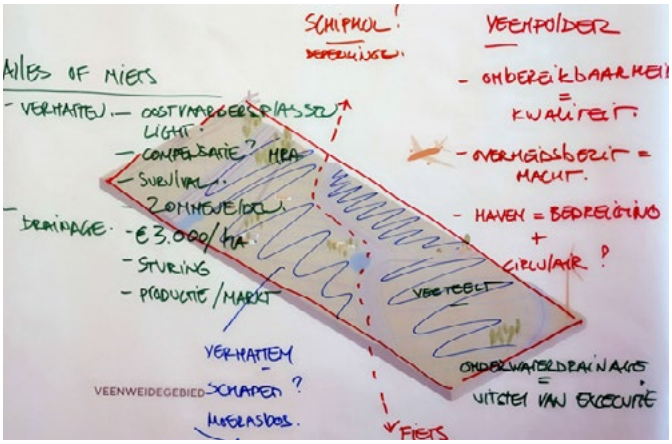

Opgaves geprojecteerd op het landschap met plan van aanpak

3. Brettenscheg

VAN SLOTERPLAS TOT IJMUIDEN AAN ZEE

De omgeving van de Sloterplas en de tuinen van West geven op dit moment invulling aan de westelijke groene scheg van Amsterdam. Het gebied is echter opgebouwd uit veel losse eilanden, bedrijventerreinen en polders waarbij de onderlinge samenhang veelal ontbreekt. Naast de dynamische stedelijke ontwikkelingen rondom het Noordzeekanaalgebied vraagt de positionering van het landschap van de Metropoolregio Amsterdam hier om een betere duiding. De oorsprong van het landschap biedt hiervoor vele handvaten. Het IJ (en de Oerij), de ringvaart van de Haarlemmermeer, de droogmakerijen en de resterende veenpolders bieden vele kansen. De herkenbaarheid van deze landschappelijke eenheden staat hierbij voorop. Het landschappelijk raamwerk van de Haarlemmermeer inclusief de ringvaart, de veenpolder van Spaarnwoude en de inpolderingen rondom het Noordzeekanaal.

De groene scheg heeft een sterke historische basis. De relatie tussen Haarlem en Amsterdam gaat via trekvaart en spoorlijn eeuwen terug.
De stedelijke ontwikkelingen in het gebied maken een investering in het landschap urgent. Zowel de ontwikkeling van Havenstad in Amsterdam als de woningbouwopgave in de Westflank van de Haarlemmermeer en de tweede oplevering van het recreatiegebied Spaarnwoude vragen om een integrale visie op stad en landschap in de metropoolregio. Stad en landschap moeten hier in samenhang worden ontwikkeld. Naast een betere fysieke recreatieve ontsluiting van het gebied kan de virtuele beleving van het landschap bijdragen aan de beleving van het buitengebied. Door betere data, kennis en beschikbaarheid van informatie wordt de beleving van de natuur en het buitenleven beter. Tevens biedt deze virtuele ontsluiting van het landschap kansen voor schaalverkleining en specialisatie waarbij de koppeling van productie en lokale markten direct op elkaar worden afgestemd.
Het Noordzeekanaalgebied en de Haarlemmermeer bieden mogelijkheden op een nieuwe wijze bij te dragen aan de energietransitie (zon, wind, biomassa). Het relatief kleine en doorsneden veenweidegebied van Spaarnwoude kan een voorbeeldfunctie vervullen ten aanzien een ander gebruik van veenweide landschappen, gericht op recreatie en vernatting.

Ruimte voor combinaties

We zijn op zoek gegaan naar kansrijke combinatiemogelijkheden. Hierbij hebben een viertal prototypische landschapstegels gedefinieerd waarbij we met begrip van het landschap toch zonder directe context de kansen hebben kunnen benoemen voor de ontwikkeling van het landschap in relatie tot de grote opgaven die op ons afkomen.

DEELNEMERS

Alex Jansen, Jurgen van Voorst, Maurits Korse, Pieter Kraakman, Hubert van Soelen, Ger Jan Beijer, Wim van der Lee, Corrie Verbeek, Nienke Bouma & Michel Driessen (Gemeente Haarlemmermeer)
Ed Buijs, Els Meines & Paul Hoek (Gemeente Amsterdam)
Jeroen Castricum, Mick de Waart & Jeroen Traudes (Gemeente Haarlem)
André Smit, Sacha Maarschall, Michiel Veldkamp & Olga Prins (Provincie Noord-Holland)
Emil Hartman & Wendy Aangeenbrug (Hoogheemraadschap van Rijnland)
Miriam Brouwer & Paul Koetsier (Recreatie Noordholland)
Jan Janse & Robert Graat (Staatsbosbeheer)
Peter Könst & Ton van Schie (LTO- Noord)

ORGANISATOREN

Pieter Jannink & Sanneke van Wijk (Must Stedenbouw)
Marijn Bos & Rob van Aerschot (MRA bureau projectgroep landschap)
Annemarie Lodder (Gemeente Haarlemmermeer)
David Dooghe (Vereniging Deltametropool)

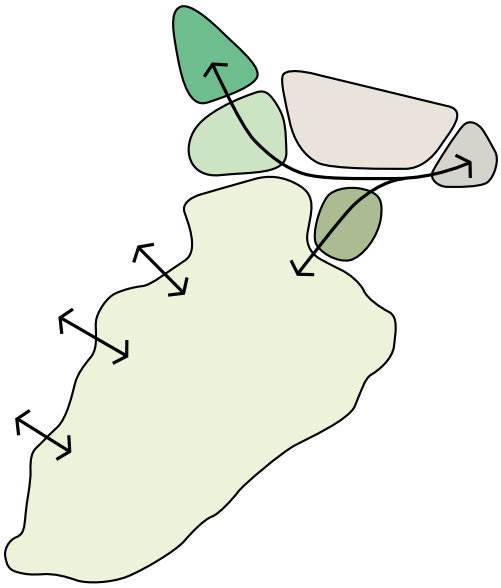

Analyse - afzonderlijke eilanden

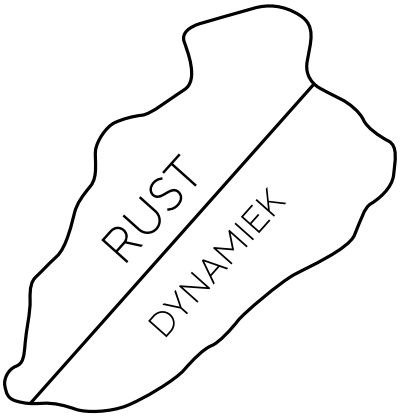

Analyse - rust versus dynamiek

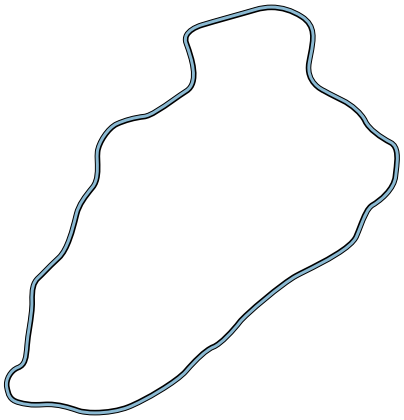

Analyse - Ringvaart

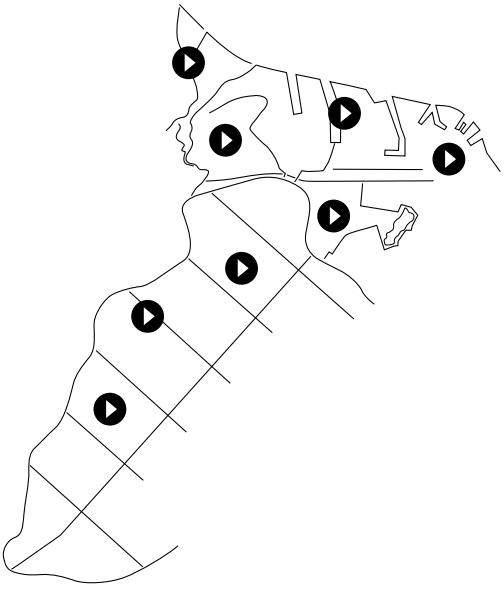

Analyse - transformatie

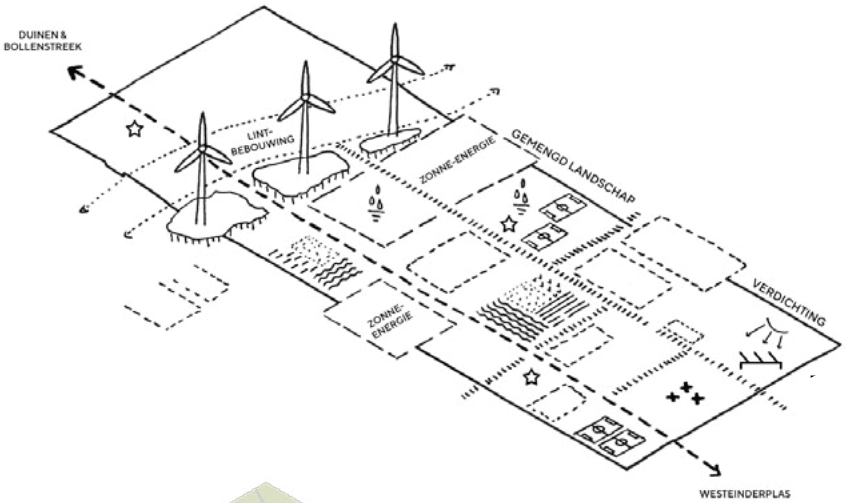

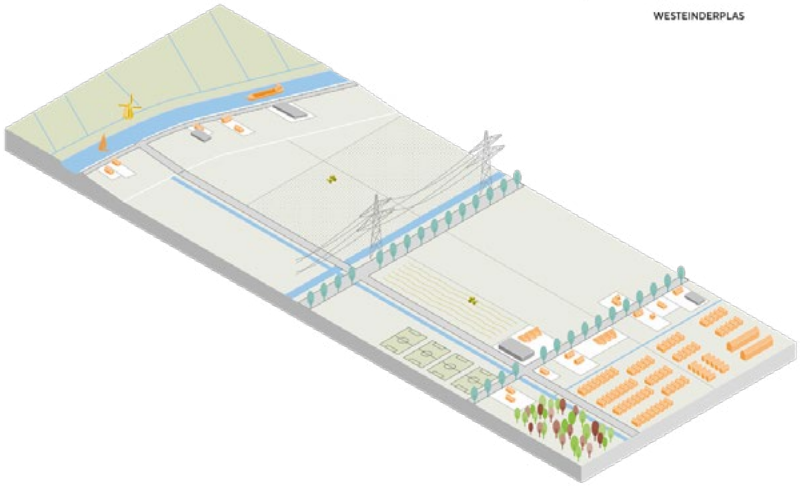

Droogmakerij

1. Bied veel ruimte aan programma's: heldere keuzes gewenst om meerdere opgaves tegelijk aan te pakken.

2. Bestaand bebouwd gebied verdichten rondom OV-knooppunten incl. vergroting capaciteit waterberging, van het gas af en zonnecellen op daken. Agrarisch gebied gedeeltelijk transformeren naar menging van lagere dichtheid wonen, energieopwekking, waterberging en bebossing inclusief flexibel waterpeil en andere wijze van boeren (lokaal). Recreatieve dwarsverbanden tussen duingebied en Haarlemmermeer realiseren (brug!).

3. Landschappelijk raamwerk ontwikkelen om opgaves, door de tijd heen en gecombineerd, te laten landen op agrarische kavels.

Woningbouw

- verdichting bestaand bebouwd gebied
- uitbreiding koppelen aan waterberging, natuurontwikkeling en bebossing

Infrastructuur

Energietransitie

- transformatie bestaande bouw: gasloos en zonnecellen
- aanwijzen gebieden voor zonne-energie en windmolens

Klimaatadaptatie

- aanwijzen gebieden voor waterberging
- bebossing voor natuurlijke koude

CO2 / bodemdaling

- bebossing

Recreatie / toerisme

- verbeteren en aanleggen oost-westverbindingen

Agrarische transf.

- waterpeil verhogen en flexibel peil instellen (VDS)
- schaalverkleining: transitie naar herenboerderijen en streekvoedsel

Natuur en ecologie

Circulaire economie

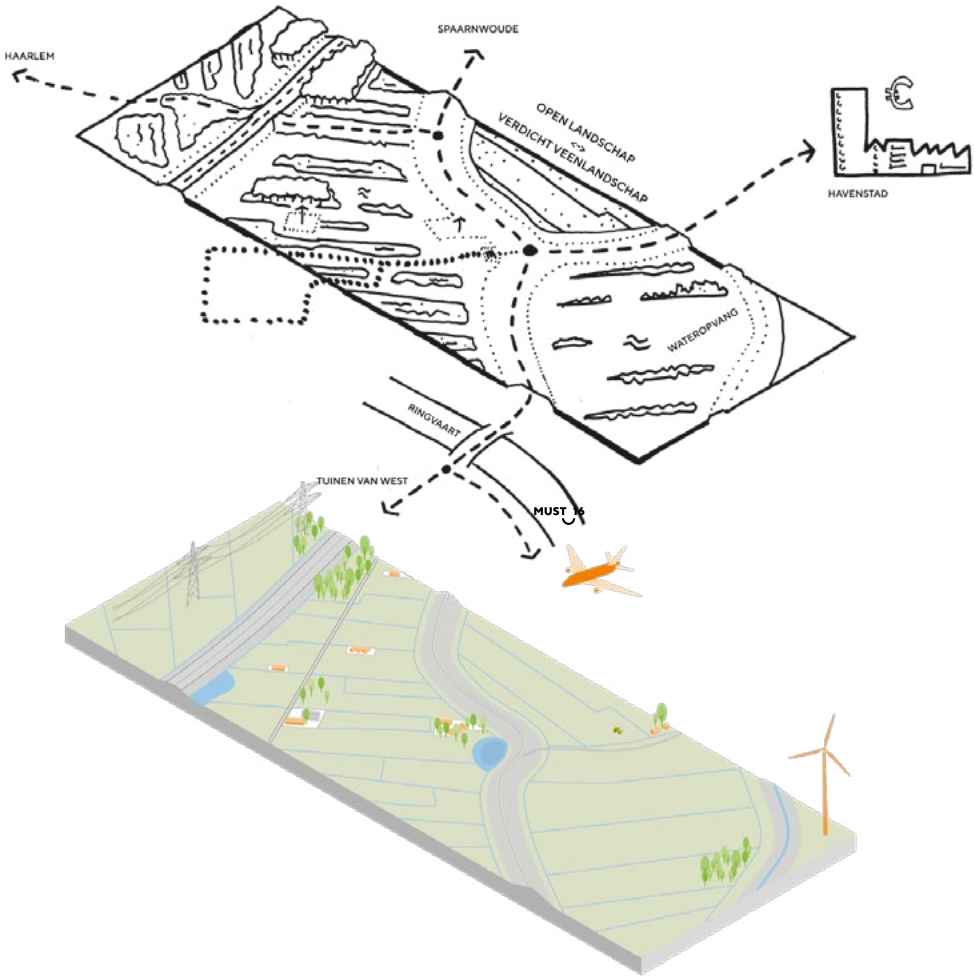

Veenweide

1. Waardering voor open landschap is hoog en neiging naar behoud van het landschapsbeeld. Tegelijkertijd is het verstopte landschap doorsneden door infrabundels: snelwegen en vliegroutes.
Scenario A: behoud van het landschapsbeeld. Zolang mogelijk vasthouden aan de huidige identiteit van de veenpolder. Scenario B; ruimte bieden voor transitie en klimaatopgaven.

2. Scenario B biedt veel meer koppelkansen: Stoppen bodemdaling en CO2 uitstoot, waterberging, nieuwe natuur, vergroten toegankelijkheid gebied met recreatie en teelt van gewassen als lisdodde. Anders zijn de kansen voor dit gebied vrij beperkt.

3. In elk scenario dienen voor het vergroten van de recreatie de verbindingen te worden verbeterd – infrabarrières dienen te worden geslecht.

4.a. Stel voltooid leven van veenweidegebied vast.
4.b. Maak visie op het gebied – biedt een toekomst voor boeren.
4.c. Laat gebiedsontwikkeling Sloterdijk en verbetering A9 meebetalen aan natuurontwikkeling.

	Klimaatadaptatie	CO2 / bodemdaling
SCENARIO A	• waterbergingsgebied • veenbos ter verkoeling	• stoppen bodemdaling dc verhoogd peil • aangroei veen laten plaatsvinden
SCENARIO B		

	Recreatie / toerisme	Agrarische transf.	Natuur en ecologie	Circulaire economie
SCENARIO A	• rand met meer (extensieve) recreatieve functies • aanleggen nieuwe recreatieve verbindingen	• verbouw natte teelten • experimenten met ander type vee	• van groene woestijn voor enkel vogels naar complexer ecosysteem	• verbouw van teelten t.b.v. circulaire bouwmaterialen
SCENARIO B				

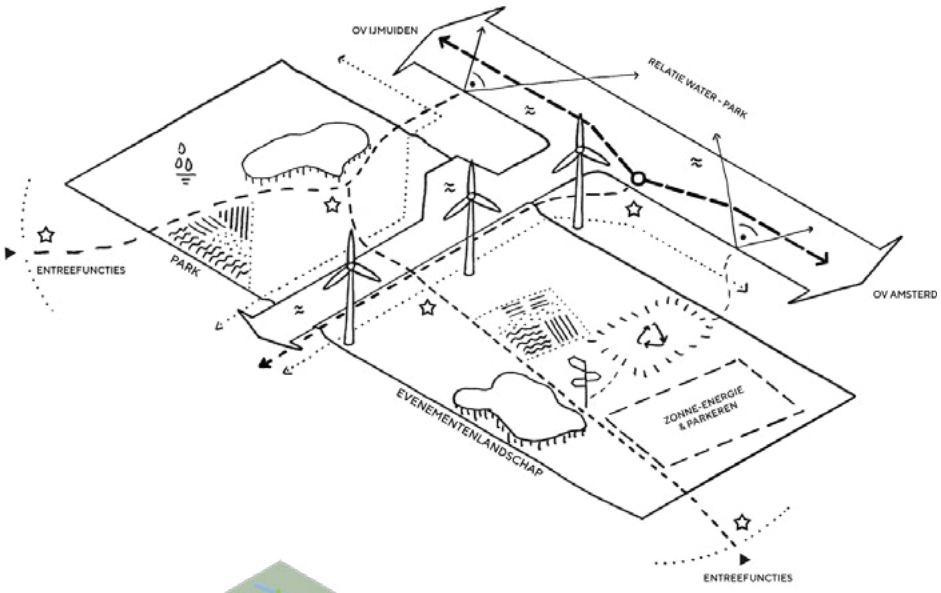

Recreatiegebied

1. Kansrijk voor verbetering en laten landen van opgaves. Op dit moment werkt Spaarnwoude suboptimaal. Kans om gebied voorkant te geven aan het water.

2. Ruimte voor evenementenlandschap waarin parkeren + zonnecellen worden gecombineerd, waar permanente installaties en hergebruik grondstoffen hand in hand gaan, uitbreiding van stadslandbouw en waterberging mogelijk zijn.

3.a. Visie op het gebied met verbetering poorten en zonering in type recreatie.
3.b. Spaarnwoude met eigen bestuurlijke identiteit.

Infrastructuur

Energietransitie

- zonne-akkers en kleine windmolens

Klimaatadaptatie

- aanwijzen gebieden voor waterberging

CO2 / bodemdaling

- bebossing

Recreatie / toerisme

- zonering aanbrengen in aanbod recreatie
- verbeteren toegangspoorten en koppeling aan recreatiepunten

Agrarische transf.

- waterpeil verhogen en flexibel peil instellen (VDS)
- schaalverkleining: transitie naar herenboerderijen en streekvoedsel

Natuur en ecologie

Circulaire economie

- kans: bosplantage

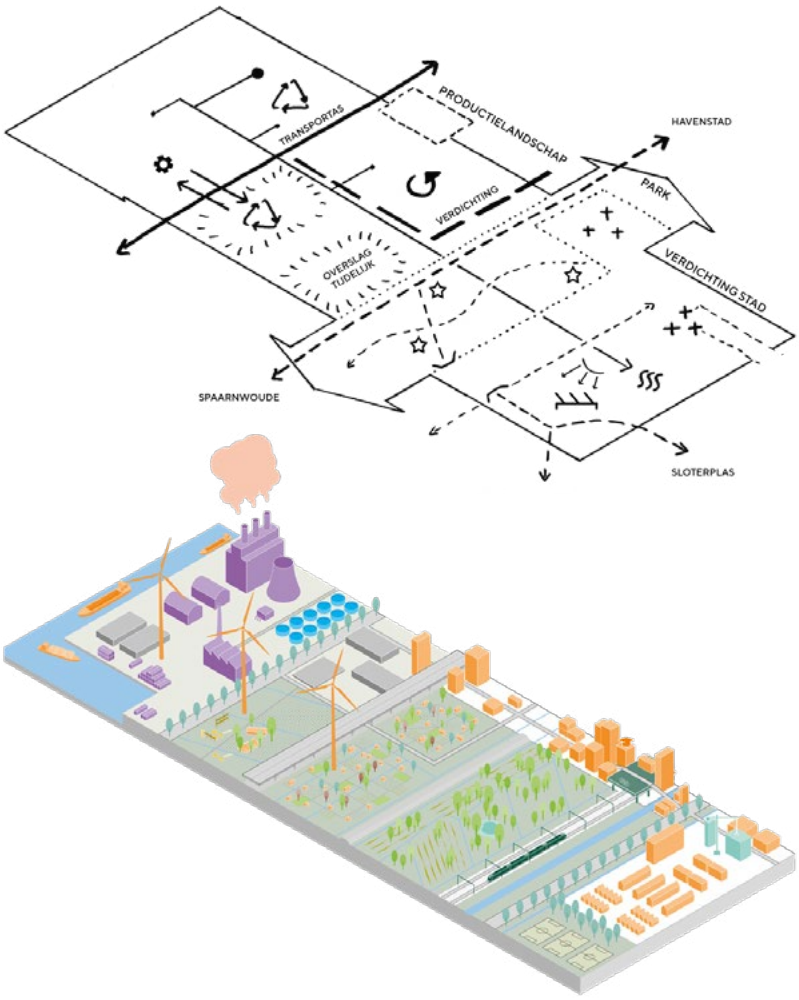

Stedelijk landschap

1. Veel kansen op opgaves te verknopen ondanks geringe ruimte – infrabarrieres slechten belangrijke ruimtelijke noodzaak.

2. Verdichting van bestaande wijken, hoge dichtheid nieuwe wijken, stapeling van functies ook bij haventerreinen; ruimte voor tijdelijke landschappen t.b.v. circulaire economie of energieopwekking. Ruimtelijke koppeling maken tussen haven en stad in netwerk en hergebruik, tussen groengebieden in beweging: Houtrak, Tuinen van West, Brettenzone, Westerpark.

3. Visie op Brettenzone en koppeling haven en stad. Verken de kansen van financiering met ontwikkeling Havenstad en Sloterdijk.

Woningbouw

- sterke verdichting bestaande wijken

Infrastructuur

- maak poorten naar het landschap vanuit OV-verbindingen

Bedrijven/kantoren

- verdichting en stapeling van functies op bestaande terreinen

Energietransitie

- transformatie bestaande bouw: gasloos en zonnecellen
- energieneutrale nieuwbouw

Klimaatadaptatie

- aanwijzen gebieden voor waterberging i.c.m. recreatie

CO2 / bodemdaling

- koppeling maken tussen haven en stad: warmtenetwerk

Recreatie / toerisme

- verbeteren en aanleggen verbindingen tussen Brettenzone, Tuinen van West en Houtrak
- toevoegen recreatiemogelijkheden

Agrarische transf.

- waterpeil verhogen en flexibel peil instellen
- verplaatsen privetuintjes naar Bovenlanden (?), anders semi-openbaar maken

Natuur en ecologie

Circulaire economie

- gebruik haventerreinen voor productie en hergebruik materialen van lokale oorsprong

Smart landscapes

4. Westeinderscheg

EEN NIEUWE SCHEG VAN DE MRA

De Westeinderscheg begint bij de Pontsteiger aan de Houthavens en loopt via de Kostverlorenvaart en de Schinkel via het Nieuwe Meer, de Bovenlanden naar de Westereinderplas. De groene scheg wordt niet alleen gevormd door het Amsterdamse Bos maar maakt onderdeel uit van het metropolitane netwerk van landschappelijke kwaliteiten die binnen en buiten de stad tot uitdrukking komen. De Westeinderscheg is een nieuwe benaming die iets aangeeft over de potentie van het gebied dat loopt van de Oeverlanden in Amsterdam tot aan de Westeinderplassen ver voorbij Aalsmeer. Een langerekt gebied wat met de toepassing van de juiste ingredienten en een uitgekiende strategie van hoognodige kwaliteit kan worden voorzien. Zodat de Westeinderscheg een groene, recreatieve corridor vormt die de MRA niet alleen klimaatbestendiger maakt maar waar ook streekvoedsel en streekenergie kan worden geoogst.

Op dit moment is de Westeinderscheg als zodanig moeilijk te herkennen als groene wig. Het gebied is een lappendeken aan gebruiksvormen en mist heldere, krachtige structuren om vorm te geven aan toekomstige ontwikkelingen. Zo lijken de oostkant van de Haarlemmermeerpolder en de droogmakerijen ten oosten van de ringvaart geenzins complementair en ontwikkelen zij zich gescheiden van elkaar. Maar tezamen met het tussenliggende veengebied vertonen de deelgebieden grote overeenkomsten. Zo zijn grote delen bestemd voor kassen en logistieke bedrijvigheid, is de bebouwingsgraad relatief hoog en de dichtheid laag en is grootschalige infrastructuur alom aanwezig. Met deze analyse is de keuze om in de ateliers de Haarlemeermeer in tweeen te hakken achteraf goed bezien: de oostkant kent namelijk een andere dynamiek dan de westkant.

Het gebied kenmerkt zich te meer als een productielandschap in transitie. Eén waarbij schaalvergroting plaatsvindt en functies als logistiek, kassenteelt en energieopwekking de verbouwing van gewassen in de open lucht verdrijft. De aanwezigheid van Schiphol (met haar geluidscontouren) drukt een grote stempel: zo laat het een toename van de woonfunctie amper toe. De grote verstedelijkingsopgave ligt dan ook buiten het gebied.

Omgekeerd geredeneerd heeft het gebied zo een sleutelpositie in de verbinding van het verstedelijkte gebied naar het landschap. Het Amsterdamse Bos en de Westeinderplassen zijn de parels die in dat geval aan elkaar vastgesnoerd dienen te worden. Zo kan de Westeinderscheg een groene, recreatieve corridor worden die vanaf het Groene Hart, de Westeinderplassen via de Bovenlanden met het Groot Amsterdamse Bos verbindt, vanaf daar door naar de Schinkel en uitmondend in het IJ. Deze groene drager kan de ecologie versterken, het recreatieaanbod kwalitatief verhogen en voedsel dichter bij de stadsbewoners brengen. Met aandacht voor dwarsverbindingen op deze groene drager stelt het ze dan ook in staat om de Westeinderscheg te bereiken en zich voort te bewegen richting het Amstelland of Park21.

Ruimte voor combinaties

Met alleen het benoemen van de Westeinderscheg als groene, recreatieve corridor wordt de uitkomst van de ateliers tekort gedaan: alle opgaves werden aangepakt en zijn zoveel mogelijk met elkaar in verband gebracht. Ook hier werd op basis van vier landschapstypen een inclusief landschap uitgetekend waarbij opgaves gecombineerd werden en handvatten uitgereikt om tot de transformatie van dit landschap te komen. De vier typen waren: 1) grote droogmakerij & plas 2) nuttig veenlandschap 3) gemengde droogmakerij en 4) stadslandschap

DEELNEMERS

Geen definitieve deelnemerslijst beschikbaar

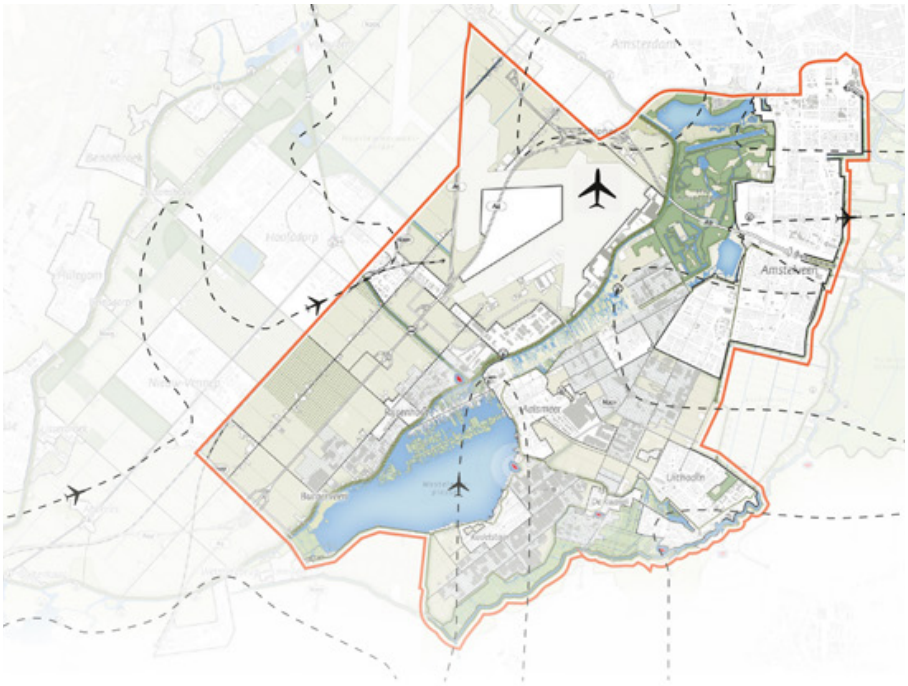

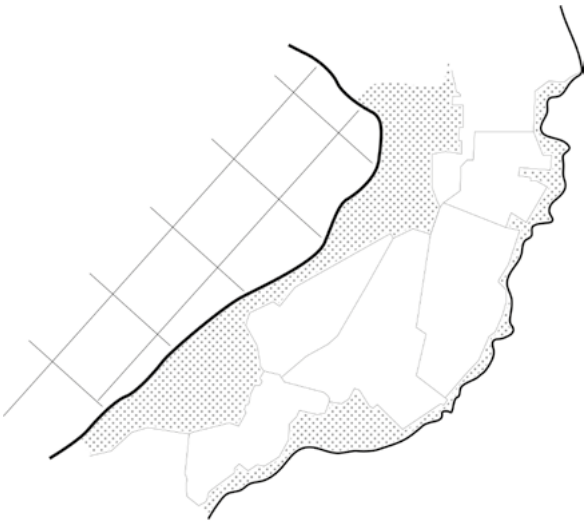

Analyse - leesbaar landschap

Analyse - lappendeken

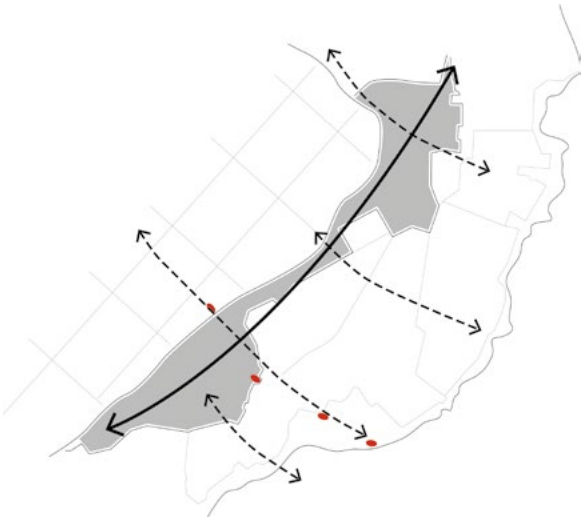

Analyse - recreatiecorridor

Analyse - transformatie

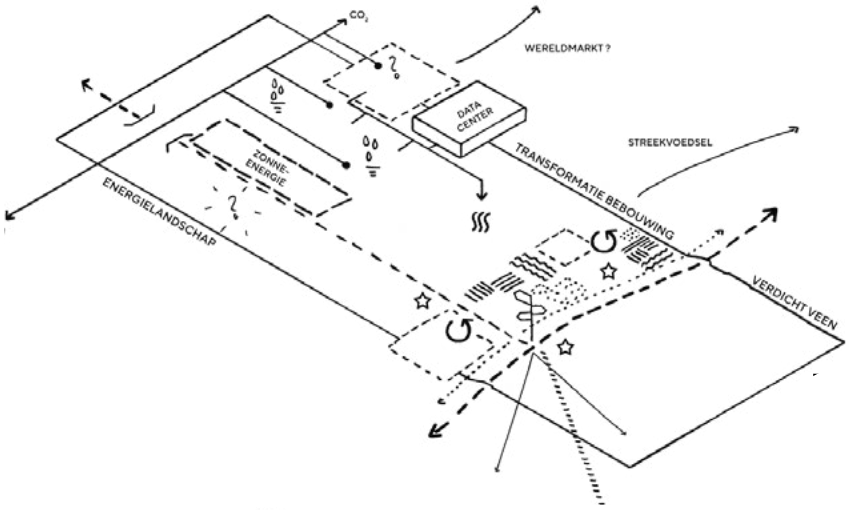

Grote droogmakerij & plas

1. Hier wordt ingehaakt op de grote infrastructuur in het gebied zoals Schiphol en de A4. Het kost tevens veel moeite om de transformatie van het oudere, gemengde gebied te laten slagen.

2. Er is hier ruimte voor nieuwe bedrijven en koppeling aan energie-opwekking -en netwerken alsmede waterberging. Het oude kassengebied en naastgelegen woongebied bieden kansen voor experimenten met nieuwe teelten, voor natuurinclusieve landbouw en creëren nieuwe recreatieve functies. Het gebied zou zich meer op de plas moeten oriënteren.

3. Een visie op het verouderde kassengebied is nodig. Een handboek met regels op hoe nieuwe kassen en bedrijfsloodsen moeten bijdragen aan andere opgaves is gewenst. De gewetensvraag die ook opkwam: wil je in een van 's lands dichtstbebouwde gebieden ruimte-intensieve bedrijvigheid?

Woningbouw

- kleine uitbreiding en lichte verdichting mogelijk

Infrastructuur

Bedrijven/kantoren

- ruimte voor datacenters, kassen, logistiek en koppeling aan andere opgaven

Energietransitie

- koppel energievragers en aanbieders op lokaal niveau: warmtevoorziening woonwijk uit datacenter + kassen
- zonneakkers

Klimaatadaptatie

- vergroten waterbergingscapaciteit i.c.m. energieopwekking en recreatie

CO2 / bodemdaling

- koppeling kassengebied aan CO_2 leiding

Recreatie / toerisme

- verbeteren en aanleggen recreatieve vebindingen naar plas
- concentreer recreatieve functies: e-pont, mini-keukenhof, vakantiewoning

Agrarische transf.

- experimenteerruimte in verouderd kassengebied
- nieuwe teelten in samenhang met hoger grondwaterpeil

Natuur en ecologie

- aanplanten bos in naastgelegen polder
- transformeren van veenstroken naar natuurfunctie

Circulaire economie

- houten bouw toepassen, oogst van lisdelteelt gebruiken voor bouw

Smart landscapes

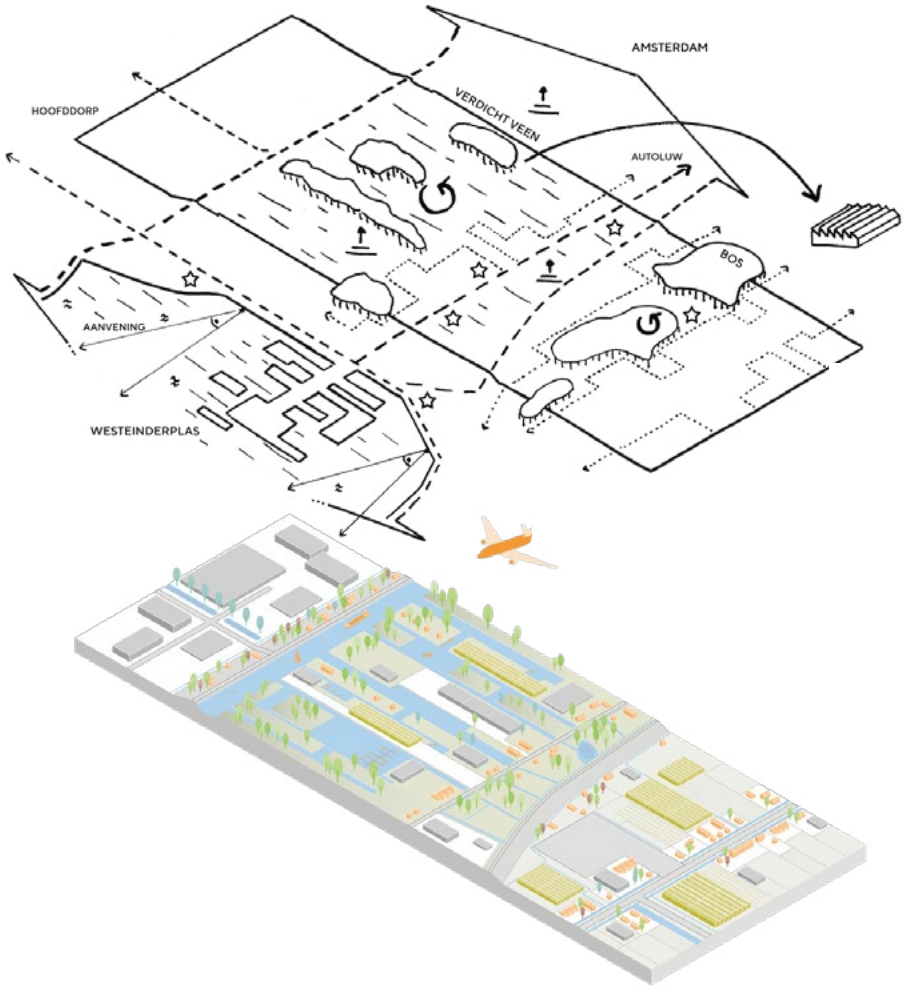

Nuttig veenweidelandschap

1. Van rood naar groen – maak van de Bovenlanden een recreatieve corridor van Amsterdam(se bos) naar de Westeinderplassen.

2. Ruimte om opgaves als vermindering CO2-uitstoot, recreatieve routes en verblijf en natuuraanleg aan elkaar te verknopen.

3. Een stevig financieel fundament om bedrijvigheid en kassen uit te plaatsen naar de naastgelegen polder. Het autoluwer maken gebied en de aanleg van nieuwe recreatieroutes en het verbeteren verbindingen om de recreatieve waarde te verhogen. Het 'opdikken' van de corridor door bosaanplant in de naastgelegen polder helpt hierbij. Hier dient een integrale structuurvisie op de Bovenlanden aan grondslag te liggen. Het aanstellen van een gebiedsregisseur en de financiële koppeling maken met ZWASH kan hier op termijn handen en voeten aan geven.

Woningbouw

- groot rood voor klein rood: sloop kassen en loodsen, kleinschalige woningbouw ervoor in de plaats

Klimaatadaptatie

- vergroten waterbergingscapaciteit en verkleinen verhard oppervlak

CO2 / bodemdaling

- veengroei stimuleren

Recreatie / toerisme

- verminderen bedrijven en autoverkeer: autoluwer maken
- verbeteren en aanleggen recreatieve vebindingen

Agrarische transf.

- nieuwe teelten in samenhang met ecologische waarden

Natuur en ecologie

- aanplanten bos in naastgelegen polder
- transformeren van veenstroken naar natuurfunctie

Circulaire economie

- houten bouw toepassen, oogst van lisdelteelt gebruiken voor bouw

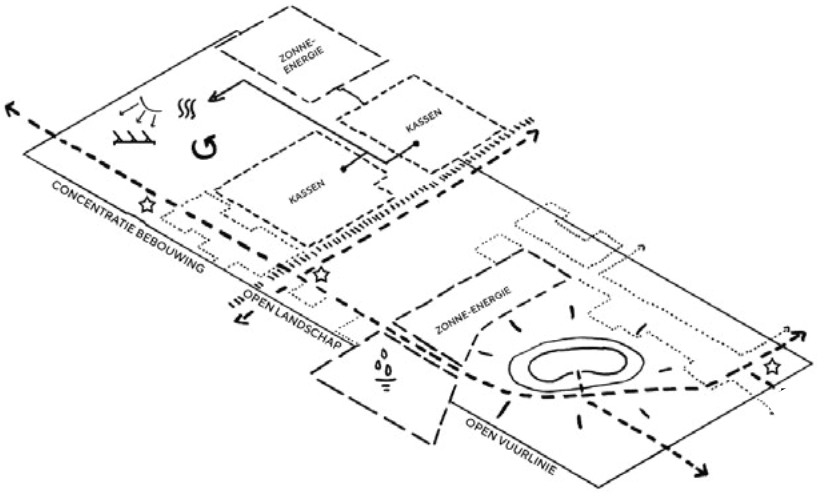

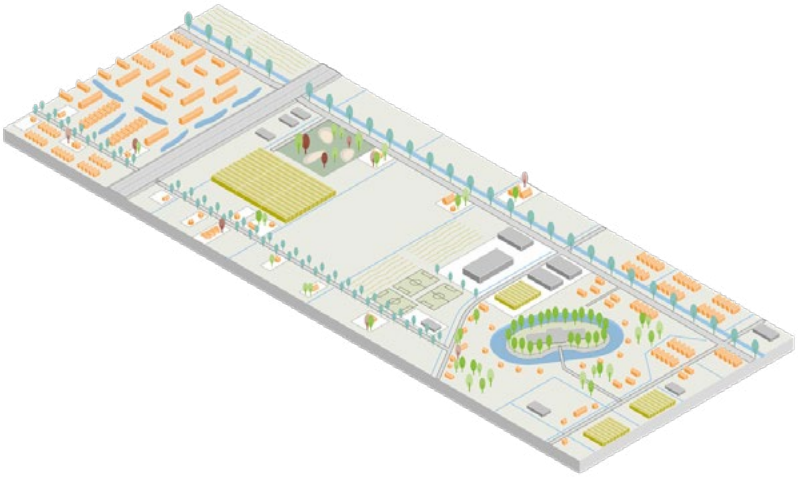

Gemengde droogmakerij

1. Is de fragmentatie van dit landschap een kans, beperking of kwaliteit? In ieder geval is enige zonering, ordening en focus op lange lijnen gewenst.

2. De koppeling waterberging, zonnecellen kan worden gemaakt, evenzo de koppeling warmtenetwerk en nieuwe kassen. Om de dunne recreatieve verbindingen te versterken wordt aangedragen om deze te omzomen met waterbekkens en bosranden.

3. Een beeldkwaliteitsplan op de inpassing van ruimte-intensieve bedrijvigheid en een visie voor een helder, landschappelijk raamwerk waar opgaves kunnen worden gekoppeld, is hierbij nodig.

Woningbouw

- kleine uitbreiding en lichte verdichting mogelijk

Bedrijven/kantoren

- ruimte voor datacenters, kassen, logistiek en koppeling aan andere opgaven

Energietransitie

- koppel energievragers en aanbieders op lokaal niveau: warmtevoorziening woonwijk uit datacenter + kassen
- zonneakkers

Klimaatadaptatie

- vergroten waterbergingscapaciteit i.c.m. energieopwekking en recreatie

CO2 / bodemdaling

- koppeling warmte kasser aan woonwijken

Recreatie / toerisme

- versterken 'dunne' recreatieve verbindingen

Agrarische transf.

- verbouw streekvoedsel

Natuur en ecologie

- aanplanten bos rondom kassen en logistieke terreinen i.c.m. waterberging
- transitie landbouw i.s.m. verbetering ecologische

Circulaire economie

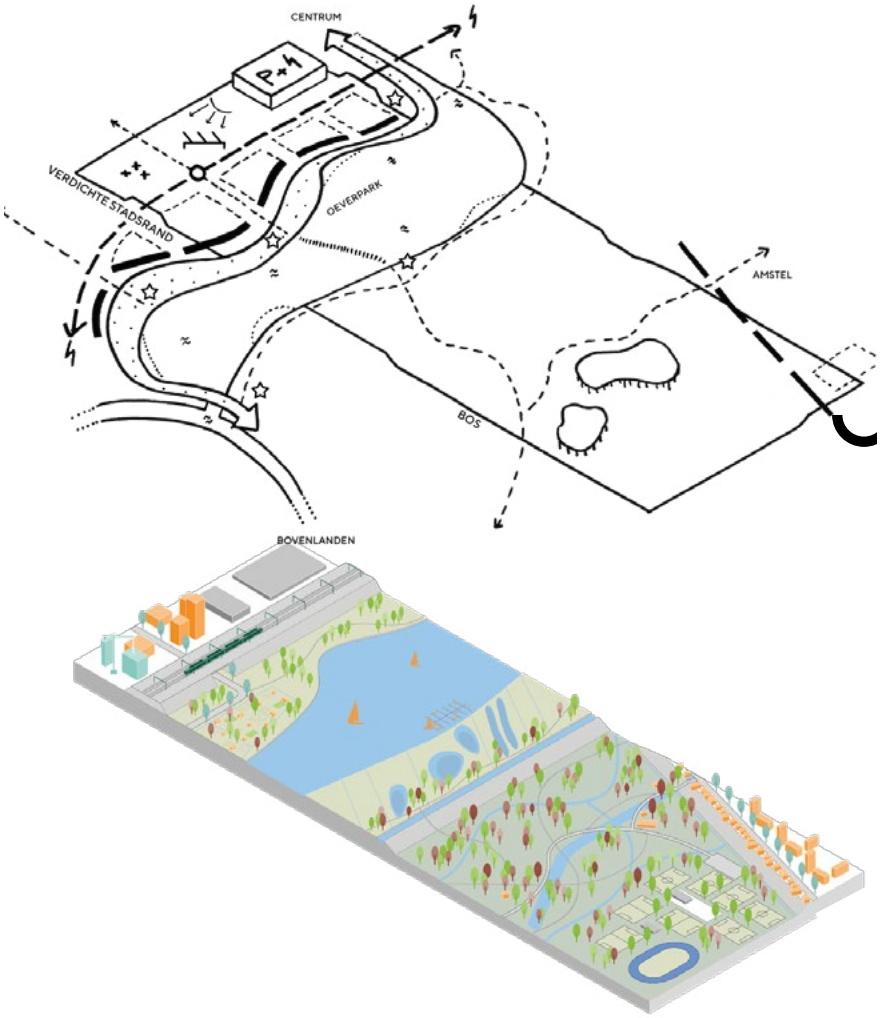

Stedelijk landschap

1. Maak hier het landschap vooral toegankelijker; voor de grote opgaven wordt hier weinig ruimte in bestaand groengebied gezien (niet tornen aan het A'damse Bos).

2. Koppel de verdichting A'dam en Amstelveen aan een natuurinclusievere, klimaatadaptievere stad en verbeter de recreatieve verbindingen naar de Nieuwe Meer, A'damse Bos en door naar de Bovenlanden. Koppel de van de bundel aan infrastructuur fysiek gezien aan energieopwekkers d.m.v. het toepassen van zonnecellen en maak grote parkeerhubs als accu's voor de stad.

3. Richt hierbij de bebouwing naar de Nieuwe Meer. Biedt volkstuinders alternatief in de Bovenlanden.

Woningbouw

- verdichting stadswijken
- waterfront aan de nieuwe meer

Infrastructuur

- doortrekken metrolijn naar Schiphol koppelen aan stedelijke vernieuwing, verdichting en poort naar het landschap

Bedrijven/kantoren

- verdichten en mengen met wonen

Energietransitie

- nieuwbouw energieneutraal, gasloos en met zonnecellen op de daken
- combineer parkeren met energieopslag i.r.t.

Klimaatadaptatie

- klimaatadaptief bouwen

Recreatie / toerisme

- verbeteren en aanleggen recreatieve vebindingen: van A'dam naar de Westeinderplassen
- volkstuinen openbaar of naar de bovenlanden

Natuur en ecologie

- natuurinclusief bouwen
- peilverhoging

Circulaire economie

- beperkte bosplantages mogelijk

Smart landscapes

- koppelin energiec

5. Amstelscheg

RUIMTE VOOR TRANSFORMATIE OF HET KUNSTWERK VAN DE METROPOOL?

De Amstelscheg is misschien wel de meest iconische groene scheg die de Metropoolregio Amsterdam rijk is. Het landschap van het Groene Hart, de Ronde Hoep en Amstelland dringt via de Amstel en de Weesperzijde tot diep in de stad door. Een directe verbinding tussen het stadhuis van Amsterdam en het ommeland van de metropoolregio. En het land van Rembrandt.

De Amstelscheg laat zich ook makkelijk verdelen in ruimtelijke eenheden. De Amstelscheg, de Bovenlanden, de Ronde Hoep en de Bovenkerkerpolder zijn helder begrensd en herkenbaar in het landschap. Tegelijkertijd zijn de grenzen van de Amstelscheg schijnbaar helder, maar wordt hier aan alle kanten aan geknabbeld. De druk van de stad neemt toe. Amstelveen rukt op tot aan de Kruitfabriek aan de Amstel, Amsterdam worstelt met de toekomst van Tuinpark Amstelglorie en de aanlanding van de A2 en Ouderamstel is naarstig op zoek hoe de ontwikkelingen rondom de Nieuwe Kern verbonden kunnen worden met de landschappelijke kwaliteiten van de Amstelscheg. De recreatieve druk op het landschap neemt toe waarbij de vraag gesteld kan worden of deze groene scheg kan worden bestempeld tot metropolitaan park, natuurgebied of boerenland.

De intensivering van het stedelijk gebied rondom de Amstelscheg vraagt in ieder geval om een nieuwe recreatieve visie op het gebied. Dit staat in relatie met de bijdrage die de Amstelscheg kan bieden aan opgaven als de klimaatadaptatie. Er is draagvlak voor binnenstedelijke inzet voor duurzame energie, maar twijfel over de inzet van de landschappelijke verschijningsvorm van de Amstelscheg om duurzame energie en CO_2 binding te realiseren. De toekomst van het veenweidegebied als belangrijke CO_2 producent staat hierbij ter discussie. Kan een voorbeeldpolder als de Ronde Hoep geen fantastisch (inter)nationaal exemplaar zijn hoe veenbehoud en beperking van de CO_2 uitstoot samen kunnen gaan? Wellicht ten koste van het huidige landschapsbeeld, maar ten faveure van de bijdrage aan het klimaat.

Met de Amstellanddag heeft deze groene scheg al een prachtige voorbeeldfunctie hoe het landschap verbonden kan worden aan de omliggende steden. Hier liggen echter nog veel meer kansen. Door de sturing van informatie maar ook bezoekersstromen kan meer worden ingespeeld op de beleving van het landschap van de Metropoolregio Amsterdam in zowel het spreiden van de drukte alswel het vergroten van de beleving door meer informatie te verstrekken. Amsterdam Museum Buiten.

Ruimte voor combinaties

We zijn op zoek gegaan naar kansrijke combinatiemogelijkheden in de ruimte van de Amstelscheg. Hierbij hebben een viertal prototypische landschapstegels gedefinieerd waarbij we met begrip van het landschap toch zonder directe context de kansen hebben kunnen benoemen voor de ontwikkeling van het landschap in relatie tot de grote opgaven die op ons afkomen.

DEELNEMERS

Geen definitieve deelnemerslijst beschikbaar

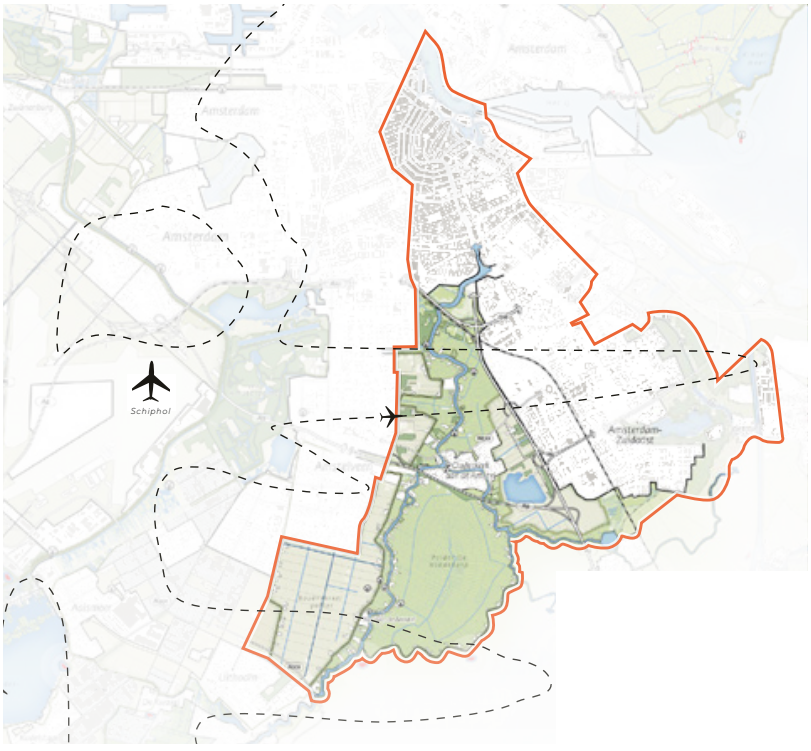

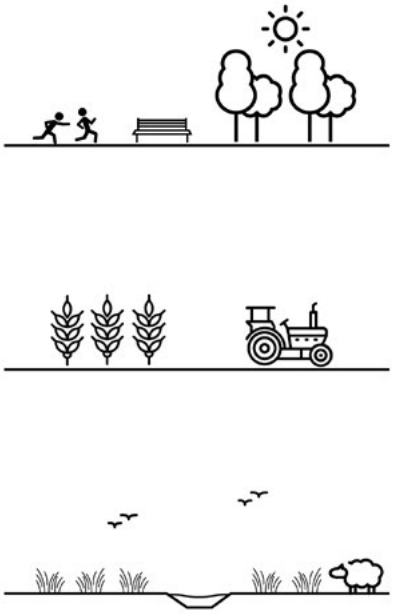

Analyse - multifunctioneel

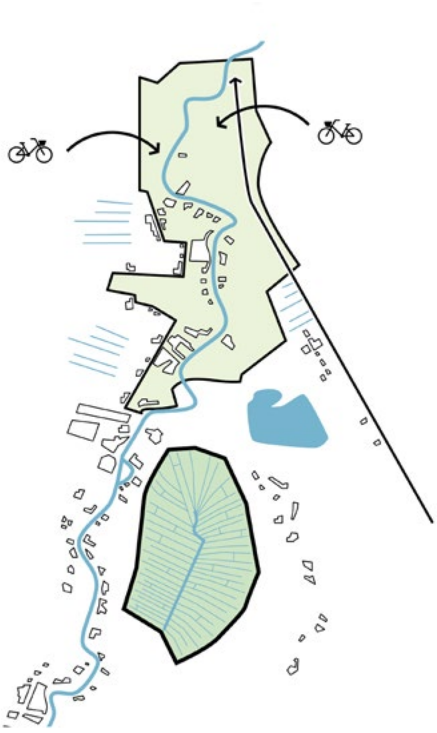

Analyse - fietsrondjes

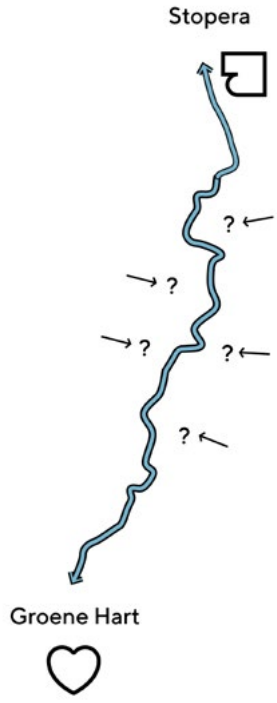

Analyse - van Stopera naar Groene Hart

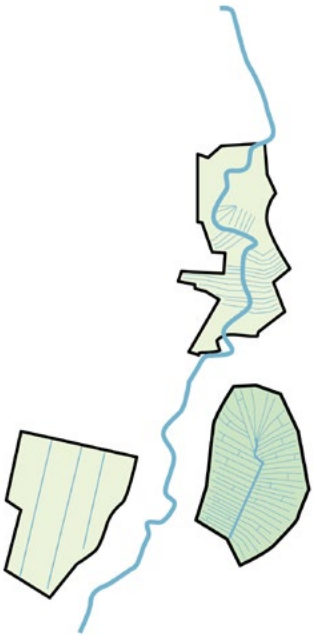

Analyse - polders

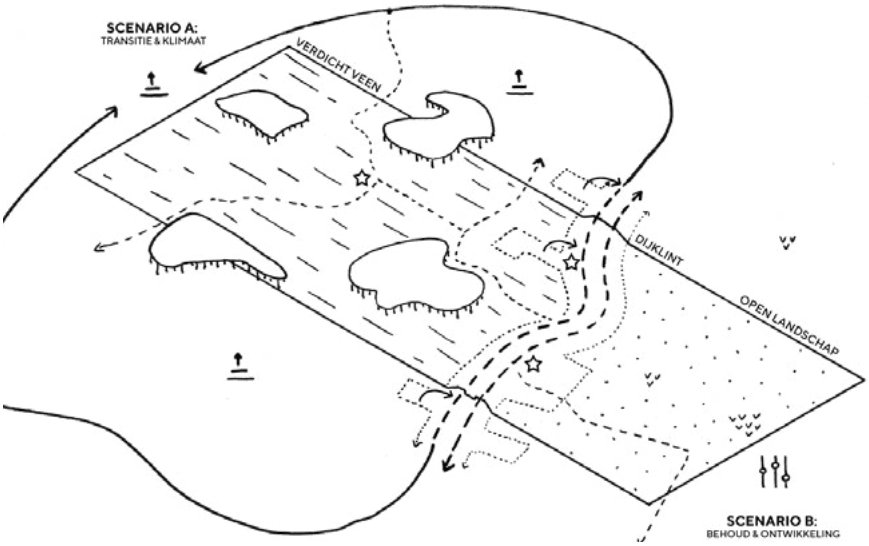

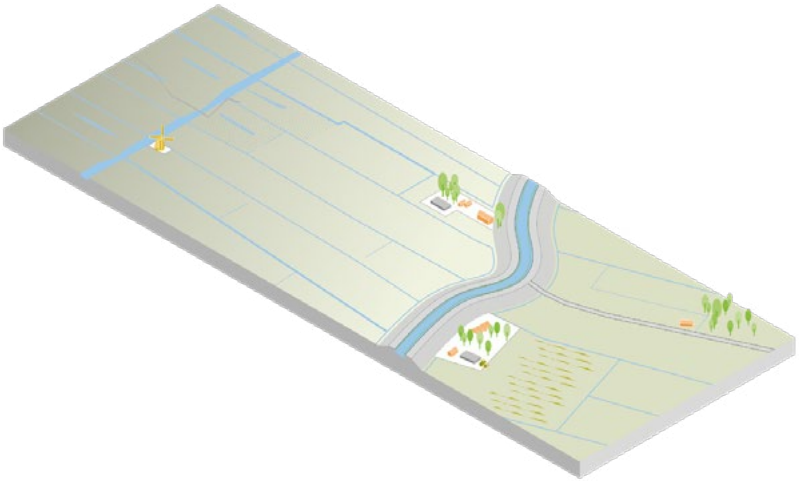

Stedelijk landschap

1. Grote waardering voor open, ‘onaangetast’ landschap. Maar ook: groene woestijn in precair evenwicht. Momentum voor transitie is bijna daar.

2. Transformatie naar een waterrijker en bosrijker gebied biedt kansen, ook voor recreatie (welke overigens extensief moet zijn, de natuur krijgt hier voorrang). Problematisch is het verdwijnen van het huidige vogelbeschermingsgebied.

3. Toestaan uitbreiding recreatiemogelijkheden aan de randen, verhogen waterpeil; landschapsfonds voor boeren, CO_2-taks voor landschapsonderhoud, subsidiering nieuwe teelten.

Klimaatadaptatie

SCENARIO A

- waterbergingsgebied
- veenbos ter verkoeling

SCENARIO B

CO2 / bodemdaling

- stoppen bodemdaling dc verhoogd peil
- aangroei veen laten plaatsvinden

Recreatie / toerisme

SCENARIO A

- rand met meer (extensieve) recreatieve functies
- wandelroutes door nieuw landschap

SCENARIO B

Agrarische transf.

- verbouw natte teelten
- experimenten met ander type vee

Natuur en ecologie

- van groene woestijn voor enkel vogels naar complexer ecosysteem

Circulaire economie

- verbouw van teelten t.b.v. circulaire bouwmaterialen

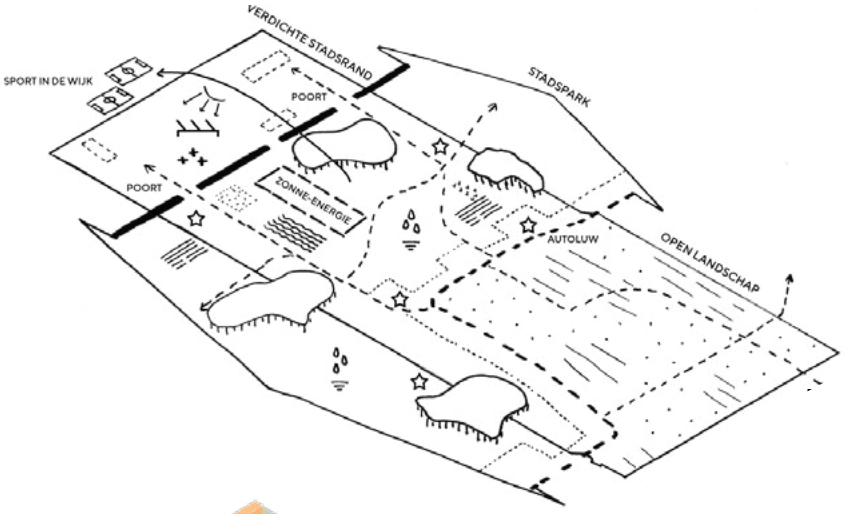

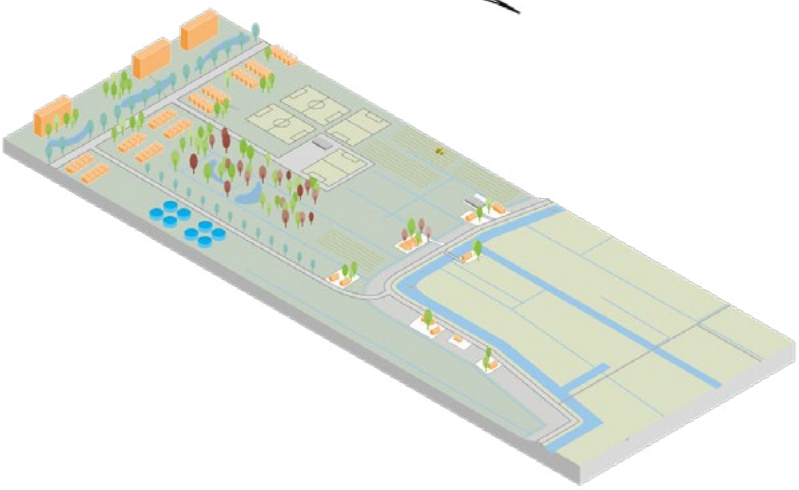

Stadsrand

1. Richt de stad in richting het landschap. De stadsrand kan veel meer worden aangezet: verdichting in samenhang met het opdikken van de rand met allerhande functies.

2. Koppelkansen: vernieuwd stadspark aan het open landschap. Stadspark met energieopwekking, nieuwe recreatieve functies, stadslandbouw, waterberging en ruimte voor circulaire initiatieven. Het verlicht de druk van het open landschap.

3. Koppel de groennorm per woning aan investeringen ook in dit landschap. Draag zorg voor een groen sportpark, plastic is geen park.

Woningbouw

- verdichting stadswijken

Bedrijven/kantoren

Energietransitie

- nieuwbouw energieneutraal, gasloos en met zonnecellen op de daken

Klimaatadaptatie

- klimaatadaptief bouwen

CO2 / bodemdaling

- bebossing

Recreatie / toerisme

- van stadsrand naar stadspark: nieuwe recreatieve functies
- koppel groennorm per woning aan investeringen in het landschap

Agrarische transf.

- verbouw streekvoedsel
- stadslandbouw (sport naar de wijk)

Natuur en ecologie

- van landbouwgrond naar park met ecologische waarden

Circulaire economie

- circulair bouwen
- bosplantage

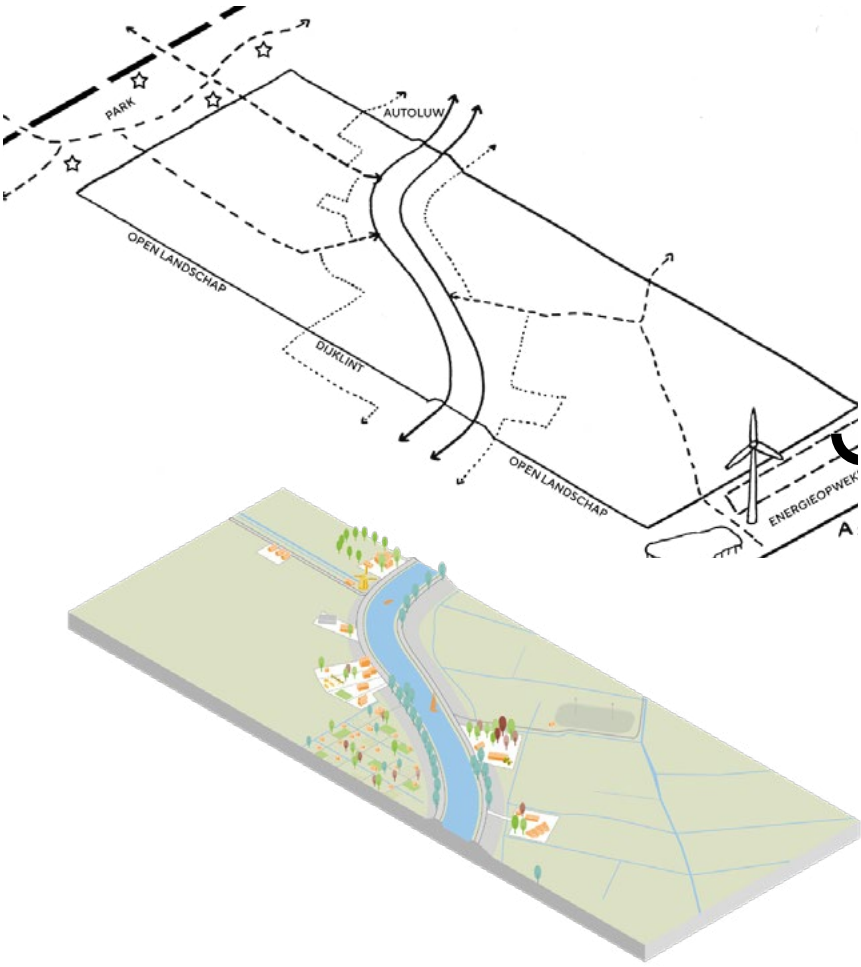

Amstelland

1. Zoals net al benoemd is open landschap van grote waarde. Dit zou zo moeten blijven maar kan wel van functie veranderen of diverser worden. Voorkom echter kavelongelukjes of geknabbel aan de randen.

2. Het open landschap in transitie: ander type van boeren, experimenten met natte teelten, meer langzaamverkeersroutes, kavels met waterberging.

3.a. Maak het binnengebied, de linten rondom het water, luwer en autoluwer. Houd de verkeerskundige en recreatieve druk aan de randen; 'verdik' deze tot stadspark of infralijn met energieopwekking en bebossing.
3.b. Van beeldkwaliteitsplan naar langetermijnvisie.

Infrastructuur

- uitbreiding en verbetering nabijgelegen infra als kans voor investeringen in landschapsbeheer

Energietransitie

- randen opdikken met energieopwekking als zonneakkers en kleine windmolens

Klimaatadaptatie

- waterbergingsgebieden aanwijzen

CO2 / bodemdaling

- waterpeil verhogen en C uitstoot tegengaan
- op kavels experimentere met veengroei

Recreatie / toerisme

- van stadsrand naar stadspark: nieuwe recreatieve functies i.c.m. andere opgaves

Agrarische transf.

- extensieve veeteelt en verbouw van natte teelten
- meer ecologisch beheer

Natuur en ecologie

- van 'groene woestijn' naar een divers open landschap met ruimte voor natuurinclusieve teelt en natuurwaarden

Circulaire economie

- verbouw van teelten t.b.v. circulaire bouwmaterialen

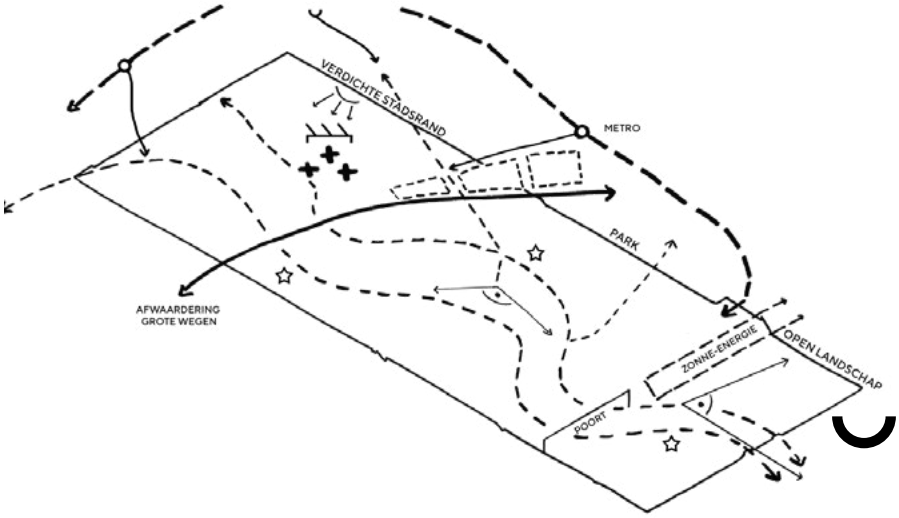

Stadsentree A2

1. Verbeter de poortwerking naar het landschap en maak de randen meer openbaar.

2. Woningbouwopgave moet hier niet alleen hand in hand gaan met energieneutrale bouw maar ook met een sterkte focus op natuur en ecologie. Aanpak van de infrastructuur passend bij meer stedelijke functie (bijv. afwaardering A2), moet samengaan met investeringen in sport en parken. De infra die er is moet kunnen worden gekoppeld aan energienetwerken en -opwekking.

3. Ontwikkel gezamenlijke visie op de stadsranden en entrees met gemeenten Amsterdam, Amstelveen, Ouderamstel, Ronde Venen.

Woningbouw

- verdichting stadswijken

Infrastructuur

- transformatie infastructuur door nabije verdichting of verbetering leefkwaliteit

Bedrijven/kantoren

Energietransitie

- nieuwbouw energieneutraal, gasloos en met zonnecellen op de daken

Klimaatadaptatie

- klimaatadaptief bouwen
- waterberging direct koppelen aan verdichting in naastgelegen wijk

Recreatie / toerisme

- opwaardering poortfunctie met recreatieve functies

- verbouw streekvoedsel
- stadslandbouw (sport naar de wijk)

Natuur en ecologie

- natuurinclusief bouwen met focus op ecologie

Smart landscapes

- poortfur inclusief overstap naar lanç modaliteiten

Ontwerpbureau Feddes/Olthof
Ateliers: Gooi- en Vechtstreek, Flevoland en IJmeer/Markermeer/Gooimeer

Foto: Michiel Wijnbergh 'Almere'

Aarde, wind en water

Feddes/Olthof leidde de ateliers in de gebieden Gooi- en Vechtstreek, IJmeer/Markermeer/Gooimeer en Flevoland. De kernkwaliteiten die daar werden genoemd waren sterk verschillend: de natuur en landgoederen in de Gooi- en Vechtstreek, het weidse karakter van het Markermeer/ IJmeer/Gooimeer, en het door de mens gecreëerde landschap van Flevoland. "Laten we deze contrasten ook sterker aanzetten."

Atelier Flevoland werd in overlap georganiseerd met het initiatief voor ontwerpend onderzoek in het kader van de NOVI: 'Regio van de Toekomst'. Centraal stonden de drie C's: circulariteit (kringlopen zo klein als mogelijk, zo groot als nodig), Couleur locale (adaptieve landbouwbedrijven die inspelen op bodemdaling en verandering in waterhuishouding) en Casco 2.0 (meer differentiatie in waterhuishouding en biodiversiteit van het landschappelijke casco).

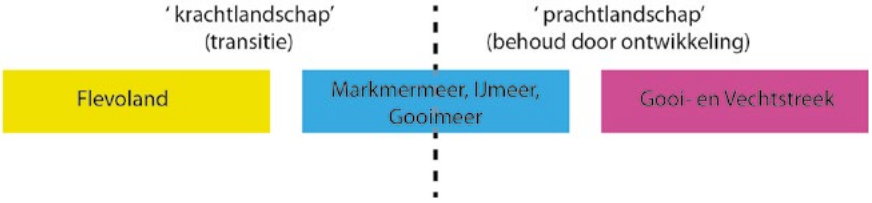

De Gooi- en Vechtstreek kenmerkt zich door hoogteverschillen en rijke cultuurhistorie, die ook houvast bieden bij een aantal opgaven. Een hoger peil in de inundatievelden van de stellingen (Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie) gaat bodemdaling tegen, geeft ruimte aan agrarisch natuurbeheer en maakt de inundatievelden beter beleefbaar. Biodiversiteit kan samengaan met voedselbossen en bijzondere kleinschalige woonvormen die het landschap versterken. De grote woningbouwopgave wordt binnenstedelijk opgelost en in de Bloemendaler Polder. Voor het veengebied geldt niet één uniforme oplossing. In sommige polders is vernatting onontkoombaar, in andere delen leent de ondergrond zich nog wel voor melkveehouderij al of niet met behulp van onderwaterdrainage. De steden zijn niet langer de 'vijand' voor de landbouwontwikkeling, maar geven mogelijkheden voor verdere verbreding. De vernatting van het veen biedt naast het stoppen van CO_2 uitstoot ook kansen voor waterrecreatie, agrarische transformatie, klimaatadaptatie en biodiversiteit. De Diemerscheg heeft een andere dynamiek, van een metropolitaan parklandschap, gefragmenteerd door infrastructuur. De recreatiebossen kunnen worden getransformeerd en het gebied doorontwikkeld als moerasbos, wat gunstig is voor de biodiversiteit, klimaatadaptatie en CO_2 uitstoot.

Flevoland heeft een positieve ontwikkelgerichte insteek: "de opgaves zijn groot, we kunnen het aan, bijvoorbeeld op gebied van duurzame energie en landbouwtransitie." Het grootschalige landschappelijke casco laat ook veel toe en de stedelijke dynamiek op Flevoland kan ook nog worden versterkt. De energieopgave is in Flevoland al grootschalig aangepakt. Het koppelen van de drie ateliers leverde een spannend perspectief op: Amsterdam, Almere en Lelystad kunnen zich door de ligging aan het IJmeer gaan verhouden als de 'San Francisco Bay', waarin steden, recreatieve bestemmingen, waterverbindingen en natuurbeleving hand in hand gaan. Die kwaliteit kan worden bereikt door Almere en Lelystad binnenstedelijk te verdichten en naar de meren toe verder te ontwikkelen, tot een metropolitaan waterpark met wonen op eilanden en een nieuwe vooroever met energieproductie. En de realisering van goede vaarverbindingen naar de 'Amsterdam Lakes' in het Vechtplassengebied.

Leidmotief voor **het IJmeer, Markermeer en Gooimeer** is een metropolitaan waterpark, dat recreatie verbindt met natuurontwikkeling, klimaatadaptatie (zoetwaterberging) en energieproductie. De nieuwe kust van Flevoland en de oude Zuiderzeekust bieden ieder specifieke kansen. Voor beide kusten leeft in het gebied de wens naar de ontwikkeling van gradiënten; langs de Oude Markermeerkust landinwaarts in de vorm van natte graslanden, zodat het beeld van de oude zeedijk overeind blijft, en langs de kust van Flevoland richting het Markermeer in de vorm van moerasontwikkeling. De moerasontwikkeling langs de kust van Flevoland kan gecombineerd worden met drijvende zonnepanelen. Voorwaarde voor het metropolitane waterpark is meer differentiatie in dieptes en ondieptes. Zandwinning levert ook geld op. Gestapeld wonen aan het water maakt het meer onderdeel van de directe leefomgeving.

6. Gooi- en Vechtstreek (inclusief Diemerscheg)

GOOI- EN VECHTSTREEK: LEVEND ERFGOED VAN DE MRA

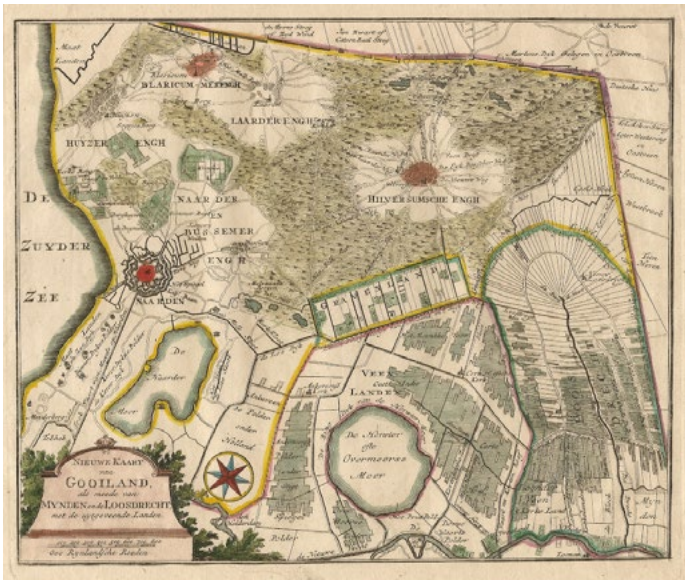

De rijke cultuurhistorie van de Gooi- en Vechtstreek

Kernkwaliteiten

De Vechtstreek en 't Gooi liggen op een macrogradiënt van het Nederlandse landschap. Dat zorgt voor grote contrasten in het landschap: laag versus hoog, nat versus droog en open versus besloten. In een relatief klein gebied is een grote diversiteit aan milieutypen en de daarbij horende ecosystemen.
Langs de Vecht en op de overgang van laag naar hoog ligt een reeks van landgoederen, waaronder de markante 'strip' van 's Graveland. De veenweidepolders langs de Vecht hebben een open, verstild karakter. De plassen, die zijn ontstaan door vervening, zijn van grote betekenis voor ecologie en de watersport.
Kenmerkend voor het Gooi is de bosrijke omgeving. Rondom de brinkdorpen Laren, Hilversum, Huizen en Blaricum liggen voormalige akkercomplexen die door de Erfgooiers zijn aangelegd. Het Goois Natuurreservaat is een symbool voor de natuurbescherming in Nederland. In het gebied liggen delen van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie die de lage gronden gebruikten als inundatievelden.
De Gooi- en Vechtstreek is van grote waarde als ademruimte voor Amsterdam en Utrecht.

Opgave

Het motto 'levend erfgoed voor de MRA' geeft richting aan de opgaven waar de Gooi- en Vechtstreek voor staat. De antwoorden op de opgaven van onze tijd zullen recht moeten doen aan de hoge cultuurhistorische waarden. Een grote uitdaging ligt er voor de veenweidepolders, waar de bodem daalt en de condities voor landbouwkundig gebruik verslechteren. Per polder of cluster van polders is maatwerk nodig. In de meest kwestbare veengebieden waar het pakket dun is en de bodemdaling sterk is verhoging van het waterpeil een optie dat ruimte geeft voor natte graslanden en moerasnatuur. De minder kwetsbare delen blijven kansen bieden voor landbouwkundig gebruik, al of niet met behulp van onderwaterdrainage. Zo ontstaat een palet van veengebieden variërend van veenweides, tot natte graslanden en moerasnatuur.
Voor de waterrecreatie is meer samenhang tussen de plassen onderling en het Gooimeer wenselijk. Ook voor ecologie is de verbinding van het Vechtplassengebied met het Gooimeer een hoofdopgave.

Koers voor het landschap

De opgaven voor het gebied zijn sterk met elkaar verweven: 'het moet met elkaar'.
Het (extensieve) landbouwkundige gebruik en natuurbehoud/ontwikkeling zijn belangrijke dragers voor het gebied. Verdienmodellen voor de landbouw zijn veeteelt en combinaties met natuurbeheer en recreatie. De nabijheid van de steden wordt als kans gezien voor verbreding van het landbouwkundige gebruik (verkoop van producten op de boerderij) en de ontwikkeling van kleinere kringlopen (streekproducten) met de woonkernen. Technische innovaties helpen met agrarisch natuurbeheer (precisielandbouw, detecteren van vogelnesten). Mogelijke combinaties met de energietransitie liggen op het vlak van kleinschalige zonnevelden ingepast in een landgoedstructuur. Voor windmolens is fysiek (hindercirkels) en qua beleid weinig ruimte. Het waterrijke karakter biedt kansen voor thermische energie. De eerste stap voor energietransitie ligt in stedelijk gebied: gebruik van daken voor energie-opwekking. Voor het ecologisch netwerk zijn betere verbindingen (onder andere met het Gooimeer) en ontsnippering noodzakelijk. Een goede natuur- en recreatieverbinding over de A1 kan hieraan bijdragen.
Nieuwe woningen worden in bestaand stedelijk gebied gebouwd (verdichten), incidenteel is ruimte voor landelijke vormen van wonen die de landschappelijke kwaliteiten van het gebied versterken: waterwonen, boswonen en nieuwe landgoederen. De ateliers gaven zicht op diverse kansrijke functiecombinaties die de basis kunnen zijn voor nieuwe 'inclusieve' landschappen. Een voorbeeld is peilverhoging in de inundatievelden die de cultuurhistorische structuur beter zichtbaar maakt en een positief uitpakt voor klimaatadaptatie en ecologie. Een ander voorbeeld zijn

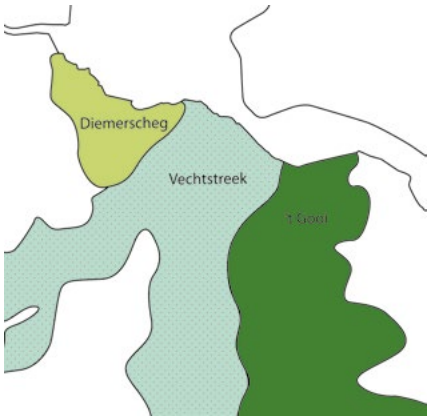

Er zijn dire landschappen in een regio

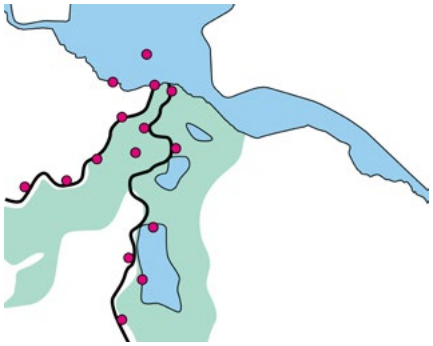
De Vechtzone met de oude veenverkaveling, landgoederen, en stellingen

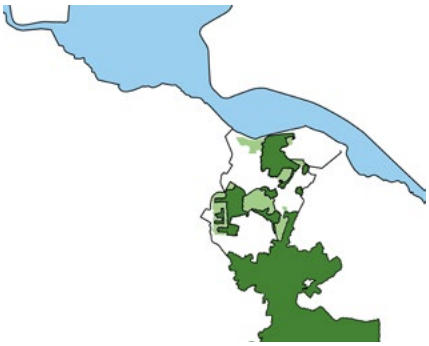
Bos- en natuurgebied van 't Gooi en rijke traditie van Erfgooiers

DEELNEMERS

Claudia van Holstein (Natuurmonumenten)
Ralf Pronk (LTO Noord)
Ives van Leth & Jankees Salverda (Waterschap AGV)
Poul Hulzink (GNR)
Robert Graat (Staatsbosbeheer)
Michiel Veldkamp (Provincie Noord-Holland)
Marja van Nieuwkoop & Paul van Hoek (Gemeente Amsterdam)
Anke Pet (Gemeente Diemen)
Arnold Huisman (gemeente Hilversum)
Sandra van Dekken (gemeente Wijdemeren)
Patricia Braaksma (Programmabureau Groene Hart)
Jouke van der Werf (Monumenten en archeologie Amsterdam)
Henk-Jan Soede (agrarisch natuurcollectief Noord-Holland Zuid)
Kees Rood (Groengebied Amstelland)
Sabine van Ruijven, Niké van Keulen & Mathé van Kranenburg (MTD Landschapsarchitecten, als adviseur Regio Gooi en Vechtstreek)

ORGANISATOREN

Berdie Olthof (Feddes/Olthof)
Christiaan van Zanten (Regio Gooi en Vechtstreek)
Marijn Bos & Rob van Aerschot (MRA)
David Dooghe (Vereniging Deltametropool)

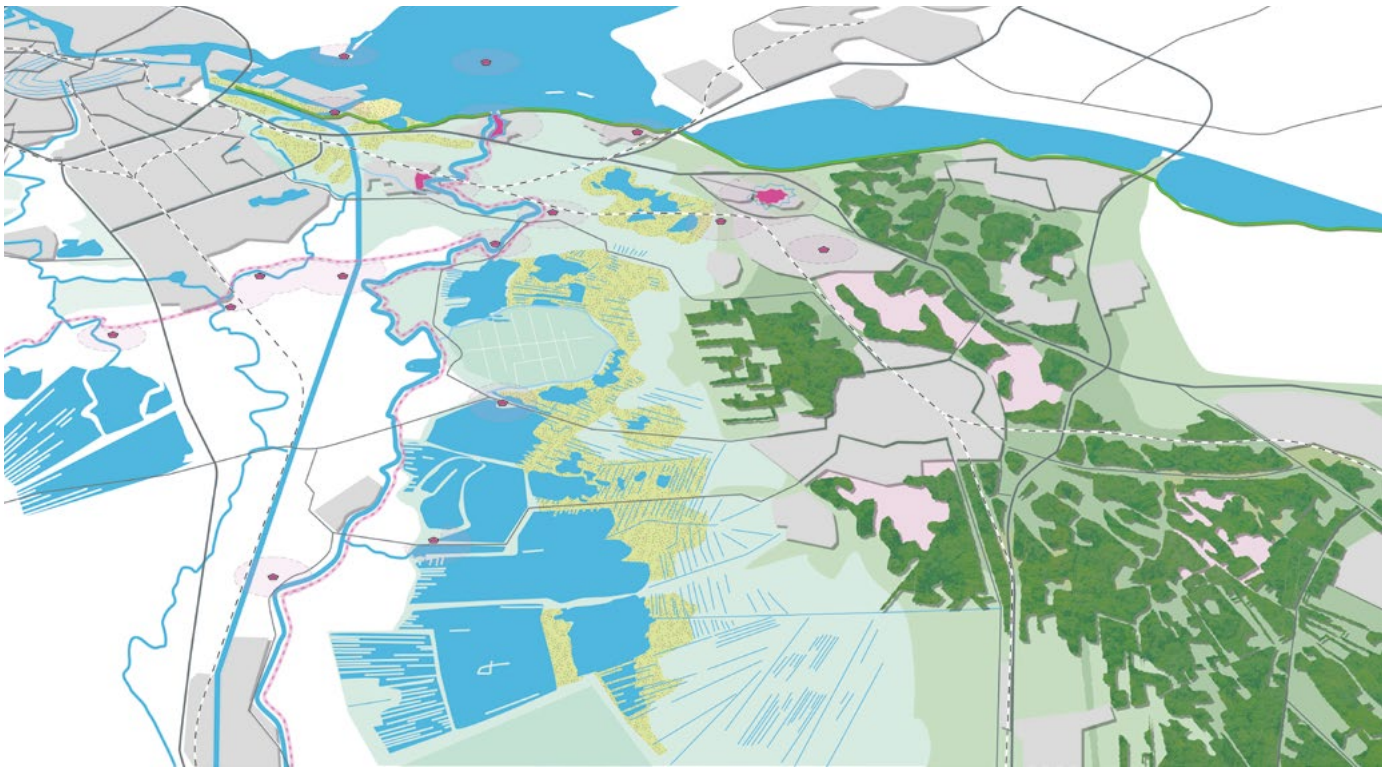

Kernkwaliteiten van het gebied: overgang van hoog naar laag, Zuiderzeekust, Hollandse Waterlinie en stelling van Amsterdam

nieuwe relaties tussen de dorpen/steden en de directe omgeving door de aanleg van voedselbossen en het gebruik van hout in de bouw.
Voor de Gooi- en Vechtstreek onderscheiden we vier inclusieve landschapstypen.

1. Natuurlijk landschap in de Vechtzone
Langs de Vecht is landbouw de drager van het landschap. Voor de landbouwgebieden is onderwaterdrainage een kansrijke techniek om de bodemdaling te remmen. Peilverhoging in de inundatievelden maakt de historische structuur beter zichtbaar en is positief voor klimaatadaptatie en de boidiversiteit.

2. Natuurlijk landschap in het Plassengebied
Aansluitend op de plassen wordt ingezet op uitbreiding van moerasnatuur en agrarisch natuurbeheer ten behoeve van een robuuste ecologische structuur. Incidenteel is ruimte voor kleine clusters van landelijk wonen die worden gecombineerd met het herstel van cultuurhistorische elementen, zoals een oude vaarverbinding.

3. Natuurlijk landschap op de flank van de Utrechtse Heuvelrug
In de overgang naar de Utrechtse Heuvelrug zijn kansen voor versterking van de landgoedstructuur. Binnen de nieuwe lanen en kavelbeplantingen kunnen kleinschalige zonnevelden worden ingepast. In deze zone liggen ook kansen voor verdere verbreding van de landbouw, zoals de verkoop van streekeigen producten.

4. Bosrijk parklandschap
De ontwikkeling van een bosrijk parklandschap tussen Huizen, Laren en Naarden verbetert de ruimtelijke samenhang en versterkt de relaties met de omringende dorpen en steden. Te denken valt aan versterking van de routestructuur, maar ook aan de aanleg van voedselbossen en het gebruik van hout voor de nieuwbouwprojecten (binnen de bestaande drager van het landschap).

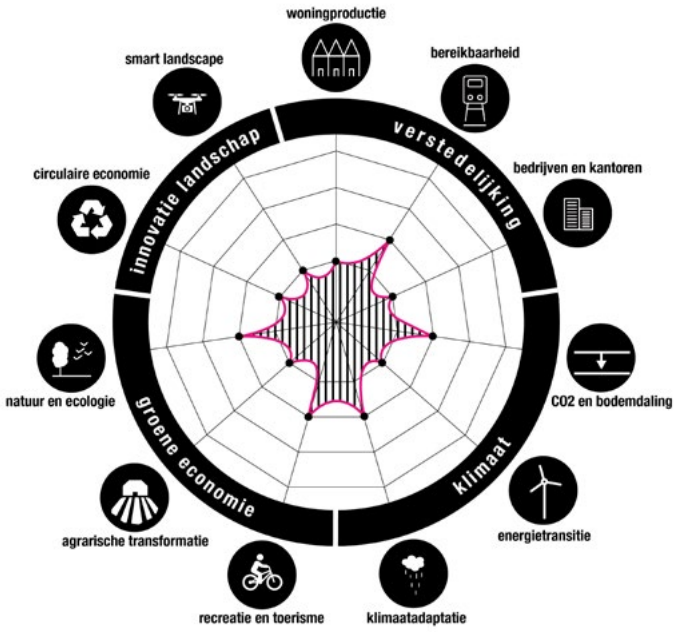

Huidig functioneren van de Gooi- en Vechtstreek in onderlinge samenhang. Op dit moment ligt het zwaartepunt redelijk verspreid over bereikbaarheid, bodemdaling, recreatie en toerisme, natuur en ecologie

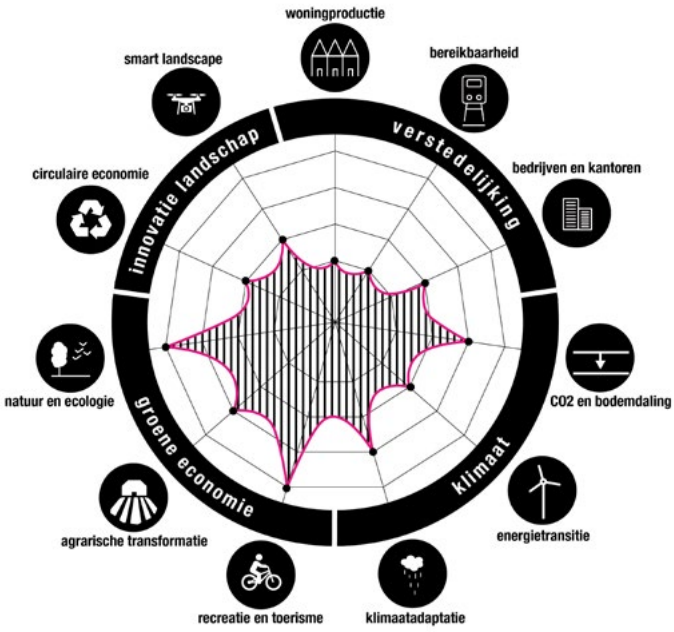

De opgaven voor het MRA gebied Gooi- en Vechtstreek in onderlinge samenhang. De venige ondergrond zorgt ervoor dat CO2 een belangrijk issue wordt. De macrogradiënt (stuwwal - veenweide) heeft een hoge potentie voor natuurontwikkeling. Verder ligt de focus op de doorontwikkeling van recreatie, met cultuurhistorie als belangrijkste onderlegger.

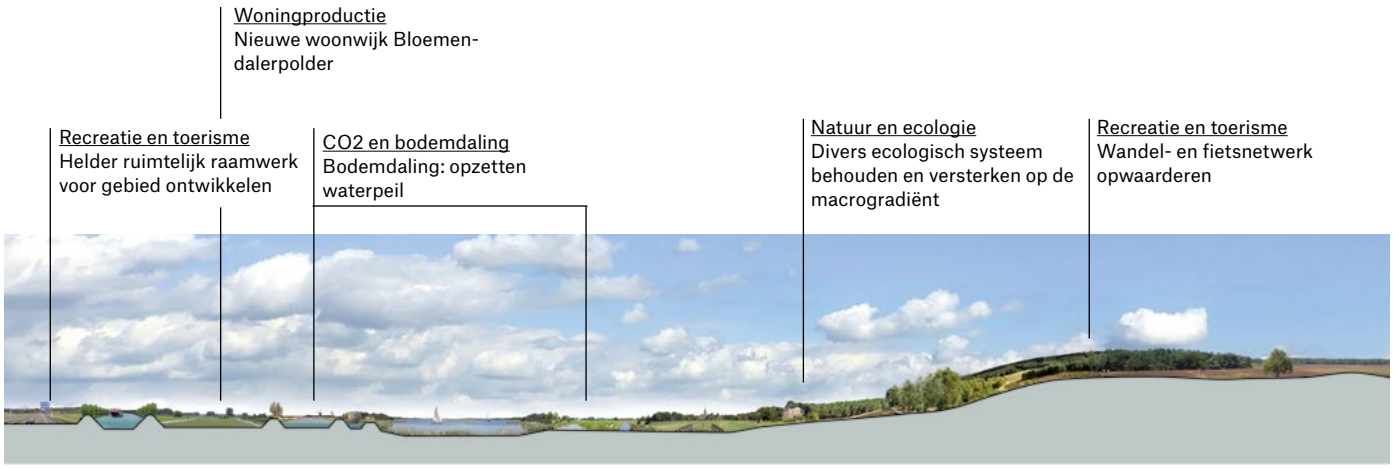

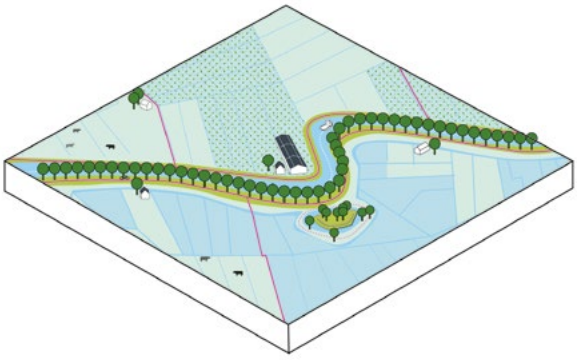

1. Natuurlijk landschap in de Vechtzone
Koppeling programma's: agrarische transformatie, CO2 en bodemdaling natuur, klimaatadaptatie, recreatie, (cultuurhistorie)

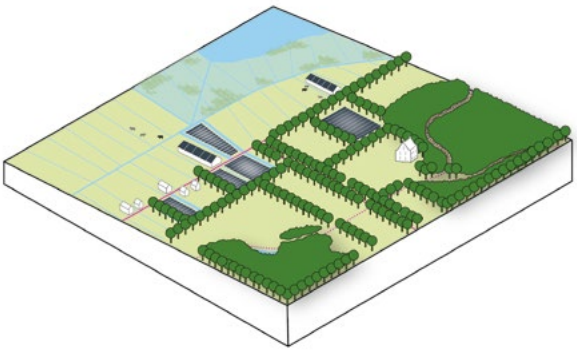

3. Natuurlijk landschap op de flank van de Utrechtse Heuvelrug
Koppeling programma's: woningproductie (landelijk wonen), energietransitie (zonnepanelen) agrarische transformatie, natuur

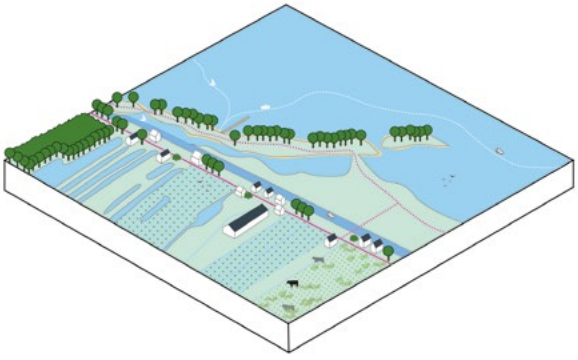

2. Natuurlijk landschap in het Plassengebied
Koppeling programma's: agrarische transformatie, uitbreiding natuurnetwerk, recreatie

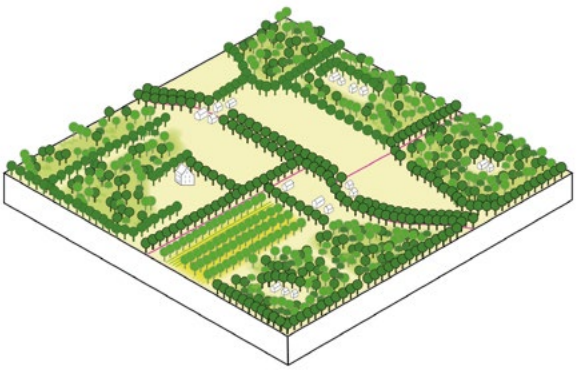

4. Bosrijk parklandschap
Koppeling programma's: woningproductie (landelijk wonen), energietransitie (zonnepanelen)
agrarische transformatie (agro-forestry), natuur, recreatie (cultuurhistorie, landgoederen)

DIEMERSCHEG: METROPOLITAAN LANDSCHAPSPARK VAN DE MRA

Kernkwaliteiten

Binnen het landschap van de Gooi- en Vechtsreek neemt de Diemerscheg een bijzondere positie in. We gaan daarom afzonderlijk in op de kernkwaliteiten, opgave en koers van de Diemerscheg.
De Diemerscheg is één van de groene scheggen van Amsterdam met een belangrijke betekenis als recreatief uitloopgebied. Oorspronkelijk was de Diemerscheg een open veenlandschap van rivieren en polders.
Het landschap is in de loop van de jaren gefragmenteerd geraakt door de aanleg van het Amsterdam-Rijnkanaal, spoorlijnen en snelwegen. In verschillende delen zijn grote recreatieve groengebieden aangelegd, zoals het Diemerbos. De Bloemendalerpolder wordt ontwikkeld tot woonlandschap. Door de woningbouw in en om het gebied neemt de recreatieve druk toe.

Het Diemerbos met op de achtergrond de vele infrastructuur in het gebied

Opgave

Het landschap heeft door alle losse ontwikkelingen en vele infrastructuurdoorsnijdingen geen duidelijk raamwerk. De hoofdopgave is om meer landschappelijke samenhang te creëren die recht doet aan de potenties van het veengebied.

Koers voor het landschap

Ter versterking van de landschappelijke identiteit worden de huidige bosgebieden omgevormd naar broekbossen. Broekbossen passen goed bij de venige ondergrond, zijn gunstig voor klimaatadaptatie, gaan bodemdaling tegen (door het opzetten van het waterpeil) en leggen meer CO2 vast dan de huidige bosvegetaties.
In de Diemerscheg wordt de energieopgave gekoppeld aan infrastructuur en de nieuwe woonwijken. De nieuwbouw wordt energieneutraal en de A1 fungeert zelf als energieleverancier en er worden tevens zonne-panelen langs geplaatst.
Met de koers wordt ingezet op versterking van de oorspronkelijke landschappelijke karakteristiek van een veengebied. De Diemerscheg wordt een onderdeel van het gehele palet van veenpolders in het landschap van de MRA.

De Diemerscheg heeft geen duidelijk raamwerk door de vele infrastructurele doorsnijdingen

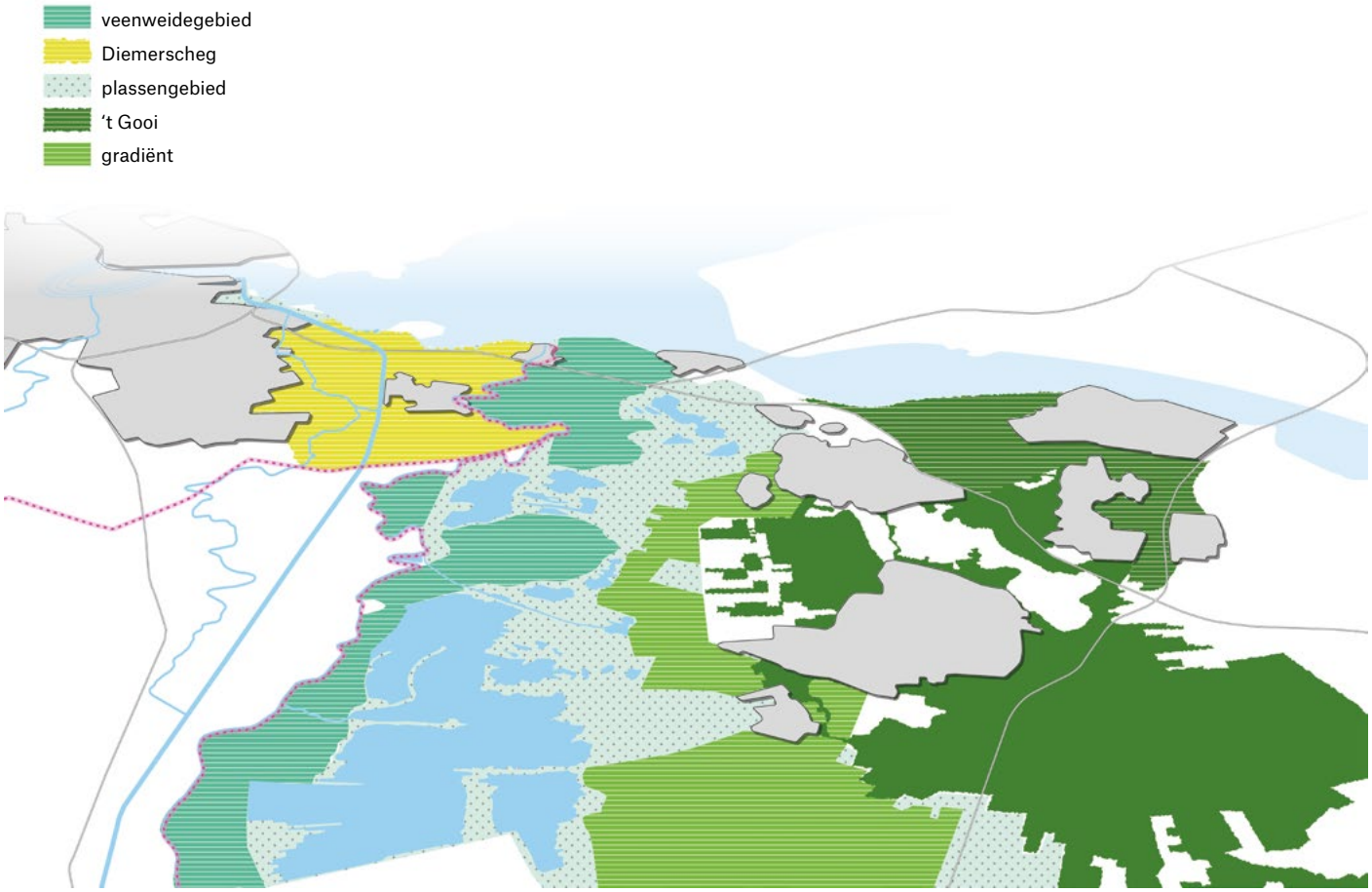

Perspectief voor Gooi- en Vechtstreek

Hoe passen de opgaven in de Diemerscheg? Schets van het tweede atelier

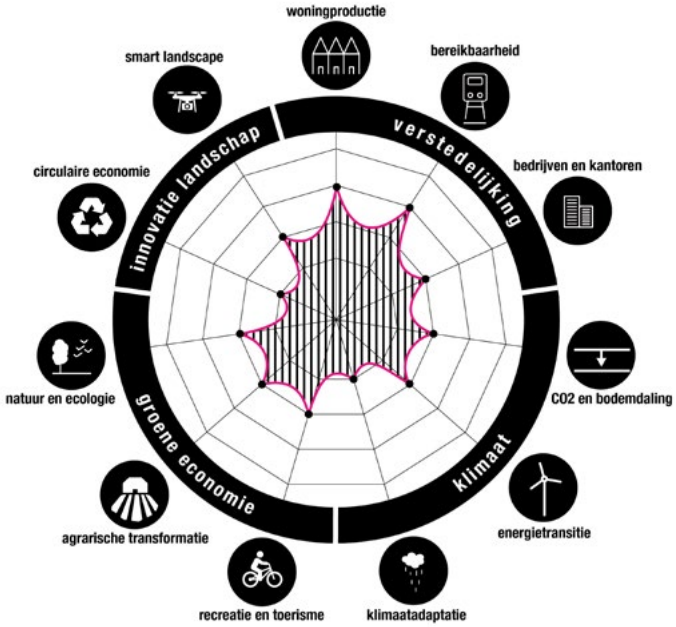

Huidig functioneren van de Diemerscheg in onderlinge samenhang. Op dit moment ligt het zwaartepunt op woningproductie (Bloemendalerpolder) en bereikbaarheid (uitbreiding A1).

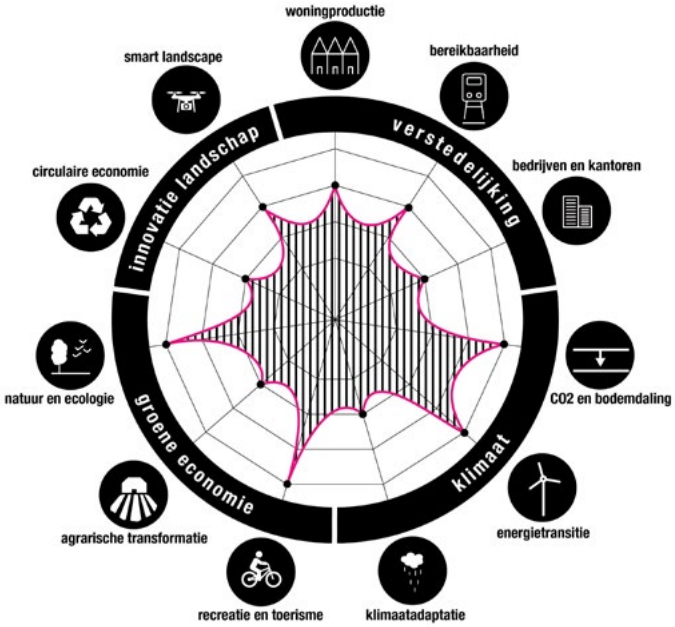

De opgaven voor het MRA gebied Diemerscheg in onderlinge samenhang. De focus ligt op de omvorming van de bosgebieden naar broekbossen die inspelen op venige ondergond. De Diemerscheg leent zich ook goed voor energietransitie.

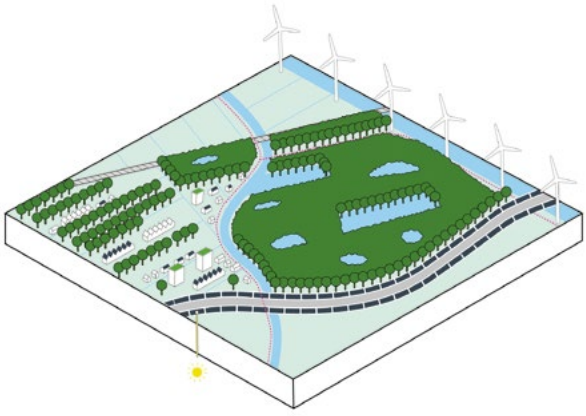

Parklandschap in de Diemerscheg
Koppeling programma's: energietransitie (zonnepanelen en windmolens), CO2 en bodemdaling (broekbos)
recreatie (betere verbinding stad en land), woningproductie

7. Flevoland

PROEFTUIN VAN DE MRA

Kernkwaliteiten

Karakteristiek voor het Flevolandse landschap is het samenspel tussen het landschappelijke raamwerk en de gebruiksruimtes daarbinnen. Het raamwerk is opgebouwd uit laan- en bosbeplantingen en het waterstelsel. Daarbinnen liggen drie grote eenheden: de stedelijke gebieden van Lelystad en Almere, het Oostvaardersplassengebied en de landbouwgronden. In Oosterwold, aan de rand van Almere, komt een gemengd gebied tot ontwikkeling van wonen, natuur en voedselproductie.
Een groot deel van het gebied dat binnen de MRA valt heeft te maken met bodemdaling.

Ecologisch bermbeheer in Flevoland

Opgave

Het motto voor Flevoland is 'proeftuin voor de MRA'. De ateliers lieten een optimistisch beeld zien van een regio die veel opgaven aan kan en tegelijkertijd wordt geconfronteerd met grote uitdagingen als bodemdaling en -degeneratie.
Voor verstedelijking zijn zowel binnenstedelijk rondom de OV-knooppunten kansen, als in de kustzones aansluitend op Almere en Lelystad. Ook is een kwaliteitsslag mogelijk in de woonmilieus en het voorzieningenniveau van Almere en Lelystad. Daarnaast zijn klimaatadaptie, energietransitie en meer biodiversiteit grote opgaven.
Belangrijke ambities voor de landbouw zijn meer circulariteit en een groter adaptief vermogen om te reageren op de veranderende fysieke condities.

Koers voor het landschap

De ateliers gaven zicht op diverse kansrijke functiecombinaties die de basis kunnen zijn voor nieuwe 'inclusieve' landschappen. Voor Flevoland onderscheiden we vijf typen. De landschapstypen laten nieuwe mengverhoudingen zien tussen stedelijk en agrarische landschappen en tussen de polder en het buitenwater. Ook ontstaat binnen de landbouwgebieden meer variatie door nieuwe bedrijfstypen die inspelen op de bodemdaling en zich richten op circulariteit, zoals natte teelten en agroforestry. Binnenstedelijk liggen er kansen voor vertical farming.

De vijf landschapstypen zijn:

1. Agrarisch landschap
Binnen het landbouwgebied ontstaat meer variatie van bedrijfstypen. Te denken valt aan natte teelten en een verschuiving van akkerbouw naar veeteelt in de bodemdalingsgebieden.

2. Natuurlijk landschap
Het nieuwe natuurlijke landschap staat in het teken van de ontwikkeling van gradiënten; moeraszones voegen geleidelijke overgangen tussen water en land toe, voedselbossen zorgen voor overgangen van bos naar agrarisch gebied en er is meer menging van het bos- en het moerasgebied.

3. Landelijk landschap
In het landelijke landschap gaat precisielandbouw samen met natuurvriendelijke strokenlandbouw, opwek van duurzame energie en landelijk wonen.

4. Stedelijk landschap
De nieuwe kust heeft nog weinig relatie met de meren. Als Almere en Lelystad hun stadsuitbreidingen direct bij de dijk bouwen wordt de kwaliteit van het waterlandschap beter benut. Het oppervlaktewater kan worden gebruikt om deze woongebieden van thermische energie te voorzien. Het nieuwe stedelijke landschap combineert hoogstedelijk wonen met landschappelijk wonen, voedselproductie en energie-opwekking. Nieuwe moeraszones zorgen voor meer geleidelijke overgangen tussen land en water. In de moeraszones zijn drijvende zonnepanelen en recreatieve voorzieningen opgenomen.

5. Hoogstedelijk gebied
Rondom de OV-knooppunten is ruimte voor een gemengd stedelijk landschap met ecologische kwaliteiten en energie-opwek.

DEELNEMERS (sessie 21 februari)

Harma Horlings (Staatsbosbeheer)
Arnold Michielsen (Bestuurder Regio West, LTO Noord voor Flora en Fauna)
Johan van de Berg & Emma Doeksen (De Lelystadse boer)
Monique Verhoeven (Stichting CDO)
Peter Petrus (Rijksvastgoedbedrijf)
Joost Hagens (Bureau Buiten)
Joe van der Veen & Marie Josee Deckers (gemeente Almere)
Guido Vermeer & Amelia Lukmanto (gemeente Lelystad)
Rob van Aerschot (MRA)
Sandra Lenders, Ineke Beukers, Henriette Iken, Christoffel Klepper & Anton Smets (Provincie Flevoland)
Ties Blaauw (Bureau Wing)

ORGANISATOREN

Berdie Olthof & Lisanne Struckman (Feddes/ Olthof)
Melanie Koning (Provincie Flevoland)
David Dooghe (Vereniging Deltametropool)

Stad - land - natuur in context van een man-made land

Het groene raamwerk van bossen en lanen

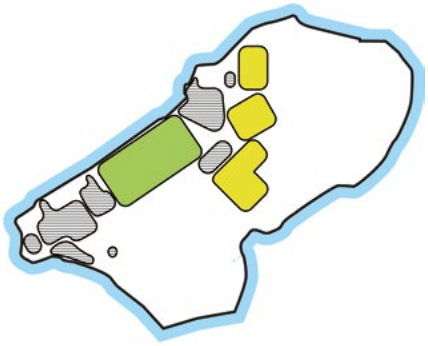

Stad - land - natuur als losse landschapseenheden

Bodemdaling

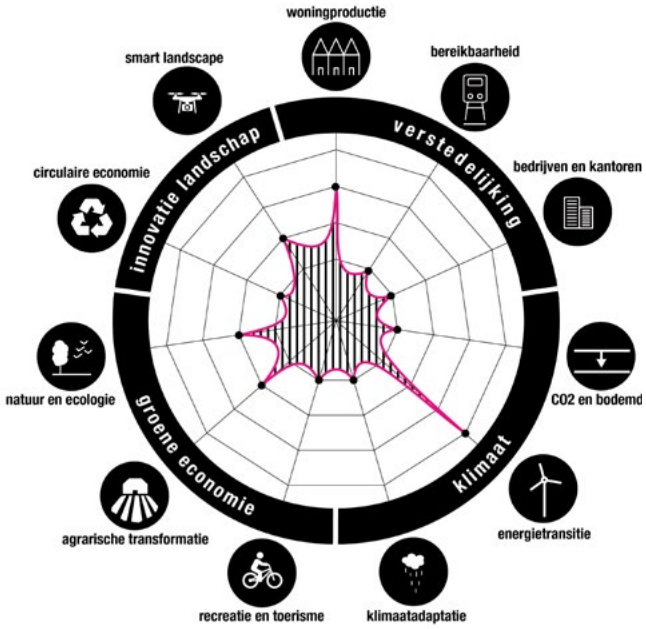

Huidig functioneren van Flevoland in onderlinge samenhang. De hoofdfuncties op dit moment zijn woningproductie (Oosterwold, Almere Pampus) en energietransitie (windmolens).

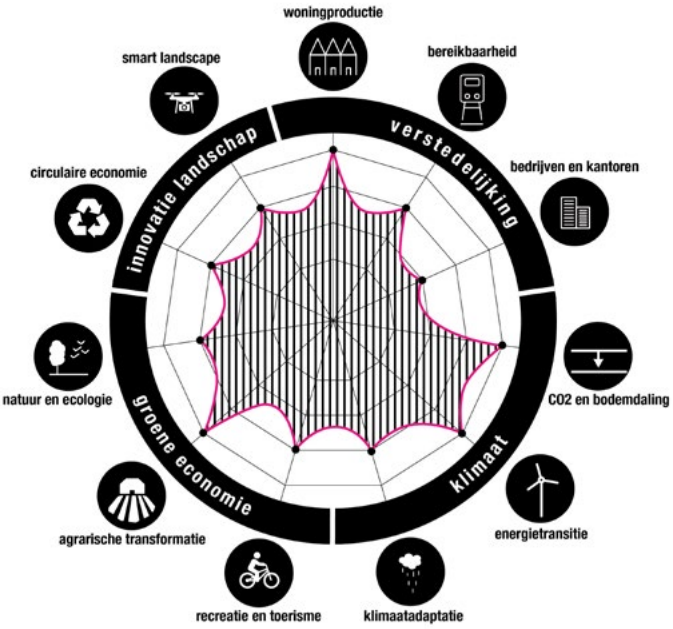

De opgaven voor het MRA gebied Flevoland in onderlinge samenhang. Voor Flevoland ligt er een breed pakket aan opgaven. Recreatie- en natuurontwikkeling kunnen meeliften met agrarische transformatie.

Ambitie: minimale impact op de omgeving realiseren

Schets uit workshop I: verschillend eeenheden van bos, stad en landbouw

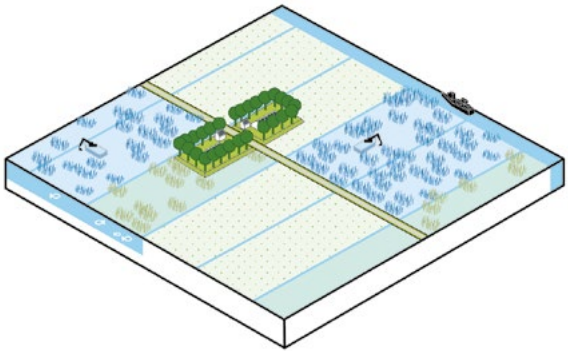

1. Agrarisch landschap
Koppeling programma's: agrarische transformatie, circulaire economie, smart landscape,
CO2 en bodemdaling, natuur en ecologie

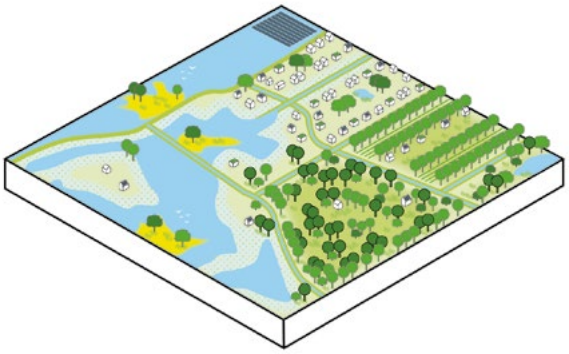

2. Natuurlijk landschap
Koppeling programma's: woningproductie (landelijk wonen), natuur en ecologie, energietransitie, recreatie

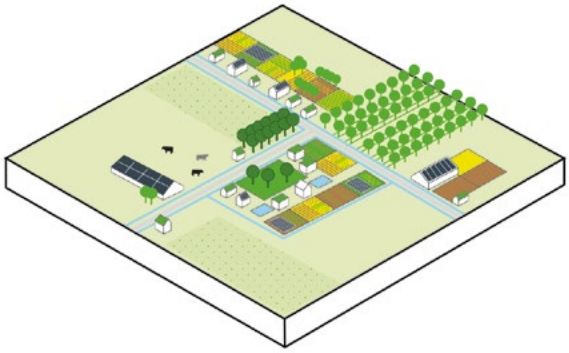

3. Landelijk landschap
Koppeling programma's: woningproductie (landelijk wonen), agrarische transformatie (agro-forestry stadslandbouw), circulaire economie (kleine kringlopen)

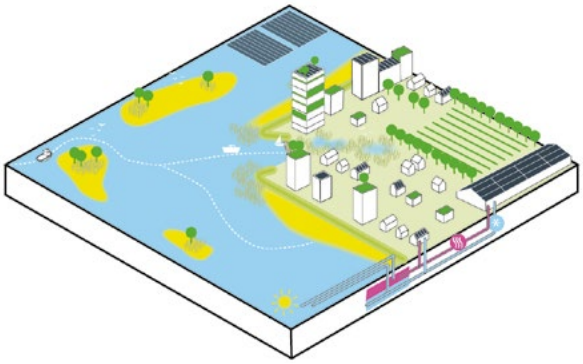

4. Stedelijk landschap
Koppeling programma's: woningproductie, bereikbaarheid, agrarische transformatie (voedselproductie in de stad), energietransitie, klimaatadaptatie

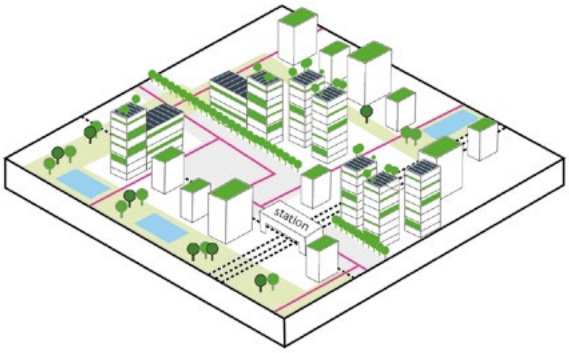

5. Hoogstedelijk gebied
Koppeling programma's: woningproductie (verdichten in huidige groene setting), bereikbaarheid (OV bereikbaarheid sterk verbeteren)

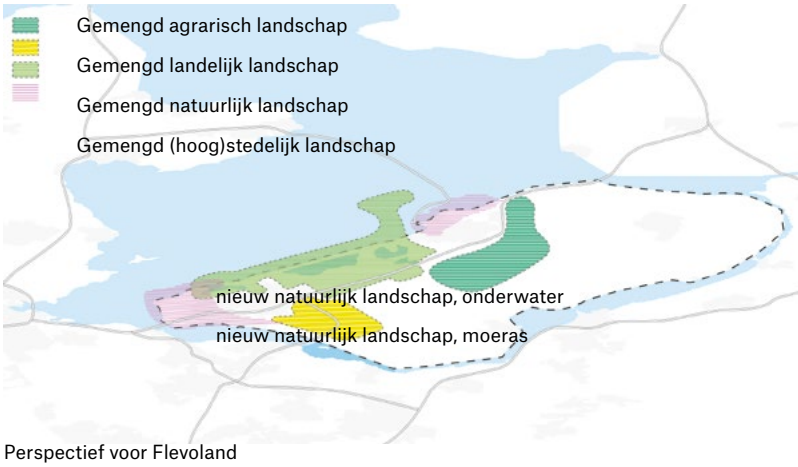

Perspectief voor Flevoland

8. IJmeer/Markermeer/Gooimeer

METROPOLITAAN WATERPARK VAN DE MRA

Kernkwaliteiten

Het Gooimeer, IJmeer en Markermeer zijn een prachtige reeks van meren. Elk meer heeft zijn eigen kwaliteiten. Het Gooimeer heeft een omsloten karakter door de relatief korte afstand van kust tot kust, het Markermeer is van een enorme weidsheid en het IJmeer neemt een tussenpositie in. De meren zijn gevormd door het afsluiten van de Zuiderzee en de drooglegging van Flevoland.
Kenmerkend voor de meren is het contrast tussen de kust van het oude land en die van het nieuwe land. Langs het oude land heeft de dijk een grillig loop met historische vissersdorpjes en veenweidegebieden. De dijk langs het nieuwe land is strak en verbindt Almere met Lelystad. Daartussen ligt het uitgestrekte Oostvaardersplassengebied.
De ondergrond van de meren is gevarieerd, met delen van klei, slib en zand.

Opgave

De potenties van de meren zijn hoog. De maat en de ligging tussen Amsterdam en Almere bieden een perspectief voor een groots metropolitaan waterpark. Qua schaal zijn de meren vergelijkbaar met San Francisco Bay.
Basisvoorwaarde voor het waterpark is dat het watersysteem op orde wordt gebracht. Dat kan door een gerichte aanpak van verdiepen en verondiepen die bijdraagt aan een robuust ecologisch systeem met minder troebel water en meer waterplanten. Ook de ontwikkeling van geleidelijke overgangen tussen land en water maakt het ecologische systeem sterker.

Koers voor het landschap

De ateliers gaven zicht op diverse kansrijke functiecombinatie die de basis kunnen zijn voor nieuwe 'inclusieve' landschappen. Voor het Markermeer/IJmeer/Gooimeer onderscheiden we vijf typen. Belangrijke leidende principes voor de zonering zijn het contrast tussen de oude en de nieuwe kust en de lange zichtlijnen over het Markermeer.

De Markerwadden (Foto: Feddes/Olthof)

De vijf landschapstypen zijn:

1. Stedelijk landschap, langs de kust van Flevoland
De nieuwe kust heeft nog weinig relatie met de meren. Als Almere en Lelystad hun stadsuitbreidingen direct bij de dijk bouwen wordt de kwaliteit van het waterlandschap beter benut. Het oppervlaktewater kan worden gebruikt om deze woongebieden van thermische energie te voorzien. Het nieuwe stedelijke landschap combineert hoogstedelijk wonen met landschappelijk wonen, voedselproductie en energie-opwekking.

2. Stedelijk landschap langs de kust van Amsterdam
Als vervolg op de ontwikkeling van IJburg worden nieuwe eilanden aangelegd. De eilanden combineren woningbouw met bedrijven en kantoren, de opwek van (thermische) energie en recreatie. Voor de mobiliteit wordt ingezet op transport over water.

3. Natuurlijk landschap langs de oude kust
De cultuurhistorische waarden van de oude kust zijn hoog. Nieuwe ondiepe delen worden zo aangelegd dat zij niet boven het water uitsteken, zodat het historische beeld van een zeedijk overeind blijft. Aan de landzijde zorgen nieuwe natte graslanden voor meer samenhang tussen de binnen- en buitendijkse watersystemen. De vernatting heeft een positief effect op ecologie en klimaatadaptatie.

4. Moeraslandschap langs de kust van Flevoland
Nieuwe moeraszones langs de kust van Flevoland voegen geleidelijke overgangen tussen water en land toe. De moeraszones vormen een ecologische verbinding tussen de Oostvaardersplassen en de Markenwadden. In de moeraszones zijn clusters met drijvende zonnepanelen opgenomen.

5. Waterlandschap
Centraal in het Markermeer ligt een open waterlandschap. Klimaatadaptatie (zoetwatervoorraad), energietransitie (drijvende zonnepanelen), natuur en ecologie en zandwinning vormen de programmatische basis. Het centrum van het waterlandschap blijft open en respecteert de lange zichtlijnen.

Het contrast tussen de oude grillige kust en de strakke dijk van het nieuwe land

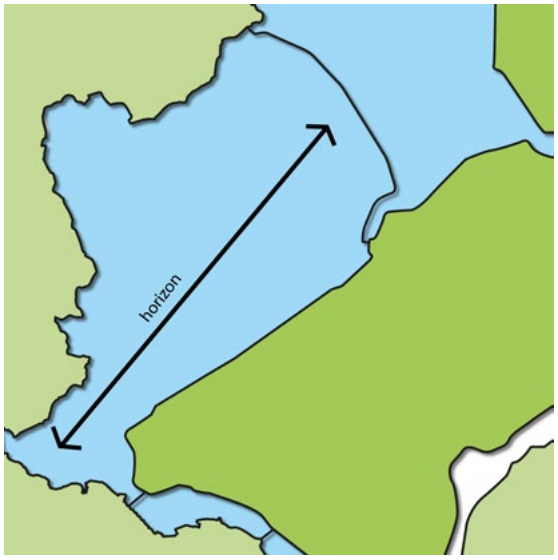

Openheid grote schaal en lange lijnen

De opeenvolging van meren met elk hun eigen karakter

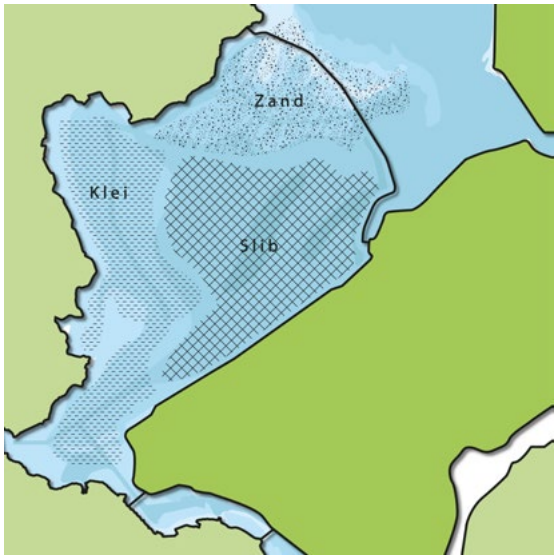

Gedifferentieerd systeem als aanknopingspunt voor verdiepen en verondiepen

DEELNEMERS

Geen definitieve deelnemerslijst beschikbaar

Kernkwaliteiten van het gebied: oude, kleinschalige kunst met veel cultuurhistorie en nieuwe kust van de grote maat en strakke lijnen.
De meren vormen een sequentie van ruimtes

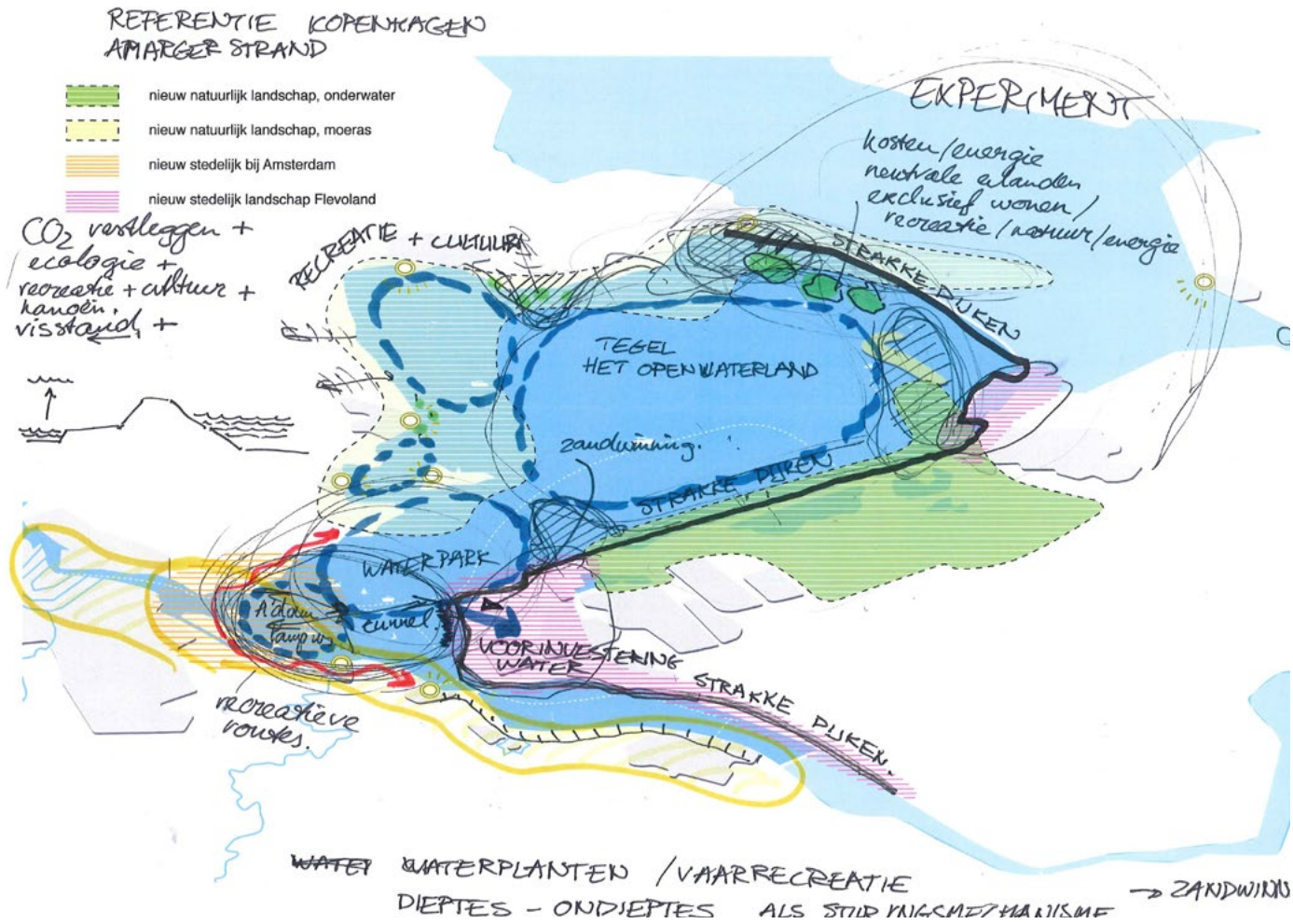

Een van de schetsen met daarop de resultaten van de workshop

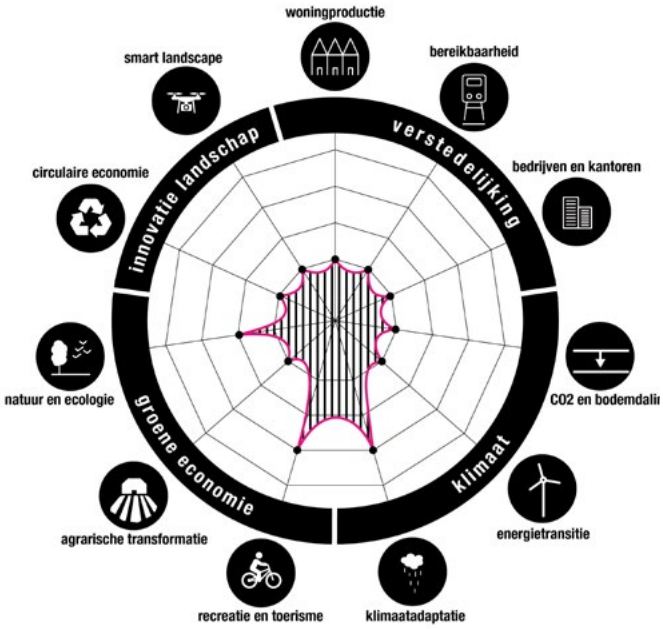

Huidig functioneren van het Markermeer in onderlinge samenhang. De hoofdfuncties op dit moment zijn recreatie en toerisme en klimaatadaptatie (zoetwaterbuffer)

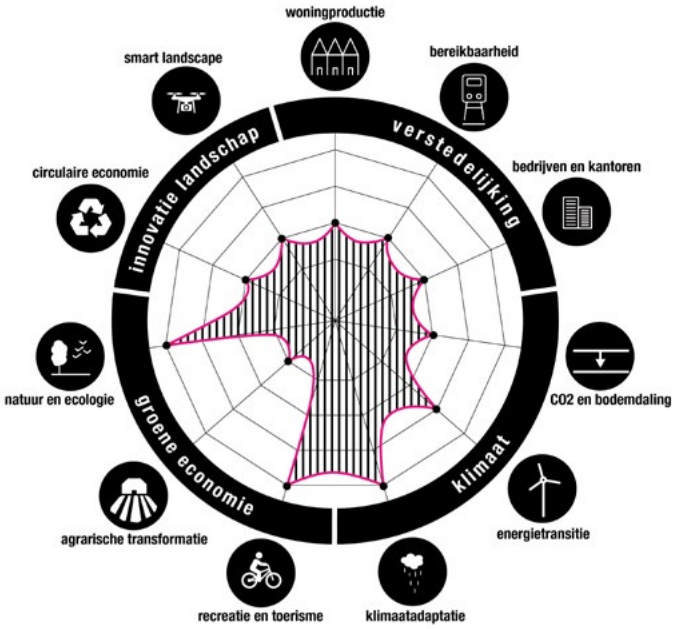

De opgaven voor het MRA gebied Markermeer - IJmeer - Gooimeer in onderlinge samenhang. De focus ligt op de doorontwikkeling van natuur, recreatie en klimaatadaptatie (zoetwaterbuffer). Zij vormen de programmatische basis van een metropolitaan waterpark.

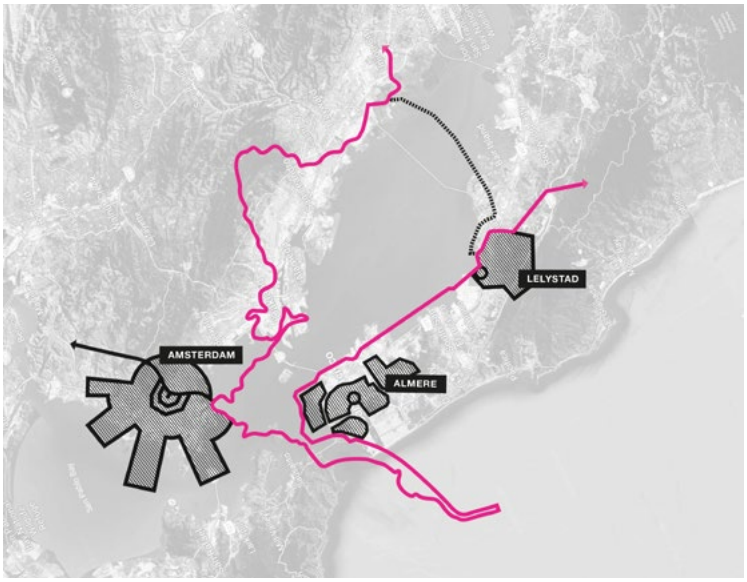

San Francisco Bay. Perspectief van een metropolitaan waterpark

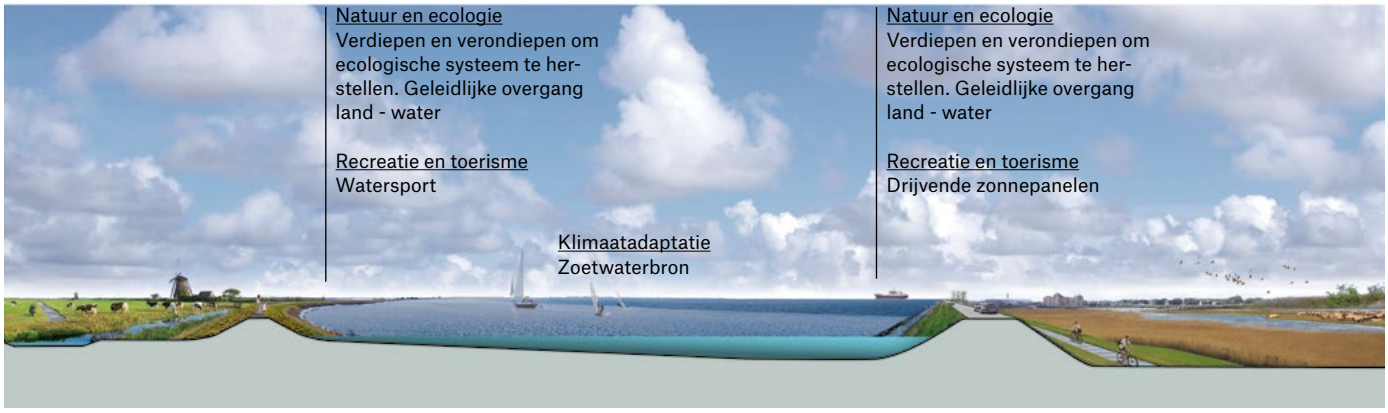

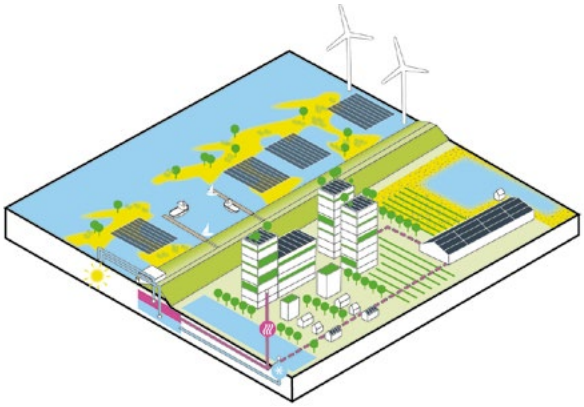

1. Stedelijk landschap langs de kust: Flevoland
Koppeling programma's: woningbouwproductie, agrarische transformatie, energietransitie, recreatie, natuur

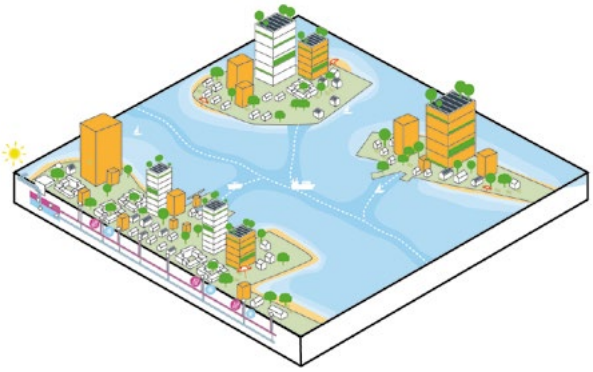

2. Stedelijk landschaplangs de kust: Amsterdam
Koppeling programma's: woninbouwproductie, bedrijven en kantoren, bereikbaarheid, recreatie

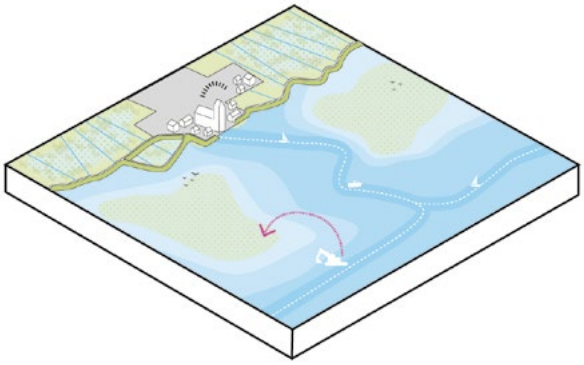

3. Natuurlijk landschap langs de oude kust
Koppeling programma's: natuur en ecologie (verdiepen en verondiepen)

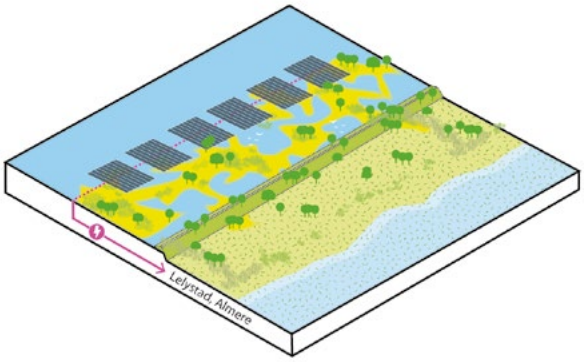

4. Moeraslandschap langs de kust: Flevoland
Koppeling programma's: natuur en cologie (verdiepen en verondiepen, energietransitie (zonnepanelen)

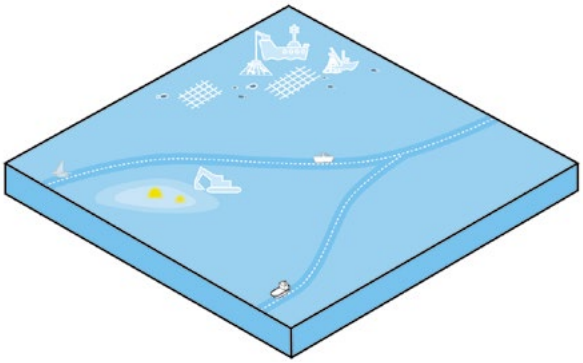

5. waterlandschap
Koppeling programma's: klimaatadaptatie, energietransitie (zonnepanelen), natuur en ecologie (verdiepen en verondiepen), bedrijven en kantoren (zandwinning)

Perspectief voor Markermeer - IJmeer - Gooimeer: oude kusten voor recreatie, toerisme en ecologie; nieuwe kusten voor grotere opgaven zoals woningbouw en duurzame energie

Foto: Michiel Wijnbergh

Vereniging Deltametropool
Museumpark 25
3015 CB Rotterdam

Postbus 600
3000 AP Rotterdam

+3110 737 0340
www.deltametropool.nl
secretariaat@deltametropool.nl